BORDO SİYAH

DÜNYA KLASİKLERİ - İNCELEME

NICCOLÒ MACHIAVELLI

PRENS

TÜRKÇESİ: HARUN MUTLUAY

DÜNYA KLASİKLERİ NICCOLÒ MACHIAVELLI PRENS

BORDO SİYAH

Her zaman cumhuriyet yönetiminden yana olan Machiavelli, İtalya'daki devletçiklerin, 15. yüzyılın sonu ile 16. yüzyılın başında içinde bulundukları siyasal kaosu, ekonomik, askeri ve ahlaksal çöküşü durduracak bir prens (hükümdar) arayışına girer. Bu "özel tarihsel" durum, Machiavelli'nin, prense, sözünden dönme hakkını bile tanıyan bir yetkiler listesi sunmasına yol açmıştır. *Prens*, özel duruma bağlı bir "akıl verme" metni olarak anlaşıldığı kadar, her zaman için geçerli olması gereken bir güç ve kudret politikasının el kitabı olarak da yorumlanınca, ortaya "Makyavelizm" diye bilinen, politik amacın her türlü aracı mübah kıldığı "devlet aklı" modeli çıkmıştır.

Prens: Devlet aklının öznel iradeye teslimi.

ISBN 975-6323-43-4
9 789756 323434

~~6 000 000 TL~~
3 000 000 TL
3 YTL

NICCOLÒ
MACHIAVELLI
(1469-1527)

Floransalı soylu bir ailedendir. İtalya'nın çok sayıda küçük kent ve Kilise devletine bölünmüş olduğu bir dönemde, elçilik dahil, birçok resmi görev yürüttü. Medici hanedanlığının yeniden iktidar olmasıyla, yitirdiği itibarına az çok kavuştu. Cumhuriyet ve prenslik (monarşi) yönetimlerinin ilkeleri üzerine kitaplar yazdı. Eserlerinden bazıları: *Alman Devleti Hakkında Rapor* (1507), *Fransa Devletinin Portresi* (1510), *Titus Livius'un İlk On Kitabı Üzerine Söylevler* (1513), *Mandrake* (1513), *Savaş Sanatı* (1521), *Resmi Floransa Tarihi* (1525).

BORDO SİYAH
DÜNYA KLASİKLERİ

NICCOLÒ MACHIAVELLI
PRENS

TÜRKÇESİ
HARUN MUTLUAY

REDAKSİYON
VEYSEL ATAYMAN

TÜRKÇE REDAKSİYON
SÜLEYMAN ASAF

TASHİH
ESEN GÜRAY

© BORDO SİYAH KLASİK YAYINLAR
BASKI, İSTANBUL 2004

DİZİ TASARIMI
KOORDİNASYON
H. HÜSEYİN ARIKAN

DÜNYA KLASİKLERİ EDİTÖRÜ
VEYSEL ATAYMAN

TÜRK KLASİKLERİ EDİTÖRÜ
KEMAL BEK

ISBN
975-6323-43-4

TREND YAYIN BASIM DAĞITIM
REKLAM ORGANİZASYON
SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
MRK.
MERKEZ EFENDİ MAH.
DAVUTPAŞA CD.
İPEK İŞ MERKEZİ 6/3 7-9-10-11
TOPKAPI/İSTANBUL
ŞB.
CAFERAĞA MAHALLESİ
MÜHÜRDAR CADDESİ NO: 60/5
81300 KADIKÖY/İSTANBUL
TEL: (0216) 348 98 03 Pbx
FAKS: (0216) 349 93 45
E-mail: info@bordosiyah.com.tr
Web: www.bordosiyah.com.tr

HUKUK SERVİSİ
TEL: (0216) 348 99 18

NICCOLÒ MACHIAVELLI

PRENS

TÜRKÇESİ: HARUN MUTLUAY

BORDO SİYAH

İNCELEME

NICCOLÒ MACHIAVELLI

(D. 3 Mayıs 1469, Floransa - Ö. 21 Haziran 1527 Floransa) Floransalı siyaset kuramcısı, yazar ve devlet adamı. 1513'te yazdığı, ama ölümünden sonra yayımlanan *Il Principe* (Prens; 1532) adlı başyapıtında siyasette devlet çıkarlarının belirleyici olması gerektiğini savunmuştur. Machiavelli'nin ailesi, Floransa'nın 13. yüzyıldan başlayarak zaman zaman önemli devlet görevlerine de gelen en zengin ve seçkin aileleri arasında sayılıyordu, ama babası ailenin en yoksul üyelerinden biriydi. Yeteneğine uygun bir eğitim görmemesinin sebebi büyük ihtimalle bu yoksulluktu.

Machiavelli, 1498'de Floransa yönetiminde aşırı dinsel ve siyasal reformlara girişen Girolamo Savonarola'nın idamını ve muhalif hizbin zaferini izleyen hükümet döneminde, 29 yaşındayken ikinci *Cancelleria*'nın başına getirildi. Başlangıçta yalnızca cumhuriyetin içişlerini kapsayan görevi sonraları yürütme organı Onlar Konseyi (*i Dieci*) sekreterliğiyle birleştirildi. Bu dönemde ayrıca Floransa yürütme konseyi *Signoria*'nın izniyle ve bu konsey adına, dış ilişkileri ve savunmayı yöneten *Magistrato* sekreterliğini de yürütüyordu. 1500'de Fransa'ya gönderilerek ilk önemli diplomatik görevini üstlendi.

Machiavelli beş ay sonra Floransa'ya döndüğünde cumhuriyet, İtalya'nın orta kesiminde kendi adına bir prenslik kurmaya çalışan Cesare Borgia'nın

girişimleri yüzünden çöküntünün eşiğine gelmişti. Machiavelli görevlerini sürdürürken *Del modo di trattare i sudditi della Val di Chiana ribellati* (Chiana Vadisi'nin Ayaklanan Uyruğuyla Başa Çıkmanın Yolu; 1503) adlı kısa çalışmasını tamamladı.

İki kez Cesare Borgia'ya gönderilen Machiavelli, Cesare'nin Sinigaglia'da ayaklanan adamlarından kanlı bir biçimde intikam almasına tanık oldu. *Descrizione del modo tenutodal Duca Valentino nello ammazzare Vitellozzo...* (Valentino Dükü'nün Vitellozzo'yu Öldürmek İçin Kullandığı Yöntem Üzerine...) adlı yapıtında bu olayı anlattı. Cesare güçlü kişiliğiyle, doğal bir soyutlama ve kuramlaştırma yeteneği olan Machiavelli'yi önemli ölçüde etkiledi. Machiavelli, İtalya'nın ümitsiz sorunlarına acil çereler bulacak ideal "yeni hükümdar" için Cesare'nin niteliklerini ve yöntemlerini benimsedi, ama bu, Cesare'nin kişiliğine hayranlık duyması anlamına gelmiyordu.

Machiavelli bu arada ömür boyu başyargıç seçilen Piero Soderini'nin güvenini kazanarak, askeri alandaki düşüncelerini uygulayabilmek için güç ve cesaret buldu. İtalyan devletlerinin orduları yüzyıllardır paralı askerlerden oluşuyordu. Machiavelli ise uygulamada bunların disiplinsizliğini, sadakatsizliğini ve kendini beğenmişliğini görmüştü. Eski Roma'nın askeri deneyimleriyle Fransa ve Romagna örneklerinden esinlenerek, Floransa topraklarındaki halklardan asker toplanması düşüncesini hararetle savundu. Sonunda Floransa denetimindeki bölgelerden bir milis toplanması konusunda Soderini'yi ikna etti (1505). Machiavelli asker toplama işini yerinde görmek ve denetlemek için ülkeyi dolaştı.

Kutsal Roma-Germen İmparatoru I. Maximilian Aralık 1507'de İtalya üzerine bir sefer hazırlığına gi-

rişmişti. Floransa başyargıcı imparatorluk sarayındaki elçisine güvenemediğinden bu göreve Machiavelli'yi gönderdi. Machiavelli bu yolculuğunda İsviçre ve Almanya üzerine de gözlemlerde bulundu. Floransa'ya döndüğünde *Rapporto delle cose della Magna*'yı (Alman Devleti Hakkında Rapor) kaleme aldı. Machiavelli hem görevleri sırasında derlediği bu çalışma ile hem de dört yıl sonra aynı çalışmanın *Ritratto delle cose della Magna* (Alman Devletinin Portresi) başlığıyla hazırladığı edebi versiyonunda, Alman ulusunun neden güçlü olduğunun yanı sıra siyasal zayıflığının nedenlerini de başarıyla ortaya koydu.

Machiavelli Almanya'dan döndüğünde Floransalılar, bir süredir egemenlik alanlarından çıkmış olan Piza kentini ele geçirmek için yeni bir güç gösterisine girişmişti. Bu durum ona kurduğu orduyu deneme fırsatını verdi. Cephede birliklerine bizzat komuta etti. Piza 8 Haziran 1509'da teslim oldu. Machiavelli ve ordusu Floransa'nın bu başarısında küçümsenmeyecek bir rol oynamıştı.

Machiavelli Temmuz 1510'da yeniden Fransa'ya gitti. Görevi, Floransa'nın müttefiki XII. Louis'yi Papa II. Julius ile barışa ikna etmekti. *Ritratto Di Cose Di Francia*'nın (Fransa Devleti'nin Portresi) yazılmasıyla sonuçlanan bu görevden dönerken, Fransa kralıyla papa arasında Floransalıların da katılacağı büyük bir savaş çıkacağına ikna olmuştu. Bütün çabasını ülkesini silahlandırmaya yöneltti. XII. Louis ile anlaşmak üzere 1511 yazında bir kez daha Fransa'ya gitti. Amacı Louis'in desteklediği ve II. Julius'u Floransalılara karşı kışkırtan Piza Konsilini görevden almaktı. Fransa'dan döner dönmez Piza'ya giderek konsilliği dağıttı, ama bağımsız Floransa cumhuriyetinin sonu gelmiş, papanın kutsal birlik ordusu Floransa'yı cezalandırmak için yola çıkmış-

tı. Başyargıç Soderini azledildi ve Mediciler 1512'de kentin hâkimi olarak geri döndü.

Floransa'da Medici döneminin başlamasıyla görevlerinden alınan Machiavelli'nin saraya girmesi de yasaklandı. Medicilere yönelik bir komploya karışmakla suçlanarak hapse atıldı. Hapisten kurtulduktan sonra bile özgürlükleri kısıtlandı. Yoksulluk içine düşen Machiavelli Floransa yakınlarında babasından kalan küçük bir mülke sığındı. 1513'te bir başka ünlü yapıtı olan *Discorsi Sopra la prima deca di Tito Livio*'nun (Titus Lirius'un İlk On Kitabı Üzerine Söylevler) büyük bir bölümünü tamamladı. Sonra *La Mandragola* (Adamotu; 1518) başlığını verdiği komediyi kaleme aldı. Burada insanlığın, özellikle ruhban zümresinin günahkârlığını ve yozluğunu gülmece konusu yaptı. *Dell'arte Della guerra* (Savaş Sanatı; 1521) diyaloğunu adadığı Lorenzo Strozzi onu Medici'ye takdim etti. Medici'nin ona verdiği ilk görev, sıradan bir iş için Lucca'ya gitmesiydi. Kardinal, daha sonra Machiavelli'yi cumhuriyetin resmi tarihçisi yapmayı kabul etti. Bu göreve 1520'de Floransa Üniversitesi tarafından atandı.

Machiavelli 1526'da istihkâmları denetlemek için oluşturulan beş kişilik kurula sekreter seçildi. Daha sonra papanın Kutsal Roma-Germen İmparatoru V. Karl'a (Şarlken) karşı oluşturduğu ittifakta, ordusuyla birlikte papanın naibi Francesco Guicciardini'ye katıldı. Mayıs 1527'de imparatorun kuvvetlerinin Roma'yı yağmalamasıyla savaş sona erdi. Medici'nin görevden uzaklaştırılmasıyla Floransa özgürlüğünü yeniden kazanınca Machiavelli eski görevlerini alabileceğini umdu, ama bu umudu gerçekleşmedi.

1527'de ölen Machiavelli'nin eserleri İtalyan düzyazı edebiyatının eşsiz örnekleri olarak kabul edilmektedir.

ÖNSÖZ

Niccolò Machiavelli'nin 1513'te kaleme alıp 1532'de, ölümünden 5 yıl sonra basılan *Il Principe* (Prens), yazarını hem bir anda üne kavuşturmuş hem de kuşkulu kimseler arasına dahil edilmesine yol açmıştı. Soyadından yola çıkılarak, politik hayattaki kinizmi tanımlamak için "Makyavelizm" kavramı oluşturulmuş; adı ise İngiltere'de 'şeytan' anlamına gelen bir tanımla özdeşleştirilmiştir: Old Nick.

Prens, yayımlandığı günden itibaren dört yıl süren şiddetli tartışmaların kaynağına dönüşmüş, gerek buradaki fikirleri savunanlar gerekse de bunlara karşı çıkanlar arasında dönemin ünlü isimleri yer almıştır.

Metnin bu birbirine karşıt düşüncelere yol açma serüveni daha metnin baskıya verilmesiyle başlar: Papa VII. Clemens basımın Vatikan matbaasında yapılabilmesi için gerekli imtiyazları sağlayıp izin vermiş, böylelikle metnin okura ulaşmasına imkân sağlamışken, bundan tam 25 yıl sonra Papa IV. Paul, Cizvitlerin bastırmasıyla papalığın bu iznini geri çekmiş ve metni yasak kitaplar listesine almakta tereddüt etmemiş, sadece, hoşa gitmeyen, aykırı bulunan bölümlerin çıkartılıp metnin kuşa çevrilmiş bir nüshasının basımına müsaade edilmiştir. Gelgelelim sansür, Floransalı düşünürün politik denemesinin Avrupa'da hızla yayılan ün ve

etkisini frenlemek şöyle dursun; bu etkinin daha da artmasına katkıda bulunmuştur.

İtalya dışında isimsiz yayınlanan çevirileri çıktığı gibi, metnin yasaklanma yılının öncesinin tarihini taşıyan baskılarla da sansürün aşılması yoluna gidilmiştir.

Cizvitlerin Machiavelli aleyhine giriştikleri polemik, propagandanın etkili araçlarından birini kullanmaktaydı: Metnin içinden tek tek bölümler bağlamından kopartılarak alıntılanıyor, sonra bu alıntılar, metni ve yazarını çarpıtacak biçimde sentezlenip ortaya bambaşka anlamlar taşıyan yorumlar çıkartılıyordu.

Böylece ortaya klişe bir Makyavelizm etiketi çıkmıştı. Bu etiket politik demagojinin, bir yandan yazarı hırpalayıp etkisizleştirmek, hatta mümkün olduğunca vicdandan, insaftan yoksun bir güç ve kudret politikasının savunucusu olarak göstermek amacına dönüktü. Fransa'daki 16. yüzyılın din savaşları boyunca hem Protestanlar hem de Katolikler birbirlerini karşılıklı olarak Makyavelist olmakla suçlayıp durdular; her iki taraf da kendini karşı tarafa ahlaken üstün görüyor, dolayısıyla da anti-Makyavelist olduğunu ileri sürüyordu. Aynı metinden yola çıkarak birbirine muhalif iki tarafın bu metnin içinde karşı tarafı suçlayabilecek argümanlar türetmesi metnin içeriğinin sağladığı bir imkândı aslında; sonraki yıllarda da *Prens* (Hükümdar), benzer şekilde, birbirine zıt düşüncelerin kaynağını oluşturabilecekti. 16. yüzyılın belirleyici mutlakiyetçi devlet anlayışına bağlı düşünürlerinden Jean Bodin, Floransalının en sert eleştiricilerinden biriydi, ama Bodin öte yandan, kaynağı Floransalı düşünüre kadar giden "hikmeti hükümet" düşüncesi, bir başka deyişle devlet aklının üstünlüğü anlayışını *Prens*'e borçluydu elbette. Bu anlayışta

devletin bekası politikaların ve her türlü politik hedefin en üst hedefi olmalıydı.

Prens'in ortaya attığı düsturların sözle yerilip reddedilmesine rağmen pratikte bunlara uyma çabaları gösterilmesine klasik, ama metnin yayımlanmasından çok sonraki yıllarda ortaya çıkan bir örnek, Alman İmparatoru Büyük Friedrich'in tavrıdır. Taht adayı olarak Floransalı'nın düşüncelerini ve politika konusundaki tavsiyelerini ahlaka aykırı bulan Friedrich, daha sonra tahta geçtiğinde *Prens*'teki ilkeleri hayata geçirmeye çalışmıştır. Metnin 1740'ta Voltaire tarafından gözden geçirilmiş bir nüshası, bir yıl sonra Almanca'ya çevrilmişti. Voltaire'in elinden geçmiş metnin Almanca baskısının önsözünde, "İnsanlığı imha etmek isteyen bu insan düşmanı karşısında insanlığın savunulmasını üstleniyorum," deniyor, aklı, mantığı, adaleti, riyakârlık ve yalanın, ayıbın, utancın karşısına koymaktan söz ediliyordu. Veliaht Prensin elinden çıkmıştı bu önsöz. Ne var ki aynı kişi tahta çıktıktan sonra, ahlaki ilkeleri ve anlayışı ile mutlakiyetçi yönetimin pratiği arasında ortaya çıkan kaçınılmaz çelişkiler ona bu önsözü unutturdu. Büyük Friedrich'in, sınırsız hırslar karşısında özverili, hoşgörülü davranmasının imkânsızlığı belli olmuştu. Hırs ve çıkarlardan arınmamış bir dünyada genelin (toplumun) refah ve mutluluğunun korunması için ahlaken kabul edilemeyecek insanlık dışı yollara başvurulabileceği kanaati, Makyavelistlerin başlıca argümanını oluşturagelmiştir. *Prens*'in yazarının sevimsiz düşüncelerini açıktan açığa savunmak durumunda kalanlar, açıklamanın sorumluluğunu *Prens* üzerine yıkagelmişlerdir hep. Ama yine de onun düşüncelerinin yanında yer alanlar kendi aralarında kamplara bölünmüşlerdir demek mümkündür: Bir yandan *Prens*'te ortaya

atılan düşüncelerin zaman-üstü, genel geçerli ilkeleri dile getirdiğini söyleyenler bulunduğu gibi; bir yandan da bu metinde ortaya atılan düşünce ve ilkelerin, 16. yüzyılın başında bir politik krizler zinciri yaşayan İtalya'nın o zamanki durumu ile sınırlı bir geçerliliği olduğunu düşünenler vardır. *Prens*'teki görüşlerin her zaman geçerli olması gerektiğini savunanların başında ünlü İngiliz devlet adamı ve düşünür Francis Bacon gelmektedir. Bacon, Machiavelli'nin hayallerden uzak gerçekçi aklına hayrandır.

Hegel, *Prens*'in son bölümündeki amaç açıklamasını öne çıkartarak, sözünü ettiğimiz ikinci öbekteki, metni tarihsel şartlarla sınırlayan değerlendirmelerin içine girer. Machiavelli orada İtalya'yı yabancı hâkimiyetinden kurtarmaktan söz etmektedir.

Ulus-Devlet

Hegel için İtalyan politik parçalanmışlığının aşılması, merkezi bir ulusal devletin kurulmasına giden yolda kaçınılmaz bir zorunluluktur. Dolayısıyla feodal prensliklerin güçlü bir merkeze boyun eğdirilmesini, Hegel, İtalya'nın 15. yy'dan itibaren içine yuvarlandığı politik bunalımdan çıkış yolu olarak görür (G. W. F. Hegel, "*Die Verfassung Deutschlands*" Toplu Eserler, s. 555). Böylelikle Hegel, *Prens*'in yorumlanmasında, metni, belli bir tarihsel dönemin şart ve ihtiyaçlarıyla sınırlayan öbeğe katılır. Şiddete başvurularak gerçekleştirilen girişim, biricik çıkış yoludur; başka bir çare de bulunmamaktadır ünlü düşünüre göre: "Burada, araçların seçimi konusunda" herhangi bir tartışma gereksizdir. "Ağrılı (iltihaplı) uzuvlar lavanta yağıyla iyileştirilemez. Zehirlenmelerin, suikastların sıradan si-

lahlara dönüştüğü bir durum, bunlara yumuşak girişimlerle cevap verilmesine tahammül etmez. Çürümeye yakın haldeki hayat ancak ve sadece şiddet ve zora dayalı yöntemlerle yeniden organize edilebilir." [G. W. F. Hegel; *Vorlesungen über die Philosophie der Geschichte*; (Tarih Felsefesi Dersleri; Toplu Eserler, s. 482).

Romantik dönemin yurtsever düşünürü Fichte, *Prens*'i, Fransız Devrimi'nin özgürlük coşkusuyla birleştirir ve metnin politik düsturlarından, Napoleon'a karşı direnmenin ilkelerini türetmeye çalışır. (J. G. Fichte, *Über Machiavelli als Schriftsteller*; Toplu Eserleri; Cilt 1, Devlet Felsefesi Yazıları, s. 19).

Fransız aydınlanması, Machiavelli'nin prenslere tanımak istediği güç ayrıcalığını, insanın aşağılayıcı, küçültücü bir mutlakiyetçiliğin gizli reçetesi olarak değerlendirir. *Prens*'i pozitif bir yönde işlevselleştirebilmek için aydınlanmacılara göre farklı, geleneksel okumaya bağlı olamayan bir okuma tarzı oluşturmak gerekir. Bu yorumda *Prens*, özellikle psikolojik yönden etkili hükmetme, yönetme tekniklerini 'deşifre' eden bir metin olarak görülür. Spinoza'ya dayanan Diderot, *Ansiklopedi*'de bu yolu izlemiş, Rousseau *Toplum Sözleşmesi*'nde, Machiavelli'nin cumhuriyetçi ruhuna yollama yaparak, "krallara dersler veriyor gibi yapıp, halklara en önemli öğretiyi sunduğunu" söylemiştir. "Machiavelli'nin kitabı cumhuriyetçilerin kitabıdır." (Jean Jacques Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*, s. 81).

İtalya'da ise Floransalı'nın eseri, ancak 19. yy'da Ulusal Birlik Mücadelesi, *risorgimento*, hareketin öncüsü olarak Machiavelli'yi öne çıkartınca geniş bir etki alanına yayıldı. 1859'da Machiavelli'nin yazıları yeniden basıldı ve gerek Avusturya gerekse Fransa'nın işgali karşısında *Prens*'in son

bölümündeki birlik çağrısı, bir İtalyan Marseillaise'ine dönüştü. Gelgelelim, 20. yy'da İtalyan faşizmi Machiavelli'ye eklemlenen demokratik çabaları bir kez daha dağıtıp *Prens*'in içinden, sadece sağlam bir güce dayalı devlet talebini öne çıkartan milliyetçi bir özet çıkardı. Bu yapılırken Machiavelli'nin ancak belli zaruret şartları altında devletin başvurabileceği önlem ve çareleri, 'zaman ve duruma' bağlı olmaktan çıkarılıp tahakküme dayalı devleti meşrulaştırıcı ilkelere dönüştürülmeye çalışılmıştır.

Mussolini'nin Machiavelli'nin yazılarına yaptığı 'giriş' katkıları, İtalyan devletinin tahakküm yönetimine Floransalı düşünürün nasıl alet edildiğinin belgeleridir. Machiavelli'nin düşüncelerinin İtalyan Faşistlerince 'ele geçirilmesi' karşısında, takibat ve baskı altındaki dönemin İtalyan 'solu' ahlakçı bir Machiavelli karşıtı kampanya yerine, sol için de önem taşıyan bu düşünürü, faşist ideolojinin elinden kurtarma yoluna gitmiştir. Örneğin hapisteki sosyalist teorisyen ve devrimci Antonio Gramsci *Prens*'i 'erken Jakobenizm'in bir örneği olarak tanımlar. "Kitap bir halkı yeni bir devletin kurulmasına yönlendirecek bir hükümdarın nasıl biri olması gerektiği sorusunu işliyor ve bu inceleme kesin bir mantıkla ve bilimsel bir mesafeden gerçekleştiriliyor; son bölümde Machiavelli bizzat halk olup çıkıyor, halkla kaynaşıyor, ama 'genel' herhangi bir halk ile değil de, Machiavelli'nin daha önce bu metinle inandırıp ikna ettiği, hem ifadesi hem de bilincini temsil ettiği, kendini özdeş hissettiği o halk ile." (Antonio Gramsci, "*Machiavelli'nin Politikası Üzerine Notlar, Praksis Felsefesi* içinde, Almanca çevirisinden 1967, s. 287).

Bu doğrultuda düşüncelerini sürdüren Gramsci 'modern bir *Principe*'i, yani *Prens*'i faşizmin bo-

yunduruğundan halk kitlelerini kurtaracak bir parti anlayışı ile bütünleştirir.

Floransalı düşünürün burada sadece çok önemli birkaç örneğine değindiğimiz çok önemli yorumlarının birbirine böylesine zıt olması gerçeği karşısında yapılacak en iyi iş, Machiavelli'nin bu metni oluşturduğu tarihsel konteksin içine 'geri dönmek', düşünürün pratik hedeflere dönük niyet ve amaçlarının ifadesi olan politik düşüncelerini anlamaktır.

Yöntem

Machiavelli, sırça köşke çekilmiş, dünya gerçeğinden, pratikten kopuk düşünce oyunları oynayan biri değildi; onun metinleri, yurdu için yıllarca, tutkuyla çalışıp didinmiş bir politikacının, önemli elçilik görevlerinde bulunmuş bir devlet adamının deneyimlerini, görgülerini topladığı araçlardır. Machiavelli, bu görevlerde dönemin güçlü yöneticilerinden bazılarını tanıma imkânı bulmuştu. *Prens*'in içinde politik analizlerle dolup taşan yüzlerce raporun, mektubun yansıması, izdüşümü yer almış, teori ile pratik bu metinde, onun yaşam öyküsünün oluşturduğu bir birlik kurmuşlardır; pratiği yaşayıp teorileştiren bir insanın oluşturduğu bir sentezdir *Prens*. Politikanın damgasını yemiş bu yaşam öyküsünü, Floransa Cumhuriyeti'nin yaşadığı bunalımın fonunda kısaca kurgulamak genelde Machiavelli'yi, özelde de *Prens*'i anlamanın vazgeçilmez bir yolu olarak görünmektedir. (Bkz: Giriş'teki biyografi.)

Aristoteles'ten Aquinalı Thomas'a, oradan da Rönesans'a kadar uzanagelen klasik devlet teorisi, insanın politik cemaatte sadece varlığını güvence altına almakla kalmayıp yurttaşlar arasında bir yurttaş

olarak aynı zamanda ahlaki görevini de çok daha etkili bir biçimde gerçekleştirebileceği anlayışını içerir. Ahlaki yönden iyi bir hayatın sürdürülmesini sağlamak da devletin nihai amacıdır. Savanarola bu doğrultuda ortaçağ düşüncesine sımsıkı sarılıp Floransa'da tamamen ahlaki ve dini normlara yönelmiş bir yönetim kurmaya çalışmış, ancak girişimi başarısızlığa uğramıştı. Bu başarısızlık, Machiavelli'nin teorik düşüncelerinin de çıkış noktasını oluşturur: Gerek hükümdarların, yöneticilerin gerekse de devletlerin yükseliş ve çöküşlerini kavramak için *ahlak felsefesi* düzleminde incelemeler yerine tarihsel örneklere dayalı iktidar politikalarına yönelmiş incelemeler ve araştırmalar yapmak şarttır. Machiavelli, bütün silahlı peygamberlerin başarılı olduğu ve silahsızların başarısızlığa uğradıkları gerçeğinden hareketle, politik teorisini *ahlakbilim* ve *ilahiyat* ile bir bütün oluşturacak şekilde kurmak yerine, iktidar ve egemenlik tekniklerinin ayrı, özerk bir bilimi olarak tasarlar. Politikanın (siyasetin) kendine özgü, bağımsız bir alan oluşturduğunu keşfetmiş olan düşünür, öğretisini, dönemin yeni yeni gelişmeye yüz tutmuş doğa bilimlerinin *induktif*, yani tümevarımcı yöntemiyle kurmaya çalışır. Olgusal tek tek durumlardan, genele, yasal düzenliliklere varma anlamına gelen bu yöntem, doğa bilimlerinde, hedefli, amacı önceden belirlenmiş müdahalelerle doğal süreçleri etkilemeyi ve onları denetim altına almayı mümkün kılmanın yolu olarak kabul edilmiştir. Floransalı da, tümevarımcı yöntem sayesinde toplumsal süreçleri etkilemenin ve denetim altına almanın mümkün olduğunu düşünür. Toplumsal insanın kolektif davranışı, onun teorisinde bir malzemedir; politika konusunda donanımlı prens (hükümdar) ya da yönetici bu malzemeyi, bir hammadde gibi şekillendirebilmelidir.

Toplumsal insanın hükmedenlerce biçimlendi-

rilebilecek, amaca göre yoğrulabilecek bir 'hammadde' olarak anlaşılması, ahlaki kaygıların, amaca yönelik eylemin karşısında geri düzleme itilmesi anlamında bir yöntem ile karşı karşıyayız burada. Aristoteles'ten Rönesans'a kadar faaliyet biçimlerini ikiye ayıran anlayış geçerliliğini korumuştu. Faaliyetin bir biçimi *praxis*'ti ve Aristoteles *praxis*'ten toplumsal, özneler arası (varlıkların) eylemi anlıyordu (Aristoteles, *Nikomanya Etiği*, 1140a 1 ff). Bir ikinci eylem biçimi ise *poiesis*'ti ve bu biçim, nesnelerin (eşyanın) imalatını (üretimini) sağlayan eylem biçimiydi. Machiavelli, Rönesans ruhunu ve anlayışını temsil eden bir düşünür olarak insanın dünyasının müdahaleyle yeniden düzenlenebileceğine ve 'yapılabileceğine' kesinlikle inandığından, bu ikinci eylem biçimini, *imal etme/üretme* kategorisini genişletip *praxis* anlayışını da onun içine almıştır. *Poiesis*'in, üretme, imal etme, yapma eyleminin hedef ve amacı, bu eylemin dışında, bu eylemin sonucu olan ürünün (yapılmış şeyin) içindedir. Demek ki ahlaki olma kriteri, bu etkili olma, ortaya bir şey koyma, imal etme kriteri karşısında tamamen geri düzleme düşmüştür. Öyleyse politikanın hedefi ve etkili olması beklenirken, bu hedef ahlaki olmaktan öte bir yerde aranmaktadır. Hükümdarların, yöneticilerin teknik bilgiye dayanarak donattıkları (şekillendirdikleri) toplumsal varlığın dengelenmesi ve kendini dayatabilecek hale gelmesidir hedef.

Machiavelli, Roma İmparatorluğu tarihini, ama özellikle de Livius'un metinlerini inceleyerek en dayanıklı, sağlam, uzun ömürlü devlet biçiminin cumhuriyet olduğunda karar kılmıştır (Niccolò Machiavelli, *Eski Tarih İtalya Tarihi Üzerine Politik İncelemeler, Discorsi*, 1965 Almanca baskısından, s. 128). Roma Cumhuriyeti örneğine geri dönen Floransalı düşünür, içinde yaşadığı dönemin poli-

tik bunalımlarını çözümlemenin ölçütlerini olduğu kadar geleceği 'yapmanın' da imkânlarını araştırır. Politik alanı yenilemenin yolunu, ahlaki yasaların da üstüne çıkan bir devlet kurucusunun (yasa koyucunun) tek başına egemenliği olarak tasarlayan Machiavelli, böyle bir yönetici örneğini geçmişin yer yer mitik dünyasında arar. *Discorsi*'de, Roma'nın efsanevi kuruluş öyküsünde, önce kendi kardeşini öldüren ardından da dostu Sabina kralı Titus Tatitus'un öldürülmesine onay veren Romulus'u örnek alır. Machiavelli'ye göre kardeşini ve arkadaşını öldürten Romulus'un eyleminin motifinin iktidar hırsı olmadığı, onları 'genel en iyiye' ulaşmak için ortadan kaldırdığı, hemen senatoya danışmasından ve kararlarını senatoyla birlikte almasından bellidir (*Discorsi*, s. 29-30). "Dolayısıyla..." der Machiavelli adı geçen metninde, "bir cumhuriyetin, kendinin değil, genelin refah ve mutluluğuna; kendi soyunun değil, ortak yurdun çıkarlarına yararlı olmak isteyen bilge bir yasa koyucusu, sınırsız güç ve iktidarı elde etmek için çabalayacaktır. Bu sınırsız gücü tekelleştirdikten sonra cumhuriyete geçiş, ikinci bir aşamada mümkün olacaktır. İktidarı elinde tutan yasa koyucu, topluma bir anayasa sunacak güçte bile olsa, bütün yük tek başına onun omuzlarına bindiği takdirde bu anayasanın (düzenin) ömrü uzun olmayacaktır. *Prens*'te, hükümdara tanınan imkânlar ile *Discorsi*'de cumhuriyetin yasa koyucusuna tanınan imkânlar arasında pek bir farklılık ya da çelişki bulunmamaktadır. İnsanlar üzerinde hâkimiyet kurmuş, gelmiş geçmiş bütün devletler, bütün imparatorluklar cumhuriyet ya da prens (hükümdar) egemenliği olarak ikiye ayrıldığına göre (*Prens*, I), gerektiğinde şiddet ve zora başvurularak düzenlenen (prens yönetimindeki) devlette de, cumhuriyetin yeşermesi mümkündür.

Her iki metinde de Romulus'un örnek prens olarak gösterilmesi boşuna değildir.

Tematik Yapı

Prens'in konusu, bir toplumsal varlığı yeniden kuran ya da düzenleyen kimsenin (prensin) başarılı olabilmek için bilmesi gereken, yabancı olamayacağı ve yabancı kalamayacağı, iktidarı ele geçirme ve ayakta tutma tekniklerinin ne olduğu sorusu etrafında döner. Bu bağlamda metindeki "prens" (ya da kimi çevirilerinde "hükümdar") tanımı, ille de aristokrasiye (soylu zümreye) ait olması gerekmeyen, iktidara yeni geçmiş monark'tır (tekerk'tir). Yukarıda alıntılamaya daha doğrusu tanıtmaya ve bu metinle karşılaştırmaya çalıştığımız *Discorsi* metnindeki yazılar ile karşılaştırıldığında, *Principe*'nin (*Prens*'-in) yazıları çok daha sistematik bir yapı içinde toplanmışlardır. Metinde karşımıza başlıca 4 ana bölüm çıkar:

Birinci bölümde (1-11), daha önce başka yerde cumhuriyetin egemenlik biçimlerini etraflıca anlattığı için, şimdi prensliğin egemenlik biçimlerinin üzerinde durmak istediğini söyleyen Machiavelli, prens egemenliğinin (hükümdarlığının) tek tek çeşitlerini tartışır. Bölüm, metnin devamında işlevi olmayan egemenlik biçimlerini daha çok ayıklamaya yöneliktir. "Veraset" yoluyla ele geçen iktidar biçiminden, "karma" iktidar biçimine ve yeni kurulmuş (ele geçirilmiş) iktidara kadar değişik egemenlik biçimleri ele alınırken, yeni (ele geçirilen) iktidarın, ya prensin kendi silahlarıyla ve beceriyle ya da başkasının silahlarıyla ve şansa (talihe, kısmete) dayalı olarak kurulabileceğini söyler. Önemli olan şansa (talihe, kısmete) dayanarak (*fortuna*) yabancı silahlarla ele geçirilen iktidarın, kendi silahlarıy-

la korunan, beceriye, yeteneğe, erdeme (*virtu*) dayalı bir iktidara, egemenlik biçimine dönüştürülmesidir. Bu dönüştürmeler, başlangıçta var olmuş olan elverişli, ama tesadüfî bir durumdan bir an evvel kurtulup ters, zor zamanlarda da ayakta kalabilecek egemenlik biçimini (devleti) var edebilmektir. Machiavelli bu duruma örnek olarak papanın oğlu Cesare Borgia'yı gösterir. Romagna'ya boyun eğdiren Borgia, babasının yardımına, yani şansa bağlı bir egemenliğin uzun süremeyeceğini bildiği için, sadece kendisine yardım etmiş olan Fransız birliklerinden (yabancı silahlar) vazgeçmekle kalmamış, paralı askerlerin yerine de kendi askerlerini geçirmiştir. Borgia, paralı askerlerin komutanını kendisine karşı düzenledikleri bir komplo vesilesiyle tuzağa düşürüp öldürtmüştür. Bu girişimi, Machiavelli'ye göre politik alanda başarılı olmanın vazgeçilmez bir koşulu olan, fırsatı (occasione) hiç kaçırmadan kullanma becerisinin tipik bir örneğidir. Ne var ki Borgia, babasının ölümünün ardından saflıkla kendini bir rakibinin eline düşürmüştür; seçilmesini engellemiş olması gereken papa II. Julius'tur bu. Cesare Borgia, Machiavelli için, bütün senatörleri askerlerine öldürten Antik Siracusa tiranı Agiathokles gibi, iktidarı suç işleyerek ele geçirenlerden değildir. Machiavelli'nin bu iki hükümdar hakkında farklı değerlendirme yapmasının nedeni, *Discorsi*'de şiddet ve zor konusunda yaptığı tanımdır. Machiavelli o metinde, kurmak, inşa etmek için şiddet ve zora başvuranın değil de, aynı yolu, yıkmak için kullananın suçlanması gerektiğini söyler. Demek ki, bir iyi yönde sonuçlar veren bir de kötü sonuçlara yol açan iki ayrı şiddet türü vardır düşünüre göre. Antik yönetici Agiathokles'in, yolunda giden bir topluma yönelik darbesi kabul edilmez bir girişimdir, Borgia ise parçalan-

maya giden feodal yönetimleri (egemenlik alanlarını) kendi hâkimiyeti altına alarak bunları tek bir merkezi yönetimli devlet yapısı içinde kaynaştırmak adına savaşlara girişmiştir. Öyleyse onun şiddeti olumlu şiddettir.

Bu noktada düşünürün feodalizm karşıtı bir cephe oluşturan politik kavrayışı da karşımıza çıkmış oluyor. Metnin ikinci bölümünde (12-14) Cesare Borgia tarihsel örneğinde geliştirilmiş militarist teori bağlamındaki fikirler, dönemin ordusunun genel bir analizine destek verecek şekilde genişletilirler. Politik güç ve iktidarın vazgeçilmez, tayin edici önkoşulu olan askeri güç, Machiavelli'ye göre, o dönemlerde, arz-talep durumuna göre, feodal, küçük İtalyan devletlerinde bir kurulup bir bozulan orduların paralı, kiralık askerleriyle kurulabilecek bir orduyla başarı elde edilemez. İki nedeni vardır bunun; birincisi bu askerler prense (devlete) sadakatten ötürü hizmet etmek yerine, parayla bu işi yapmaktadırlar ki, bu onları askeri yönden işe yaramaz hale getirmektedir; ikincisi böyle bir kiralık askerler ordusu, politik bir tehlike de arz etmektedir. Çünkü böyle bir ordu, komutanları (*condottieri*) tarafından, duruma göre, prense (yönetimdeki hükümdara) karşı da harekete geçirtilebilir. İttifak sonucu kullanılmış yardımcı askeri güçlerden de kaçınmak en iyisidir Machiavelli'ye göre. Böyle bir çözümden de kaçınılması uyarısını yapan düşünür, devletin kendi ordusunu kurup gerekli güvenirliği ve vurucu gücü sağlamasını ister. Machiavelli'nin kafasındaki askerlik biçimi yurttaşlardan oluşan bir ordu kurmaktır; böyle bir ordunun üstün yanlarını, *Discorsi*'de Roma İmparatorluğu ordusu örneğinde tanıtır. Yabancı elin uzattığı yardımı parayla satın almak bir çözüm değildir; çözüm, devletin kendi yurttaşlarının savunma ve harp et-

me isteklerinde, onların askeri becerilerinde yatmaktadır. Machiavelli *Prens*'te, *İncil*'deki Davut örneğini kullanarak, onun kendi silahlı gücü yerine Saul'ün sunduğu silahlarından yararlanmış olmasını olumsuz değerlendirirken, bu kez yakın ve uzak tarihin içinden gerçek bir örnek seçmek yerine, *Kutsal Kitap*'tan dini bir figür, bir allegori kullanma yoluna gitmiş olmaktadır. Machiavelli bu metni oluştururken, Soderni'nin Floransa Cumhuriyeti için Michaelangelo'ya sipariş ettiği *Davut* heykeli Vechio Sarayı'nın önünde durmaktaydı. Floransalı düşünür Davut allegorisini kullanırken, bu allegori sayesinde, kendi silahlarını kullanma tezini görsel bir araçla desteklemekle kalmaz, yurttaşlardan oluşturulan bir orduyla cumhuriyetin korunmasını da talep eder.

Metnin 3. bölümü (15-18) 'Makyavelizm' (Machiavellizm) tanımıyla politik literatüre giren, geçerli ahlaki normları, amaçlar karşısında geri düzleme itme tezini karşımıza çıkartır. Yönetim ve egemenlik tekniklerini tanıttığı bu bölümde düşünür, politik bir buhranın önlenmesi ya da buhran ortaya çıkmışsa, aşılması için şart olması halinde, aldatmayı, kandırmayı, hileyi, verilen sözden dönmeyi ve şiddete, zora başvurmayı meşru çareler olarak görür. Ancak burada ince bir çizgiyi gözden kaçırmamak gerekir. Dikkatli okur, Machiavelli'nin, tiranlığı sürdürmek değil de, toplumun varlığını daha iyi şartlara yöneltmek adına, gerektiğinde bu ahlakdışı yollara belli ve sınırlı bir süre içinde başvurmanın kaçınılmaz olabileceğini söylediğini gözden kaçırmayacaktır. Durum gerektiriyorsa prens, "kurnaz tilki" ya da "zorba aslan" gibi tepki göstermeyi bilmelidir. Machiavelli kötüyü güzelleştirmez, kötünün adını koyar ve amaca yönelik olarak nasıl kullanılacağını öğretir. Bu bağlamda yaptığı tavsi-

yelerin, verdiği öğütlerin, bir bakıma *negatif bir antropoloji* içinde anlaşılabileceğini söyleyebiliriz. Bu negatif antropolojide (ön işareti olumsuz insanbilimde) insanların, ancak ve sadece zorlandıklarında, ahlaki davranmaya razı oldukları anlayışı hâkimdir. Çünkü erdemli kişinin öteki (tabiatı gereği kötü) insanlar arasında en ufak şansı bulunmamaktadır. Her ne pahasına ve her ne şart altında olursa olsun, iyiyi kollayan ahlaklı, erdemli davranmaya kararlı kişi iyi olamayan öteki çok sayıda insan arasında yok olup gitmekten kurtulamayacaktır. Bu nedenle, kendini kabul ettirmek ve tebasına hâkim olmak isteyen bir prens, iyi olmama becerisini gösterebilmeli ve bu beceriyi duruma ve şartlara göre kullanmayı ya da kullanmamayı öğrenmelidir.

Ahlaki buyrukların politik kaygılara tabi kılınması şartını Machiavelli ikinci bir nedenle de açıklamaya çalışır. Ona göre politik alanın kendine özgü yasaları bulunmaktadır. Floransa'nın, Pistoia'daki yavaş hareketi kanlı iç kavgalara yol açarken Cesare Borgia'nın, zamanında bazı caydırıcı önlemlere başvurarak kısa sürede Romagna'ya barış getirebildiğini düşünen Machiavelli, buradan hızlı, kararlı davranmanın gerekliliğini türetir: Çok az, kesin ikna edici örnekler sunup karşı tarafı caydıran bir prens, bunu yapmayana göre daha daha az can yakıcı olacaktır; tersine aşırı ılımlı, merhametli, inandırıcı, gerektiğinde karşı tarafı ürkütüp caydırıcı örnekler sunamayan bir prens (hükümdar) sonunda kanlı çatışmalara yol açabilir. Politikada ahlaklı davranışın, duruma göre, başka türlü (ahlaki normlara aykırı) davranılması durumunda önlenebilecek insanlık dışı sonuçlara da yol açabileceğini ileri süren Machiavelli, bu anlayışıyla günümüze kadar uzanagelen bir tartışmanın da

kapısını aralamış olmaktadır. Örneğin ünlü Alman düşünürü, (sosyolog) Max Weber, Machiavelli doğrultusunda, bireyin davranışlarını düzenleyen etik ile politikanın etiği (ahlak normları) arasında ayrım yapmış, birinci etiğe *inanç etiği* diye çevirebileceğimiz (Gesinnungsethik) bir tanım getirirken, bu etiği politik alanın *sorumluluk etiği*'nden ayırt etmiştir. Birinci etik iyi niyetli, dürüst olmayı hedefleyen insanın etiğidir; ikincisinin böyle bir kaygısı bulunmayıp eylemin sonuçlarına göre tartılabilecek bir ahlak anlamına gelir (Max Weber, "*Politik als Beruf*/Meslek Olarak Politika. Toplu yazıları içinde, 1958 Tübingen baskısı).

Metnin 4. bölümü (19-25) iktidarı yeni ele geçirmiş hükümdarın en acil görevi olarak politik alanda bir uzlaşma sağlamayı, toplumdan ve çevresinden saygı görmeyi becermesini ister. Ünlü, saygın, onurlu bir prens olmak zorundadır o. Gelgelelim bunları gerçekleştirmenin yolu da öyle genelgeçerli ahlak ilkelerine sarılmak olmayacaktır. Politik aklın belirlediği, amaçları iyi kestirilmiş davranışlarla mümkün olacaktır bu. Prensin, ahlaki değerlere yönelmesi değil, politik 'psikolojinin' kriterlerine öncelik vermesi, onun halktan göreceği destek ve kabulün durumunu belirleyecektir. Öyleyse prens ne kararsız davranışlarla halkın kendisini ne yapacağını bilmeyen etkisiz, yetenekleri sınırlı biri olarak görmesine yol açmalı ne de politikaya katkısı olmayan kin, hırs ve öfkelerle halkın nefretini toplama hatasına düşmelidir. Prens, bugünün tanımıyla, ekonomik alanda yükselme trendine girmiş burjuvazinin önünü açmayı bilmelidir. Bu doğrultudaki sözleşmeler, vergi düzenlemeleri onun başlıca görevlerindendir. Gene de bir prense en çok katkıda bulunacak şey, büyük girişimler ve iradesinin sağlamlığını, kararlı eylem yapma gücünü

kanıtlayacak girişimlerdir. Bu da tarihsel anın doğru teşhisini gerektirir. Machiavelli burada da bir allegori kullanır.

Yeni hükümdar, kendi ayağına gelmiş tarihi fırsatı zamanında algılayabilmeli ve hemen saçlarından yakalamalıdır. Şans (mutluluk) tanrıçası fortuna, eylemlerimizi belirlemek bakımından bir bütünün sadece bir yarısıdır, bir hâkimdir; öbür yarısı ise bizim kararlarımıza, atacağımız adımlara kalmıştır. Fortuna, tarihin doğal (akıl dışı) yanını temsil eder, bu da insanın sabit, değişmez kabul edilen varlığına denk düşer; bu yanı alt etmek isteyen kimse, büyük ölçüde eylem yapma gücü ve bilgi (tecrübe) sahibi olmalıdır. Bu iki önemli özellik, başta da belirttiğimiz *virtu* (beceri, yetenek ve erdem) kavramı içinde bir araya gelirler. Bu iki kavramı tekleştiren Machiavelli, *hümanizmin politik felsefesi içinde bağlayıcı olan (etik) normlara yönelik beceri anlayışını, başarıya yönelmiş, beceri/yetenek (virtu)* kavramı içinde eritir*, demek mümkündür. Tıpkı daha önce Aristoteles'ten hareketle anlattığımız, eylem kategorisinin üretme/imal etme kategorisine dönüştürülmesi örneğinde olduğu gibi. Ancak Machiavelli, becerinin, yeteneğin eylemin sonuçlarına yönelik olması gerektiğini söylerken kavramın ahlaki boyutunu ortadan kaldırmaz; bu boyut tekleşen kavram içinde (virtu) korunur, çünkü virtu (beceri, yetenek) bir cumhuriyetteki yurttaşın inanç ve düşüncelerini de tanımlar. Hükümdarın becerisi ise, politik gereklilikleri kollayıp ye-

---

* Prens ya da hükümdar çevirilerinde virtu sözcüğü sorun olmuştur. Buradaki açıklama da bu sıkıntıya işaret ediyor. Kimi çevirilerde erdem ağır basmış, birinde de irade ile erdem arasında gidip gelinilmiş. Metni okuyan, eylemi gerektiği gibi yapma becerisinin ve yeteneğinin söz konusu olduğunu, erdemin bu kavram içinde gizlendiğini görecektir.

rine getirmekle, zaten etik özelliği de hak etmektedir. Bunun biricik koşulu Machiavelli'ye göre dönemin koşullarını iyi okumak, bu şartlarla uyum içinde olmak ve duruma göre ya dikkatli, serinkanlı, ağır hareket etmek ya da yıldırım hızıyla davranmaktır. Gelgelelim Rönesans'ın insan karakteri (ruhu ve heyecanı) öğretisine göre, insanın, dönüşümlerle birlikte kendi doğasını hemen değiştirmesi mümkün olmadığına göre, bu görüşü paylaşan Machiavelli de prensin başarılarının sayılı olacağını bilmektedir.

İşte bu nedenle bir cumhuriyet, bir krallıktan (hükümdar/prens yönetimindeki devletten) her zaman daha uzun süre mutlu olmuştur. Çünkü cumhuriyetin kapsadığı yurttaşların çok çeşitli olduğu göz önünde tutulacak olursa, bir cumhuriyet yönetimi yurttaşlarını, prense göre, değişen dönemlere daha iyi ayak uydurtabilir.

Machiavelli bir cumhuriyetin başlangıcını bir monarkın (prensin/hükümdarın) tek başına yönettiği bir iktidarla yapsa da, bu prens yönetiminin görevini, halkı gittikçe daha çok yönetime ortak etmek olduğunu düşünür; bu da o devletin eninde sonunda cumhuriyete geçiş yapacak şekilde gelişmesini talep etmek demektir.

Veysel Atayman
Mayıs 2004, İstanbul

ÇEVİRMENİN ÖNSÖZÜ

Floransalı devlet adamı ve yazar Niccolò Machiavelli'nin ünlü *Il Principe*'si siyaset bilimi ve tarih felsefesinin temel eserlerinden biri olup İtalyan Rönesans düşüncesinin en kalıcı ve orijinal yapı taşlarından birini oluşturur. Bu ünlü eserde, Aristoteles'te de görüldüğü gibi, siyasi gücün nasıl ele geçirileceği ve nasıl muhafaza edileceği gibi konular, antik çağlardan başlayarak yazarın yaşadığı dönemdeki İtalyan siyaset sahnesinde yer alan önemli kişilere varana kadar çeşitli örneklerle derinlemesine analiz edilerek, başarılı bir devlet yönetiminin nasıl olması gerektiği anlatılmaktadır.

Il Principe, birtakım etik değerleri pratik uygulamalar uğruna ikinci plana ittiği öne sürülerek sık sık eleştirilmişse de, yazıldığı o fırtınalı politik dönemin şartları göz önüne alındığında, kitaptaki yaklaşımların ne kadar gerçekçi olduğu ve İtalyan Birliği'nin kurulmasında ne kadar büyük bir rol oynadığı görülür. Devlet politikalarıyla ilgili ortaya atılan pragmatik bazı formüller, aradan beş yüzyıl geçmesine rağmen bugün bile hâlâ geçerliliklerini korumaktadırlar.

1513'te yazılıp 1532'de yayımlanan ve Giuliano de Medici'ye ithaf edilen bu eserde, devletin çıkarlarının her şeyden önce geldiği ve amaçlar araçları doğruladığı sürece bir hükümdarın, özel çıkarı için değil de devletin çıkarları için, gerektiğinde her tür-

lü hile ve güce başvurmasının yasal olduğu vurgulanmaktadır.

Machiavelli'nin İtalya'nın orta kesiminde bir prenslik kurmaya çalışan Cesare Borgia'nın güçlü kişiliğinden önemli ölçüde etkilendiği söylenebilir. Machiavelli için, acımasızlığı, ihtirasları ve kurnazlığı ile tanınan Cesare Borgia, nitelikleri ve yöntemleri bakımından İtalya'nın içinde bulunduğu trajik duruma çare bulabilecek ideal bir hükümdardı.

Açık anlatım, etkileyici semboller, metaforlar, ilginç ve cüretkâr özdeyişler bu kitaba kuşaklar boyunca uluslararası büyük bir ün kazandırmıştır. Eserde insan doğası hakkında öne sürülen negatif ve kasvetli görüşler, yazarın yaşadığı çağın sosyo-ekonomik gerçekleriyle sıkı sıkıya bağlantılıdır.

Tarih felsefesinin kurucularından sayılan Machiavelli'nin *Il Principe* adlı bu yapıtını devlet adamlarının, politikayla ilgilenenlerin, şirket yöneticilerinin, herhangi bir alanda yönetici olmayı tasarlayan herkesin mutlaka okuması gerektiğine inanıyorum.

Kitabı okuyanlar, devlet yönetiminde ve dünya siyaset arenasında bazı kuralların ve gerçeklerin hâlâ değerlerini korumaya devam ettiklerini göreceklerdir.

Prof. Dr. Harun Mutluay
7.11.2003 Göztepe

PRENS

İTHAF

NICCOLÒ MACHIAVELLI'DEN MUHTEŞEM LORENZO DE MEDICI'YE*

Bir prensin takdirini kazanmak isteyenler, onun huzuruna çıktıklarında sahip oldukları en değerli şeyleri ya da onun hoşuna gideceğine inandıkları nesneleri prense sunmayı âdet edinmişlerdir. Bu nedenle de prense genellikle atlar, silahlar, altın işlemeli kumaşlar, değerli taşlar ve onun şanına yakışacak süslü armağanlar sunulur.

Ben de zatı şahanelerinin huzurlarına sadakatimi ispatlayacak birtakım kanıtlarla çıkmak isterdim; ancak sahip olduğum şeyler içinde, büyük adamların eylemleri hakkındaki bilgiler dışında başkaca değerli ve saygı uyandıracak bir şeye rastlamadım.

Bence vazgeçilmez öneme sahip olan bu bilgileri, çağdaş konularla ilgili uzun süreli deneyimlerimle ve geçmişi durmadan araştırarak kazandım.

---

* Machiavelli ana metni İtalyanca, bölüm başlıklarını resmi yazışma ve kilise dili olan Latince yazmıştır. O dönemde senyörler "muhteşem" diye nitelendirilme ayrıcalığına sahipti, ancak ithaf yazısının muhatabı olan Lorenzo de Medici'yi (1492-1519) tarihte "Muhteşem Lorenzo" (1449-1492) diye bilinen dedesi ile karıştırmamak gerekir.

Üzerinde bıkmadan usanmadan uzun süreli değerlendirmeler ve incelemeler yaptığım, şimdi ise küçük bir kitap haline getirdiğim bu bilgileri zatı şahanelerinin takdirine sunma cüretinde bulunmaktayım.

Her ne kadar bu kitabın zatı şahanelerinin huzurunda pek bir değer taşımayacağına inansam da, yine de benim uzun yıllar boyunca pek çok zahmet ve tehlike pahasına öğrendiklerimi kısa bir süre içinde öğrenmenizi sağlayacak bu kitap, size sunulacak en önemli armağanlardan biridir.

Bu yapıtı ne öyle içi boş, gösterişli sözcüklerle süsledim ne de birçoklarının, yazdıklarını değerli göstermek amacıyla allayıp pullamak için başvurdukları konu dışı süslerle bezeyip bunlarla doldurdum; çünkü bu yapıtın içeriğinin değişikliği, çeşitliliği ve ele aldığı konunun önemli olması sayesinde beğenilmesinin dışında saygı duyulacak bir yanı olsun istemedim.

Ayrıca en alt ve önemsiz konumdaki bir adamın prenslerin yönetimini inceleyip tartışmak ve bu yönetimi kurallara bağlamak yürekliliğini göstermesinin de ukalalık olarak değerlendirilmesini istemiyorum; çünkü doğa resmi yapanların, dağların, yüksek yerlerin görünüşünü kavramak için aşağıdaki ovaya inmeleri, alçak yerlerin genişliğini daha iyi görebilmek için dağların tepesine çıkmaları gibi, halkların yapısını iyice anlamak için prens olmak, prenslerin yapısını iyice anlamak için de halktan olmak gerekir.

Zatı şahanelerinin, bu küçük armağanı kendilerine takdim ederken, onu bu duygu ve düşüncelerle kabul etmelerini diliyorum; özenle okunup incelenecek olursa, bahtiyarlığa ve talihin vaat ettiği büyüklüğe erişmeniz konusunda en içten temennilerimi dilediğim anlaşılacaktır. Ve zatı şahaneleri,

yüceliklerin doruğundan kimi kez gözlerini aşağıdaki bu yerlere çevirecek olurlarsa, nasıl haksız yere sürekli ve büyük bir talihsizliğe katlanmak zorunda olduğumu öğreneceklerdir.*

* Mediciler 1512'de Floransa'ya döndükten ve cumhuriyet yönetimi (anayasası) lağvedildikten sonra Machiavelli resmi görevlerinden alınıp, San Casciano'daki baba çiftliğinde hiçbir geliri olmadan yaşamak zorunda bırakılmıştı. Yazarın tekrar iktidar olan Medici Hanedanlığından yardım talebinde bulunduğu açıkça belli oluyor, ama Lorenzo'nun metni okumuş olduğu şüphelidir.

❖I❖

PRENSLİK BİÇİMLERİ VE BUNLARI ELE GEÇİRME YOLLARI HAKKINDA

İnsanlar üstünde bir otoriteye sahip olmuş ve olan bütün devletler, bütün imparatorluklar ya cumhuriyet ya da prensliktirler.* Prenslikler ya miras yoluyla elde edilir ya da yeni ele geçirilmiş olurlar. Miras yoluyla elde edilen prensliklerde, bir senyörün soyu uzun süredir iktidardadır. Yeni prenslikler ise, ya Francesco Sforza'nın** Milanosu gibi tümüyle yenidir ya da İspanya Kralı ile Napoli Krallığı ilişkisinde olduğu gibi, bunları ele geçiren prensin verasete dayalı devletine eklenen bir parça oluştururlar. Bu biçimde ele geçirilen

---

* Prenslik (hükümdarlık), (principato) iktidar ve gücün tek bir egemen kişi (principe) elinde toplandığı yönetim/devlet biçimi anlamına geliyor. Antik çağdan uzanagelen "devlet" felsefesinde altı devlet/hükümet biçiminden söz edilir; bu devletler daha çok yönetici kesim ile yönetilenler arasındaki ilişkinin "ahlaki" niteliğine, yöneticilerin yetenek, beceri ve sorumluluklarına göre sınıflandırılmışlardır: Krallık-tiranlık, aristokrasi-oligarşi, demokrasi-demogogi. Machiavelli, devletleri böyle bir sınıflandırmaya tabi tutmaz.

** Francesco Sforza (1401-1466). Ünlü bir paralı asker komutanının oğludur. Kayınpederi, Milano Dükü Philippo Maria Visconti'ye hizmet etmiş, onun ölümünün ardından, o zamana kadar karşısına almış olduğu Venediklilerin desteğiyle Milano'yu ele geçirmiştir.

devletler ya bir prensin yönetimi altında yaşamaya ya da özgür olmaya alışkındır: Bunlar ya başkalarının ya da ele geçirenin silahlarıyla veya talihin ya da yetenek ve becerinin katkısıyla ele geçirilir.

❖II❖

SOYDAN GELME (VERASET YOLUYLA ELDE EDİLEN) PRENSLİKLER HAKKINDA

Burada cumhuriyetleri tartışmayı bir kenara bırakıyorum, çünkü bu konuyu başka bir yerde etraflıca inceledim.* Yalnızca prens egemenliği üzerinde duracağım ve yukarıda değindiğim sıraya bağlı kalarak prensliklerin nasıl yönetilebilip, nasıl elde tutulabileceğini tartışacağım.

Her şeyden önce, mirasa ve prensinin kan bağına dayanan devletlerde, iktidar ve gücü koruma bakımından yeni ele geçirilmiş devletlerinkine oranla çok daha az zorluklar olduğunu söyleyebilirim. Çünkü prensin, atalarının (politik) düzen ve aygıtlarını ihmal etmemesi, bunun dışında, beklenmedik olayları zamana yaymayı bilmesi yeterli olur; böylece, yetenekleri sıradan bir prens bile, olağanüstü ve kendininkinden daha üstün bir güç ortaya çıkıp onu devletinden etmedikçe, devleti elinde tutmayı başarır. Bu prens, devle-

* *Discorsi sopra La prima deca di Tito Livio* (Titus Livius'un ilk on yılı üzerine konuşmaları) kastediyor. Bu metnin ilk bölümü 1513'te, *Prens*'ten önce yazılmaya başlanmıştı.

tinden olsa bile, bu özellikler, işgalcinin ilk hatasıyla birlikte devletine yeniden kavuşmasını sağlar.

İtalya'da böyle bir örneğimiz var. Ferrara Dükü 1484'te Venediklilerin, 1410'da da Papa Julius'un saldırılarına karşı koyabilmiştir, çünkü soyu, eskiden beri bu bölgeyi yönetmiştir. Miras yoluyla iktidarda olan bir prens için güç ve şiddete başvurmasını gerektirecek daha az neden ve mecburiyet vardır; bu nedenle daha çok sevilir ve olağanüstü hata ve kabahatleri kendisine diş bilenmesine yol açmadıkça, mantık, tebaasının doğal olarak böyle bir prensi sevmesini gerektirir.

İktidarın yaşı arttıkça ve iktidar sürekliliğini korudukça, eskiden yapılmış yeniliklerin anılarını ve bunların gerekçelerini de siler; çünkü her yenilik ve değişim yeni bir değişim beklentisine de yol açar ve bir sonraki yeniliği kolaylaştırır.*

* Zamanın, verasete dayalı monarşi iktidarını meşru gösterip, bu iktidarın günün birinde zor yoluyla kurulmuş olduğunu unutturma özelliğini hatırlatıyor. Aksi halde yenileme, değişiklik beklentileri süreklileşip iktidarı zorlayacaktır.

❖III❖

KARMA PRENSLİK HAKKINDA

Yeni elde edilmiş bir prenslik ise, beraberinde zorluklar getirir. Önce, tamamen yeni olmayıp, veraset yoluyla devralınmış bir devlete eklemlenmiş olan prenslikle başlayalım. (Bu nedenle de hepsine birden "karma" tanımı uygun düşmektedir). Burada huzursuzluğun kaynağı her şeyden önce doğal ve yeni prensliklerin hepsinde görülen bir sorundur; bu sorun, insanların daha iyisini bulacaklarına inanarak, seve seve efendi değiştirme eğilimlerinden kaynaklanır; bu sanı, efendilerine karşı silaha sarılmalarına yol açar, ama bir yanılgının kurbanı olurlar; çünkü bu deneyim, sonuçta durumlarının daha da kötüleştiğini gösterir onlara. Bu durum, başına yeni geçilen bir halkı (tebaayı), askerlerle ya da yeni bir fethin gerektirdiği sayısız başka araçlarla baskı altında tutmak gibi başka bir doğal ve kaçınılmaz zorunluğun sonucudur; dolayısıyla bu prensliği işgal etmekle zarar verdiğin herkes sana düşman kesileceği gibi, bu işgali gerçekleştirmende sana yardımcı olanları (seni ülkelerine getirtmiş olanları) da umdukları ölçüde hoşnut edemeyecek olma-

nın yanı sıra kendilerine minnet borçlu olduğundan onlara karşı sert önlemlere de başvuramayacağın için, dost edinemezsin; çünkü bir insanın ordusu ne kadar güçlü olursa olsun, bir ülkeye girebilmek için, o ülke halkının desteğine ihtiyacı vardır. Fransa Kralı XII. Louis'nin Milano'yu işgal etmesiyle kaybetmesi bir olmuştur.* İlkinde Lodovico'nun kendi kuvvetleri, Louis'nin elinden kenti geri almaya yetmiştir; çünkü yeni (Fransız) prense kapılarını açan kent sakinleri, düşüncelerinde ve geleceğe ilişkin olumlu beklentilerde aldandıklarını anlayınca, yeni (Fransız) prensin getirdiği rahatsızlıklara dayanamamışlardır.

Şu da bir gerçektir ki, daha önce isyan etmiş ülkeler ikinci kez ele geçirildiklerinde, artık kolayca kaybedilmezler; çünkü senyör, başkaldırıdan yararlanarak suçluları cezalandırmada, kuşkuluları ortaya çıkarmada, en zayıf noktaları güçlendirmede bu kez daha sert ve acımasız davranır. İşte bu nedenle birinci seferinde Fransızların elinden tekrar almak için Dük Lodovico'nun sınır boyunca kışkırtıcı söylentiler yaratıp isyanı körüklemesi yeterli olmuştur, ama ikinci kez Fransızlar bütün dünyayı** karşılarına aldıklarında ve orduları yenilgiye uğratılıp İtalya'dan

---

* XII. Louis, Venediklilerin yardımıyla 1499 Eylül'ünde Milano'yu ele geçirmiş, ama hemen beş ay sonra, 1500 yılının Şubat'ında geri dönen Dük Lodovico il Moro, Milano'yu geri almıştır. Gerçi iki ay sonra da Fransızlar, dükü yenip, tutsak etmişlerdir.

** Kastedilen, XII. Louis'ye karşı kurulan "Kutsal İttifak"tır. Papa II. Julius, 1511'de İspanya, Venedik ve İngiltere ile bir ittifak kurmuş, İsveçlilerin de desteğiyle Fransızları Lombardia'dan çıkarmıştır.

kovulduklarında, Milano onların elinden çıkmıştır; bu durum, yukarıda açıklanan gerekçelerin sonucudur, ama ilk seferinde de, ikinci seferinde de Milano, Fransızlardan kopartılıp geri alınmıştır.

İlk durumun genel geçerli nedenlerine buraya kadar değinildi; şimdi sıra ikinci durumun nedenlerini ve XII. Louis'nin elinde (başvuramadığı) ne gibi imkânlar bulunduğunu, onun konumunda olabilecek bir başkasının, ele geçirdiği yeri (onun yaptığından) daha iyi koruyabilmek için ne gibi çarelere başvurmuş olabileceğini açıklamaya geldi.

Önce şunu diyebiliriz: Ele geçirilerek, ele geçirenin veraset yoluyla yönetimini devralmış olduğu devletine eklenen devletler ya aynı bölgedendir ve (halkları) aynı dili konuşurlar ya da böyle değildirler. İlk durumda bunları elde tutmak, onların egemeni olarak kalmak çok kolaydır; hele bir de özgür yaşamak alışkanlıkları yoksa, bunların sahipliğini güvence altına almak için o zamana kadar onları yönetmiş olan prensin soyunu kurutmak yeterli olur; çünkü bunun dışında kalan işlerde insanlara eski koşulları sağlanırsa, alışkanlıklarında bir değişiklik olmayacağından, halk bir sorun çıkarmaz ve huzur içinde yaşamayı sürdürür. Uzun süredir Fransa ile birlikte olan Bourgogne, Bretagne, Gaskonya ve Normandiya buna örnektir;* kimi dil ayrılıkları olsa da, gelenekleri ortaktır, aralarında

* Bu eyaletlerin Fransa Tacı'nın merkezi gücüne boyun eğdirilmeleri aslında yüzyıllar sürmüştür. Normandiya 1204'te, Gaskonya 1453'te, Bourgogne 1477'de, Bretagne 1491'de merkezi güce boyun eğmiştir.

kolayca uyuşurlar. Bir yeri ele geçiren, orayı elinde tutmak istiyorsa iki şeye dikkat etmelidir: İlkin eski prensin soyunu kurutması; ikinci olarak da yasalarda ve vergi düzeninde değişikliğe gitmemesi gerekir; böylece çok kısa sürede burası da eski prenslikle birlikte tek bir bütün oluşturur.

Ama gerek dili, gelenekleri, örf ve âdetleri, gerekse de düzeni insana yabancı olan, farklı bir bölgedeki devletler ele geçirildiğinde zorluklarla karşılaşılır; bu devletleri elde tutmak büyük bir şans ve büyük bir beceri ister. En iyi, en etkili çarelerden biri, orayı ele geçiren fatihin oraya gidip yerleşmesidir. Bu davranış ele geçirilen bölgeyi daha güvenli, daha kalıcı kılar. Türkler, Yunanistan'da böyle yapmıştır. Aksi halde, orayı ellerinde tutmak için aldıkları bütün öteki önlemlere rağmen, burada egemenliklerini kurmaları olanaksız olurdu. Çünkü orada oturulunca, çıkan karışıklıklar hemen görülür, hemen gerekli önlemler alınır; orada oturulmazsa, karışıklıklar ancak arttıktan sonra görülür ve artık alınacak önlem yoktur. Ayrıca fatih oraya yerleşmişse memurlar bölgeyi istedikleri gibi soyamazlar; prense doğrudan doğruya başvurabilme olanağı halkı memnun eder; böylece iyi niyetli olanların prensi sevme, başka düşüncede olanların ise ondan çekinme gerekçeleri artar. Dışarıdan bu devlete saldırmak isteyen de daha çok çekinir; çünkü prensin oturduğu yeri (payitahtı) ele geçirmek çok zordur.

Bir başka çok iyi ve etkili çare de, bu devlette kök salmak için bir iki yerde koloni kur-

maktır; böyle yapılmazsa burada çok sayıda atlı ve piyade birliği bulundurmak gerekir. Koloni kurmak büyük bir gider gerektirmez; koloniler hiç harcama yapmadan ya da çok az bir harcamayla kurulup ayakta kalabilirler ve bu durumda yalnızca, yeni gelenlere verilmek üzere tarlaları, çiftlikleri ellerinden alınanlar zarar görür, ama bunlar, bu devlet halkının küçük bir bölümünü oluşturur; zarar görenler dağınık yaşadıkları ve yoksul oldukları için hiçbir zaman prense karşı bir tehlike oluşturmazlar; halkın geri kalanıysa, bir yandan zarar görmediği için sesini çıkarmayacak, bir yandan da bir yanlışlık yapmaktan, malları ellerinden alınanların başına gelenlerin aynısının kendi başına gelmesinden korkacaktır. Sonuçta bu koloniler masrafsızdır, prense daha bağlıdır, verdikleri zarar daha azdır; zarar görenlerse, daha önce de denildiği gibi, yoksul oldukları ve dağınık yaşadıkları için tehlike oluşturmazlar. Bu nedenle, insanlar ya şımartılıp gönülleri hoş tutulmalı ya da ezilmelidirler; çünkü insanlar uğradıkları küçük zararların intikamını alır, ama büyük zararlarınkini alamazlar; bu nedenle başkasına verilecek zarar, onun intikam almasından korkmayacağınız kadar büyük olmalıdır. Koloni kurmak yerine silahlı işgal kuvvetleri bulundurmak ve bunları orada ayakta tutmak hem daha masraflıdır hem de devletin bütün gelirinin bu birliğe harcanmasını gerektirir. Böylece kazanç kayba dönüşür; ayrıca askeri birliklerin durmadan yer değiştirmesi yüzünden ortaya çıkan konakla-

nacak yerler ve konaklama alanları gibi sorunlar nedeniyle halkta büyük bir bıkkınlık baş gösterir ve bu rahatsızlık herkesi etkiler. Sonuçta herkes prense düşman kesilir. Üstelik bunlar prense zarar verebilecek düşmanlardır, çünkü yenilgiye uğradıkları topraklarda oturmayı sürdürmektedirler. Demek ki, böyle bir askeri birlik her yönüyle yararsızdır, koloni kurmak ise yararlıdır.

Ayrıca, burada az önce belirtildiği gibi, yabancı gelenek, töre ve âdetlere sahip bir ülkeye boyun eğdiren kişi, kendilerinden daha güçsüz komşularının da başı ve hamisi olmalı, o ülkenin kudretli ve güçlü kişilerini zayıflatmaya çalışmalı ve kendisi gibi güçlü bir yabancının herhangi bir nedenle oraya girmesini engellemelidir. Fatihler her zaman o ülkede aşırı hırs ya da korku nedeniyle rahatsızlık, endişe duyanlarca o ülkeye getirilirler. Etolyalılar,* Romalıları Yunanistan'a böyle sokmuşlardır; bunlar girdikleri her yere, oradaki halkın çağrısıyla girmişlerdir. Ve doğal olarak güçlü bir yabancı, bir ülkeye girdiğinde, buradaki daha güçsüzler, daha önce güç olarak kendilerinden üstün olandan duydukları hoşnutsuzluğun etkisiyle hemen ona katılır. Böylece bu zayıf güçleri elde etmek için hiçbir çaba harcamak gerekmez, çünkü onlar hep birlikte ve seve seve ülkeyi ele geçiren yeni prensin rejimiyle ortak hareket etmeye hazırdırlar. Prensin yapacağı tek şey, bunların gereğinden fazla güce ve otoriteye sahip ol-

* Etolyalılar, Makedonyalı V. Philippos'a karşı İ.Ö. 212'de Romalılar ile böyle bir birleşme yoluna gitmişlerdir.

malarını önlemektir; ayrıca güçlü olanları, kendi kuvvetlerinin ve güçsüz olanların iyi niyetli desteğiyle bastırıp kolayca bu ülkenin tek egemeni olur. Bunlara dikkat etmeyecek biri, ele geçirdiği yeri kısa sürede kaybeder, elinde bulundurduğu süre içinde de sonu gelmez zorluklarla, sıkıntılarla karşılaşır.

Romalılar ele geçirdikleri ülkelerde bunlara çok dikkat etmiş, koloniler kurmuş, güçsüzleri korumuş, güç kazanmalarını önlemişlerdir; güçlüleri sindirmiş, güçlü yabancıların bu ülkede ün kazanmalarına izin vermemişlerdir. Bu konuda Yunanistan ülkesini örnek göstermem yeterli olacak; bunlar Akhalarla Etolyalıları korudular, Makedonya Krallığını gerilettiler; Antiokhos'u* kovdular; Akhaların ya da Etolyalıların destek ve yardımlarına karşın onların topraklarını genişletecek güce ulaşmalarına hiçbir zaman izin vermediler; Ayrıca Filippos'un ikna yeteneği ve tatlı dili, kendi gücünden ödün vermeden onların dostluklarını kazanmasına yetmediği gibi, Antiokhos** bütün gücüne rağmen bu ülkede bir devlete sahip olma imkânını elde edemedi. Çünkü Romalılar bu durumlarda, her bilge prensin yapması gerekeni yaptılar; bu prensler yalnızca var olan karışıklıkları değil, gelecekte ortaya çıkabilecek olanları da dikkate almak ve olanca güçleriyle bunları daha

---

* Suriyeli II. Antiokhos, İ.Ö. 192'de, Romalı hamilerinden memnun olmayan Etolyalılar tarafından ülkeye çağırılmıştı, ama ağır yenilgiler almaktan kurtulamadı.

** V. Philippos, İ.Ö. 197'de Titus Quinctius Flaminus komutasındaki Romalılarca yenilgiye uğratılınca, bu kez Romalıları Suriye'ye karşı destekledi.

filiz halindeyken boğmak zorundadırlar. Çünkü zamanında önlem alan, kolayca çare bulur, ama huzursuzlukların patlayıp kapıya dayanması beklenirse, hiçbir ilaç işe yaramaz, çünkü hastalık artık iyileştirilemez olmuştur. Bu durum ince hastalığa benzer, hekimlerin dediği gibi, bu hastalığın iyileştirilmesi kolay, ama başlangıçta teşhisi zordur. Başlangıçta teşhis konulup, tedavi uygulanmamışsa, zaman geçtikçe hastalığın teşhisi kolaylaşır, ama iyileştirilmesi zorlaşır. Devlet işleri de böyledir; ortaya çıkan aksaklıklar, marazlar önceden görülürse (ancak uzak görüşlü zeki kimseler başarır bunu) iyileşme çabuk olur, ama aksaklıkların önceden farkına varılmaz ve bunların herkesin görebileceği noktaya kadar büyümesine izin verilirse artık onlara karşı uygulanacak ilaç yoktur.

Bu nedenle, aksaklıkları ve sakıncaları önceden gören Romalılar her zaman bunların çaresini bulmuşlar ve sırf bir savaştan kaçınmak için bu huzursuzlukların ve aksaklıkların fazla uzamasına fırsat vermemişlerdir; çünkü savaşı ertelemenin ancak başkalarının yararına olacağını bilmişlerdir. İşte bu nedenle, her iki durumdan da kaçınma imkânları olduğu halde bunu tercih etmeyip Philippos ve Antiokhos'la İtalya'da savaşmamak için onlarla Yunanistan'da savaşmışlardır; günümüz bilgelerinin dillerinden hiç düşürmedikleri "zaman kazanmak, her şeyi kazanmaktır" ilkesini benimsemeyip kendi beceri ve yeteneklerinin yanı sıra zekâlarının gücüne güvendiler; çünkü za-

man her şeyi silip süpürür ve beraberinde iyiyle birlikte kötüyü, kötüyle birlikte iyiyi de getirebilir.

Şimdi Fransa'ya dönelim ve bu belirttiklerimizden herhangi birinin orada uygulanıp uygulanmadığını inceleyelim: Burada Charles'dan* değil, İtalya'da ele geçirdiği toprakları daha uzun süre elinde bulundurduğu için davranışlarını daha iyi bildiğimiz XII. Louis'den söz edeceğim. Onun, kendi ülkesinden başka bir ülkede bir devleti elde tutabilmek için yapılması gerekenlerin tersini yaptığını göreceksiniz.

Kral Louis, onun gelmesiyle Lombardiya devletinin yarısını ellerine geçirmeyi uman Venediklilerin ihtirası sonucunda İtalya'ya girmiştir. Kralın bu davranışını kınamak istemiyorum; çünkü o, bir ayağını İtalya'ya atmak istiyordu;** bu ülkede dostları olmadığı ve Charles'ın davranışları nedeniyle bütün kapılar yüzüne kapandığı için kendisine gösterilen dostlukları kabul etmek zorunda kaldı; eğer daha sonra hata yapmamış olsaydı, bu kararı yerinde de olabilirdi. Kral, Lombardiya'yı ele geçirince, Charles'ın kendisine kaybettirdiği itibara müttefiki yeniden kavuşmuş oldu: Cenova teslim oldu; Floransalılar onunla müttefik oldu; Mantova Markisi, Ferrara Dükü, Bentivogliler,*** Forli Madonna'sı, Faenza, Pesaro, Rimini, Camerino ve Piombi-

---

* VIII. Charles, Eylül 1494'te İtalya'ya girdi. Şubat 1495'te İtalya'yı terk etmek zorunda kaldı.

** XII. Louis, 1499'dan 1512'ye kadar İtalya'da tutunmaya çalışmıştır.

*** 1462-1506 arasında Bologna'da hüküm sürdüler.

no senyörleri, Lucca, Pisa, Siena cumhuriyetlerinin her biri dost olmak için gidip onu gördüler. Bunun üzerine Venedikliler davranışlarının sonucunu kavradılar: Lombardiya'da iki kent elde edebilmek için, kralı, İtalya'nın üçte birinin hâkimi haline getirmişlerdi.

Şimdi kralın, yukarıda belirtilen kuralları uygulamış olması ve kimi Kilise'den, kimi Venediklilerden korkan ve hep onunla birlikte olmak isteyen, çok sayıdaki zayıf ve korkak dostunu himaye edip savunmuş olması halinde İtalya'da saygınlığını nasıl fazla güçlük çıkartmadan korumuş olabileceğini düşünün. Bu dostlar aracılığıyla, hâlâ biraz güçlü olanları kolayca etkisiz kılabilirdi, ama o, Milano'ya gelir gelmez tam tersini yaptı; Papa VI. Alexander'ın Romgua'yı ele geçirmesine destek verdi. Bu davranışının, dostlarını ve kendisine sığınanları ondan uzaklaştırdığını ve Kilise'nin otoritesini sağlayan ruhani gücüne büyük bir siyasal güç ekleyerek, Kilise'yi büsbütün kuvvetlendirdiğini anlamadı. Bu ilk hata, kaçınılmaz olarak başka hatalar yapmasına yol açtı; öyle ki, Alexander'ın* hırsını dizginlemek ve Toskana'nın efendisi olmasını engellemek için kralın bizzat İtalya'ya gitmesi şart oldu. Kilise'yi güçlendirmesi, dostlarından olması yetmedi ona, gözüne kestirdiği Na-

* Papa VI. Alexander (1492-1503) oğlu Cesare Borgia'yı, Romagna'yı işgali sırasında destekledi. Papa, boşanmasına onay verince, bundan memnun olan XII. Louis, ona yardımcı kuvvetler yolladı. XII. Louis için tayin edici etmen Napoli Krallığı üzerindeki mirasa dayalı hak iddialarıydı. Louis, Napoli'ye yapacağı seferleri garanti altına almak için Floransa ile ittifak yapıp, Cesare Borgia'nın Toskana'ya yürüyüşüne engel olmaya çalıştı.

poli'yi İspanya Kralı'yla bölüştü. Böylece, tek başına egemen olduğu İtalya'ya, bu bölgenin ihtiraslı kişilerinin, ondan hoşnut olmayanların yardım için başvurabilecekleri başka birini getirmiş oldu; bu krallıkta kendine bağlı bir kral bırakabilecekken, onu uzaklaştırıp, kendisini kovabilecek durumda olan birini oraya yerleştirdi.*

Ele geçirme isteği, gerçekten de çok doğal ve olağan bir şeydir ve gücü yetenler bunu gerçekleştirdiklerinde hep övülür, en azından yerilmezler; ama güçleri yetmediği halde, ne pahasına olursa olsun fetih yapmaya kalkanlar hata eder ve kınanmayı hak ederler. Demek ki, Fransa kendi gücüyle Napoli'ye saldırabilecek idiyse, saldırmalıydı; saldıracak güçte değil idiyse, onu asla paylaşmamalıydı. Lombardiya'nın Venediklilerle paylaşılması hoşgörülebilir; çünkü Fransızların İtalya'ya ayak basıp tutunma çabalarına destek olmuş, buna imkân vermiştir, ama Napoli'nin paylaşımı eleştiri hak eder, çünkü benzer bir mecburiyet söz konusu değildir.

Demek ki Louis şu beş hatayı işlemişti: Gücü az olanları ezdi; İtalya'da güçlü birinin gücünü büsbütün artırdı; İtalya'ya çok güçlü bir yabancıyı getirdi; payitahtını oraya almadı ve İtalya'da koloniler kurmadı.

Eğer Venediklilerin ellerinden devletlerini almak gibi altıncı bir hata işlemeseydi, yukardaki hataların, sağlığında ona bir zararı

---

* 1500 tarihli Ganada Sözleşmesi'nde XII. Louis, Katolik Ferdinand'la birlikte Napoli Krallığının ele geçirilmesi ve paylaşılması konusunda anlaştı.

dokunmayabilirdi. Aslında Kilise'yi güçlendirmemiş, İspanya'yı İtalya'ya sokmamış olsa, Venediklilerin gücünü kırmakla iyi bir iş yapmış olacaktı, ama bu ilk iki kararı aldıktan sonra, artık onların yıkılmasına asla izin vermemeliydi; çünkü güçlü bir Venedik, kendileri de işin içinde olmadıkça, ötekileri Lombardiya seferinden uzak tutabilirdi; ötekiler de burayı Fransa'dan alıp onlara vermezdi, her iki tarafa birden saldırmayı ise göze alamazlardı. Biri çıkıp da, Louis savaştan kaçınmak için Alexander'a Romagna'yı, İspanya'ya da Napoli Krallığını verdi diyecek olursa, ona yukardaki gerekçelerle yanıt verir ve insan bir savaşı önlemek için asla bir karışıklığın ortaya çıkmasına izin vermemelidir derim; çünkü o bunu yapmakla savaşı önlemiş olmayacak, sadece senin aleyhine erteleyecektir. Ayrıca kimileri de, kralın, evliliğini iptal etmesi ve Rouen Piskoposu'nu kardinal yapması* karşılığında Papa'ya bu fethi (Romagna) yapma sözü vermiş olduğunu ileri sürecek olursa, onlara ileride, bu metinde prenslerin verdikleri sözler ve bunların nereye kadar tutulması gerektiği konusunda söyleyeceklerimle yanıt vereceğim.**

Demek ki Kral Louis, bir eyaleti (ülkeyi) ele geçirenlerin orayı ellerinde tutmak için uydukları kuralların hiçbirine uymadığı için Lombardiya'yı kaybetmiştir. Bunda şaşılacak bir şey yoktur; her şey normal ve akla çok uy-

---

* Papa VI., aynı zamanda Louis'nin ilk bakanı olan Rouen Kardinali'ni 1498'de kardinal ilan etmiştir.

** Bkz. 18. Bl.

gundur. Valentino* Papa Alexander'ın (Alessandro'nun oğlu Cesare Borgia'ya halk bu adı takmıştı) Romagna'yı işgal ettiğinde, Nantes'ta Rouen** ile bu konuyu konuşmuştum: Rouen Kardinali bana İtalyanların savaştan anlamadıklarını söyleyince, ben de Fransızların siyasetten anlamadıkları, yoksa Kilise'nin o kadar büyümesine izin vermemelerinin gerektiği yanıtını vermiştim. Deneyim, İtalya'da Kilise ile İspanya'nın büyümesine Fransızların yol açtığını ve bunların da Fransa'nın sonunu getirdiğini gösterdi. Buradan, hiç yanılmayan ya da çok az yanılan genel bir kural çıkar: Bir başkasının güçlenmesine yol açan kendi sonunu hazırlamış olur; çünkü güçlenme beceriyle ya da zor kullanarak sağlanır ve güçlenmiş olanın bu iki durumdan da sakınması gerekir.

---

* Cesare Borgia'ya, 1495'te XII. Louis tarafından Dauphiné'de Valence Dukalığı verildi. Bunun üzerine İtalya'da ona "Valentino" lakabı takıldı.

** Machiavelli, burada, Fransız sarayında Ağustos-Eylül 1500 yılında elçi olarak görevliyken yaptığı bir konuşmayı kastediyor.

❖IV❖

İSKENDER'İN ELE GEÇİRDİĞİ DARA ÜLKESİNİN ONUN ÖLÜMÜNDEN SONRA HALEFLERİNE NİÇİN BAŞKALDIRMADIĞI HAKKINDA

Yeni ele geçirilen bir devleti elde tutmanın zorluklarını dikkate alanlar, Büyük İskender'in birkaç yıl içinde Asya'nın efendisi olmasına ve burayı işgal eder etmez ölmesi üzerine, başkaldırması beklenen bu devletin başkaldırmayışına şaşırabilirler; İskender'in halefleri burayı ellerinde tuttular; bunun için de, kendi hırslarından kaynaklanan zorlukların dışında bir zorlukla karşılaşmadılar. Bunu, tarihte iz bırakmış prensliklerin iki değişik biçimde yönetilmeleri ile açıklıyorum: Bunlardan biri, prensin, bakan yaparak ödüllendirdiği emir kullarının yardımıyla yönetimi; ötekisi, prensin, kendi ödüllendirmesi sonucu değil, kan bağı nedeniyle baron olanlarla birlikte yönetimidir. Bu baronların kendi devletleri ve onları senyör bilip, sevgi besleyen halkları vardır. Bir prensin ve emir kullarının yönettiği devletlerde en büyük yetki prenstedir; çünkü ülkede ondan daha güç-

lü kimse yoktur; bir başkasına da itaat edilmesi, onun da prensin bakanı ya da resmi görevli olmasındandır, yoksa bu başka kişiye özel bir sevgi beslenmez.

Bu iki değişik yönetim biçiminin günümüzdeki örnekleri Türk(ler) ile Fransa Kralıdır. Bütün Türk monarşisi bir senyör tarafından yönetilir; ötekiler onun kullarıdır (hizmetkârıdırlar); krallığını sancaklara böler ve oraya çeşitli valiler gönderir; bunları canı istediğinde değiştirir, yerlerine başkalarını atar. Oysa Fransa Kralı birçok eski senyör arasında yaşar ve bunların her biri, kendi ülkesinin halkınca senyör olarak bilinir ve sevilir: Bunların ayrıcalıkları vardır, kral kendini tehlikeye atmadan bu ayrıcalıklara dokunamaz. Bu iki devleti inceleyen biri, Türk devletinin zor ele geçirilebileceğini, fakat ele geçirdikten sonra, elde tutup yönetmenin çok kolay olduğunu görür. Buna karşılık Fransa devletini işgal etmek daha kolay, elde tutmak ise çok zordur.

Türk'ün ülkesini işgal etmenin zorluğu, prense bu ülkenin asalet sahibi büyüklerinden bir çağrı yapılmasının söz konusu olmaması ve de prensin işgali kolaylaştırmak için çevresindekilerin başkaldırısına umut bağlayamamasıdır. Bu durum, yukarıda belirtilen nedenlerden kaynaklanır; çünkü asillerin ve büyüklerin hepsi, onun emir kulları, köleleri oldukları için, bunların rüşvetle kandırılmaları o ölçüde zordur, hatta rüşvetle satın alınsalar bile, belirtilen nedenlerden ötürü halkı peşlerinden sürükleyemeyecekleri için fazla

yararlı olmaları beklenemez. Bu nedenle, Türk'e saldıracak birinin, karşısında birlik ve bütünlük içinde bir ülke bulacağını bilmesi gerekir; dolayısıyla Türk ülkesinin dağınıklığı ihtimali yerine kendi gücüne güvenmesi doğru olur, ama Türk yenilgiye, ordusu muharebe meydanında bozguna uğratılacak olursa, (burayı fetheden için) Türk prensinin hanedanlarından başka çekinecek bir şey kalmaz; bu soy kurutulursa, artık korkulması gereken kimse yok demektir, çünkü geri kalanların artık o kadar büyük itibarları olmadığı için, halk üstünde hiçbir etkileri bulunmaz; muzaffer nasıl zaferden önce onlara bel bağlayamamışsa, zaferden sonra da onlardan korkması için bir neden yoktur.

Fransa gibi yönetilen devletlerde ise bunun tersi gerçekleşir; çünkü krallığın kimi baronlarını kendi yanına çekerek, buraya kolayca girebilirsin; çünkü burada hep hoşnut olmayanlar, yenilik isteyenler vardır; bunlar, belirtilen nedenlerle sana bu ülkenin yolunu açabilir, zaferini kolaylaştırabilirler, ama burada tutunmaya kalktığında, gerek sana yardım etmiş olanlar gerekse ezdiklerin, bir yığın zorluk çıkarırlar karşına: Prensin soyunu kurutmak yeterli olmaz, çünkü geride yeni karışıklıkların başına geçecek senyörler kalır; bunların gönüllerini edemeyeceğin, soylarını da söndüremeyeceğin için ilk fırsatta bu ülkeyi kaybedersin.

Şimdi, Dara hükümetinin bu ikisinden hangi türe girdiğini anlayıp açıklamaya çalışacak olursanız, Türk'ünkü ile benzer oldu-

ğunu görürsünüz; bu nedenle İskender bu ülkeye önce bütün gücüyle saldırmak ve onu savaş alanında yenilgiye uğratmak zorunda kaldı; bu zaferden sonra, Dara da öldüğü için, burası yukarıda açıklanan nedenlerle, güvenli bir biçimde İskender'e kaldı. İskender'in halefleri birliği koruyabilmiş olsalardı, çaba harcamadan yönetebilirlerdi burayı; çünkü bu ülkede kendilerinin yol açtıkları karışıklıklar dışında bir karışıklık doğmadı, ama Fransa gibi yönetilen devletlere böyle kolayca sahip olunamaz. İşte, İspanya'da, Fransa'da, Yunanistan'da Romalılara karşı sık sık ayaklanma olmasının nedeni, bu devletlerde çok sayıda prensliğin var olmasıdır. Bunların anısı yaşadıkça Romalıların buralardaki egemenliklerinden emin olamamışlardı; ancak imparatorluğun kudreti ve uzun ömrü bu anıları silip süpürünce, Romalılar buranın kesin sahibi oldular. Üstelik, daha sonra aralarında savaşa tutuştuklarında, taraflardan her biri orada sahip olduğu itibarla orantılı olarak, bu eyaletlerin bir bölümünü kendine bağlayabildi, çünkü önceki senyörlerinin soyu tükenmiş olduğu için, bu eyaletler Romalıları efendileri bildiler. Demek ki, bütün bunlar dikkate alınırsa, kimse İskender'in Asya'daki devletini kolayca elinde tutmasına ve Pyrrhus gibi birçok kişinin ele geçirdiği yere sahip olmakta güçlük çekmiş olmasına şaşırmaz. Bu durum, zafer kazanan kişinin yeteneğinin ve becerisinin çokluğundan ya da azlığından değil, konunun değişikliğinden kaynaklanır.

❖V❖

FETHEDİLMEDEN ÖNCE KENDİ YASALARINA GÖRE YAŞAMIŞ OLAN KENTLERİN VE PRENSLİKLERİN NASIL YÖNETİLMESİ GEREKTİĞİ HAKKINDA

Ele geçirilen devletler, dediğim gibi, kendi yasaları altında özgürce yaşama alışkanlığına sahipseler, bunlara egemen olmanın üç yolu vardır: İlki, bunları yıkmaktır, ikincisi kişisel ikametini (payitahtı) oraya kaydırmak, üçüncüsü de onları kendi yasalarına göre yaşamaya bırakmak, ancak bu arada bir vergi koymak ve ötekilerin sana itaat etmelerini sağlayacak az sayıda kişiyle bir hükümet kurmaktır. Bu hükümet, varlığını o prense borçlu olduğu için, onun dostluğu ve gücü olmadan varlığını sürdüremeyeceğini ve onun egemenliğini ayakta tutmak için elinden geleni yapması gerektiğini bilir ve özgür yaşama alışkanlığına sahip bir kentin yıkılıp tarumar edilmesi gerekmiyorsa, burası herhangi bir başka yol yerine, bizzat kent halkı aracılığıyla kolayca hâkimiyet altında tutulabilir.

Spartalılar ile Romalılar buna örnektir.

Spartalılar, Atina* ile Thebai'yi,** yurttaşlardan oluşan üye sayısı az hükümetler kurarak ellerinde tuttular, ama oraları yine de yitirdiler. Romalılar Capua, Kartaca ve Numantia'yı*** ellerinde tutmak için yerle bir ettiler ve yitirmediler; Yunanistan'ı, kendi yasaları altında özgür bırakarak Spartalılara benzer bir biçimde davrandılar, ama başarılı olamadılar; öyle ki, bu ülkeyi ellerinde tutabilmek için daha sonra ülkenin birçok kentini yıkmak zorunda kaldılar.

Çünkü aslında, buralara güvenilir bir biçimde hâkim olmanın, oraları yıkmaktan başka yolu yoktur. Özgür yaşamaya alışmış bir kenti (ülkeyi) ele geçirip de yıkmayanın, o kent tarafından yıkılmayı beklemesi yerinde olur; çünkü böyle bir kent her ayaklanmada özgürlük adına hareket edip, eski düzenini talep eder; ayrıca geçen zamanın uzunluğu ve yapılan iyilikler de eski düzeni ve özgürlüğü unutturamaz. Ne yapılırsa yapılsın, ne önlem alınırsa alınsın oranın nüfusu parçalanıp dağıtılmazsa, yüz yıl boyunca Floransa'nın boyunduruğunda kalan Pisa'nın yaptığı gibi bu kentler (ülkeler) o ismi ve düzeni hiçbir zaman unutmazlar ve her fırsatta bunlara dört

---

* Spartalılar, Pelepones Savaşlarında (İ.Ö. 431) Atina'yı yenilgiye uğrattıktan sonra, orada kendilerine sadık 30 üyeli bir meclis kurdular, ama bu meclis kuruluşundan bir yıl sonra Trasybulos tarafından dağıtıldı.

** Spartalılar Thebai'de İ.Ö. 382'de atadıkları çok sayıda üyeden oluşan bir meclis kurmuşlar, bu meclis de 3 yıl sonra Pelopidas ve Epaminodas tarafından dağıtılmıştır.

*** Romalılar İ.Ö. 211'de Capua'yı ayırıp, özerk bir bölgeye dönüştürdüler. İ.Ö. 146'da Kartaca'yı ve 133'te İspanya'da, Numantia'yı yıktılar.

elle sarılırlar, ama kentler ya da ülkeler bir prensin yönetimi altında yaşama alışkanlığına sahipseler durum değişir; bu prensin soyu kurutulmuş olduğu için, –uyrukları bir yandan boyun eğerek yaşamaya alışkın olduklarından, bir yandan da eski prensleri artık aralarında olmadığından– kendi içlerinden birini prens seçme konusunda uzlaşma sağlamaları mümkün olmayacağı gibi ayrıca özgür yaşamayı da bilemeyeceklerdir; dolayısıyla yeni prense karşı, silaha sarılmakta tereddüt edeceklerinden bir prensin onları kazanması ve onlara güvenmesi daha kolay olacaktır; o cumhuriyetlerde ise daha fazla hayat, daha fazla kin, daha fazla intikam alma isteği olur; eski özgürlüğün anısı insanları rahat bırakmaz, bırakamaz. Bu nedenle en güvenilir yol bunları imha etmek ya da gidip orada oturmaktır.

❖VI❖

SİLAH ZORUYLA YA DA BECERİ VE YETENEKLE ELE GEÇİRİLEN YENİ PRENSLİKLER HAKKINDA

Prensi de, devleti de tamamen yeni olan prensliklerden söz ederken çok önemli örnekler verecek olmama kimse şaşırmasın; çünkü insanlar hemen hemen hep başkalarının açmış olduğu yollarda yürürler, davranışlarını taklide dayandırırlar, ama başkalarının yolunu ne olduğu gibi izleyebildikleri ne de taklit etmek istedikleri kişinin beceri ve erdemlerine erişebildikleri için, sağduyulu, akıllı bir adamın, büyük adamların izledikleri yoldan gitmesi ve hani onların beceri, yetenek ve erdemlerine erişemese bile, hiç olmazsa parıltılarından bir nebze nasibini alabilmesi için önemli ve büyük kişileri taklit etmesi doğru olur; akıllı okçular gibi yapmalıdır o; onlar, vurmak istedikleri hedef çok uzaksa, yaylarının gücünün (yetenek ve becerisini) nereye kadar erişebileceğini bildiklerinden, hedefin çok daha üstüne nişan alır ve bunu yaparken oku o kadar yükseğe ulaştırmak amacı gütmez, böylesine yükseğe nişan alarak sadece amaçlarına ulaşmak, hedefi vurmak isterler.

Öyleyse, başında da yeni bir prensin bulunduğu tamamen yeni prensliklere hâkim olmanın zorluğu, bunları ele geçirenin az ya da çok yetenekli ve becerikli olmasına bağlıdır. Özel, sıradan bir kişinin prens olması durumu ya yetenek ve beceri ya da şans (talih) gerektirdiğine göre, bu iki şeyin her birinin, bir sürü güçlüğü azalttığı anlaşılıyor; bununla birlikte, şansa daha az güvenen daha uzun süre tutunmuştur. Prensin, elinde başka devlet olmadığı için gidip burada oturmak zorunda kalması da ona bir kolaylık sağlar, ama şanslarıyla değil de, beceri, yetenek ve erdemleriyle prens olanlara gelirsek; bunların en iyileri Musa, Keyhusrev, Romulus, Theseus* ve benzerleridir derim. Sadece Tanrı'nın kendisine verdiği buyrukları yerine getirdiği için Musa'yı tartışmak doğru olmasa bile, yalnızca Tanrı'nın onunla konuşmasını sağlayan ayrıcalığı nedeniyle bile ona hayranlık duymak gerekir, ama krallıklar ele geçiren ya da kuran Keyhusrev ve ötekileri ele alalım: Bunların hepsini hayranlık uyandırıcı bulursunuz; bunların eylemleri ve davranışları ele alındığında, yüce bir koruyucusu ve yol göstericisi olan Musa'nınkilerden pek o kadar farklı olmadıkları görülür. Eylemleri ve hayatları incelenecek olursa, şansın onlara bir fırsattan başka bir şey sağlamadığı görülür; fırsat onlara, kafalarında uçuşup duran biçimi verebilecekleri bir madde vermiştir; bu fırsat

* Machiavelli, burada mitsel ile tarihsel kişileri eşdeğerli örnekler olarak sunuyor. Musa, hem tarihsel hem de dini bir kişiliktir. İ.Ö. 1225'te İsraillileri Mısır boyunduruğundan kurtarmıştır.

olmasaydı, ruhlarının bütün yetenek ve becerisi söner, fırsat boşuna verilmiş olurdu.

Demek ki, İsrail halkının kölelikten kurtulmak amacıyla Musa'nın peşinden gitmeyi kabul etmesi için, Musa'nın onları Mısırlıların baskısı altında ezilir durumda bulması şarttı. Romulus'un Roma Kralı ve bu kentin kurucusu olabilmesi için Albaya'da kalmayıp, doğduğunda da terk edilmesi; Keyhusrev'in hem Persleri Medlerin boyunduruğundan şikâyetçi, hem de Medleri uzun barış dönemi nedeniyle gevşemiş ve yumuşayıp kadınsılaşmış halde bulması gerekiyordu. Atinalıları dağılmış halde bulmasaydı, Theseus yeteneğini ve becerilerini kanıtlayamazdı. Demek ki bu insanlar bu fırsatları kullanmayı bilirken, onların üstün beceri ve yetenekleri bu fırsatları fark edip, değerlendirmelerini sağladı; böylece ülkeleri saygınlık kazandı ve çok mutlu oldu.

Bunlar gibi, erdemleriyle, beceri ve yetenekleriyle prens olanlar, prensliğe zorlukla ulaşır, ama onu kolayca korurlar; prensliğe ulaşmak için karşılaştıkları zorlukların bir bölümü, devletlerini kurmak, güvenliklerini sağlamak için getirmek zorunda oldukları yeni kurumlardan ve düzenlemelerden kaynaklanır. Belirtmek gerekir ki, yeni kurumlar ve düzenler getirmeye kalkışmaktan daha zor, başarı olasılığı daha şüpheli, uygulaması daha tehlikeli bir şey yoktur; çünkü eski düzenden ve kurumlardan çıkar sağlayan herkes yenilik getirene düşman kesilir, yeni düzenden ve kurumlarından yarar sağlayabilecek kişilerdense ancak gevşek bir destek gelir. Bu

gevşeklik, bir yandan yasaların koruduğu rakiplerinden duyulan korkudan, bir yandan da güvenilir deneyimler yaşadıktan sonra bir şeyin doğruluğuna ancak inanan insanların şüpheciliğinden kaynaklanır; dolayısıyla düşman olanlar kendilerine tanınan her fırsatta büyük bir istekle saldırıya geçer, ötekilerse gevşek bir biçimde karşı koyarlar; demek ki bunlarla birlikte olmak tehlikeler içerir. Bu noktayı iyi değerlendirmek için, bu yenilikçilerin kendi güçlerine mi dayandıklarını, yoksa başkalarına mı bağımlı olduklarını incelemek gerekir. Başka bir deyişle, işlerini yürütmek için rica mı etmektedirler, yoksa zora başvurabilirler mi; buna bakmak gerekir. İlk durumda başarısızlık kaçınılmazdır ve sonları kötü olur, hiçbir sonuca ulaşamazlar, ama kendi güçlerine dayanıyorlarsa, yani zorlama gücüne sahipseler, tehlikeye düşme olasılığı çok azdır. Silahlı peygamberlerin hep yenmeleri, silahsızların yenilmeleri işte bundandır. Çünkü daha önce söylediklerimizin yanı sıra halkların yapısının değişken olma özelliğini de buna eklememiz gerekir; onları bir şeye inandırmak kolaydır, ama bu inanışa bağlı tutmak zordur. Bu nedenle, artık inanmadıklarında, onları zorla inandırmak için gerekli sert önlemlere başvuracak imkânlarla donanmış olmak yerinde olur.

Eğer Musa, Keyhusrev, Theseus ve Romulus silahsız olsalardı kurumlarını uzun süre ayakta tutamazlardı; tıpkı günümüzde keşiş Girolamo Savonarola'nın* başına geldiği gibi;

* 1494'te Mediciler'in yıkılmasının ardından Floransa'da teokratik bir hükümet kuran Dominikan rahibi.

çoğunluk artık kendisine inanmamaya başlayınca, yeni düzeniyle birlikte o da çöktü; çünkü inanmış olanların inanmalarını sürdürmelerini sağlayacak, inanmayanları inandıracak hiçbir imkânı yoktu. Bu nedenle bu gibi kişiler işlerini yürütmede büyük güçlüklerle karşılaşırlar, yollarına her türlü tehlike çıkar, bunları beceri ve yetenekleriyle aşmaları gerekir, ancak bunları aşıp nitelikleri yüzünden kendisini kıskananları yok edip saygınlık kazanınca, güce, güvenliğe, onura, mutluluğa erişirler.

Bunca yüce örneğe küçük bir örnek daha eklemek istiyorum, ama yine bir ölçüde bunlarla bağlantısı olacak bu örneğin, kaldı ki aynı türden başka örnekler için de yeterli olacaktır. Örneğin, Sirakusalı Hieron.* Sıradan bir yurttaşken Sirakusa'nın prensi oldu; şans ona da fırsattan başka bir şey vermemişti; baskı altındaki Sirakusalılar onu kendilerine komutan seçtiler; bu görevde öyle başarılı oldu ki, onu prens yaptılar. Öyle erdemleri, yetenekleri vardı ki, daha prens olmadan onun için şöyle yazmışlardı: *"Quod nihil illi deerat ad regnandum praeter regnum".*** Hieron, eski orduyu dağıttı yeni bir ordu kurdu; eski dostlukları bir yana bıraktı yeni dostluklar edindi ve müttefikleri ve askerleri olunca, böyle bir temel üstüne istediği yapıyı kurdu: Öyle ki, hâkimiyeti kurmak için büyük çaba, elinde tutmak için çok az çaba harcadı.

---

* II. Hieron, İ.Ö. 296-216 yılları arasında Sirakusa'da hüküm sürdü.

** "Kral olmak için bir krallıktan başka bir şeye ihtiyacı bulunmamaktadır."

❖VII❖

YABANCI SİLAH GÜCÜYLE VE ŞANSIN YARDIMIYLA ELE GEÇİRİLEN PRENSLİKLER HAKKINDA

Özel kişi* durumundayken yalnızca şansın desteğiyle prens olanlar pek çaba harcamazlar, ama yerlerini korumak için çok çaba harcamaları gerekir. Başka bir ifadeyle, yolda hiçbir engelle karşılaşmazlar, çünkü yolu uçarak geçerler, ama asıl yerlerine varınca bütün zorluklar bir bir ortaya çıkar. Birine para karşılığında ya da bağış olarak bir devlet verildiğinde durum böyledir: Dara'nın Yunanistan'ın İyonya ve Hellespont sitelerinde, ülkeyi kendi güvenliği ve şanı için ellerinde bulundurmaları amacıyla birçok kişiyi prens yapması olayında olduğu gibi; ya da "özel" yurttaşken askerleri rüşvetle satın alarak imparatorluğu ele geçiren imparatorlar gibi.

---

* Bizdeki çevirilerde "sıradan" bir insan ya da benzer anlamsal karşılıklarla çevrilmiş. Yeni İtalyanca'ya *privat* olarak aktarılmış, İngilizce çevirisinde *private station, private person;* Almanca çevirisinde, *private person*'a yakın *privatmann* diye karşılanmış. Resmi (monarşik) alanın ve Kilise'nin dışında kamusal alandaki (tüzel) sivil kişi anlamına daha yakın. Bu anlamda "özel kişi" demeyi uygun bulduk.

Bunların hepsi, sadece kendilerini oraya getirenlerin iyi niyeti ve talihi gibi kararsız ve değişken iki şeye dayanırlar; bu konumda kalmayı bilmez ve beceremezler. Bilmezler, çünkü özel bir kişi olarak yaşayagelmiş birinin çok akıllı, çok yetenekli olmadıkça komuta etmeyi bilmesi beklenemez. Ayrıca beceremezler, çünkü onlara sempati besleyen, onlara bağlı güçler yoktur. Üstelik, birden ortaya çıkan devletler, doğada hızla doğup büyüyen her şey gibi, ilk fırtınada devrilmelerini önleyecek ölçüde dal budak salmış köklere sahip değildir; ancak, birden prens oluverdiklerini söylediğim bu kişiler, talihin onlara sunduğu bu imkânı korumak için hemen hazırlanmayı bilip, başkalarının prens olmadan önce attıkları temelleri prens olduktan sonra atacak beceri ve yeteneğe sahip iseler, o zaman başka.

Belirtilen bu iki yolun, beceri ve yetenekle ya da talihle prens olmanın, belleklerimizde kalmış günlerden iki örneğini aktarmak istiyorum: Francesco Sforzave Cesare Borgia* örneklerini.

Francesco sıradan bir yurttaşken, uygun yöntemlerle ve büyük beceri ve yeteneğiyle Milano Dükü oldu ve bin bir zorlukla elde ettiğini az çabayla elinde tuttu. Buna karşılık halkın Valentino Dükü adını taktığı Cesare Borgia, devletini babasının şansı sayesinde

* Cesare Borgia, 1495-1503 yılları arasında Romagna'yı ve orta İtalya'nın bir bölümünü ele geçirir. Borgia yıkıldıktan sonra Papa II. Julius, bu toprakları Kilise devletine katmış, topraklar 1859'a kadar Kilise'ye bağlı kalmıştır.

elde ettikten sonra başkalarının silahlarının ve şansın kendisine sağlamış olduğu bu devletlerde kök salabilmek için sağduyulu ve yetenekli bir kişi gibi davranmış, yapması gereken her şeyi yapmış olmasına rağmen, bu şans ortadan kalkınca oraları yitirdi, çünkü yukarıda da söylendiği gibi, önceden temel atmamış olan kişi, büyük bir yeteneği varsa, mimar için zahmetli, yapı için tehlikeli olsa da, bu temelleri sonra da atabilir. Dükün bütün girişimleri incelenecek olursa, gelecekteki iktidarı için büyük temeller attığı görülür. Bunlar üzerinde durmayı gereksiz saymıyorum, çünkü yeni bir prense, kendi eylemlerinin örneğinden daha iyi bir öğüt verilebileceğini sanmıyorum; aldığı önlemler işine yaramamış olsa da, bu onun kabahati değildir, çünkü talihin olağanüstü ve aşırı tersliğinin sonucudur bu durum.

VI. Alexander, oğlu olan dükü güçlendirmek istediğinde o sırada var olan ve ileride ortaya çıkan birçok engelle karşılaştı. İlkin onu, Kilise'ye bağlı olmayan herhangi bir devletin başına getiremeyeceğini gördü; öte yandan Kilise'ye bağlı devletlerden birine el atmaya kalkışacak olursa, Milano Dükü ile Venediklilerin buna izin vermeyeceklerini biliyordu; çünkü Faenza ile Rimini artık Venediklilerin koruması altına girmişti. Ayrıca İtalya'daki paralı askerlerden oluşmuş silahlı güçlerin, özellikle de kendisinin kullanabileceği güçlerin, Papa'nın güçlenmesinden çekinen kişilerin ellerinde olduğunu görüyordu: Bu nedenle, Orsinilere, Colonnala-

ra* ve onların yandaşlarının ellerindeki bu güçlere güvenemezdi. Böyle olunca bu devletlerin bir kısmını tehlikesizce ele geçirmek için bu ilişkileri sarsmak, bu insanların devletlerinde karışıklık çıkarmak gerekiyordu. Bunu yapması kolay oldu, çünkü Venediklilerin, başka gerekçelerle de olsa, tam o sırada Fransızları İtalya'ya yeniden çağırma eğiliminde olduklarını gördü; buna karşı çıkmadığı gibi, Kral Louis'nin Jeane de France'la olan ilk evliliğini iptal ederek, Venediklilerin niyetine destek verdi.

Böylece Kral, Venediklilerin yardımı ve Alexander'ın onayıyla İtalya'ya yürüdü; Milano'ya varır varmaz, Papa ondan Romagna seferi için asker sağladı. Kral, itibarını düşünerek asker vermişti. Romagna'yı alıp, Colonnaları yenilgiye uğrattıktan sonra, burayı elinde tutup daha ileriye gitmek isteyen dükün karşısında iki engel vardı: İlki, kendisine bağlı oldukları izlenimini vermeyen askerleri, ötekiyse Fransa'nın niyeti. Başka bir deyişle, kullanmış olduğu Orsini'nin askerleri yalnızca yeni fetihler yapmasını engellemekle kalmaz, ele geçirdiği yerlerden de edebilirdi onu, kral da aynı biçimde davranabilirdi. Orsiniler konusundaki kuşkusu, Faenza'yı aldıktan sonra Bologna'ya saldırdığında, onların isteksiz davrandıklarını görünce doğrulandı; Kral konusuna gelince, Urbino Düklüğünü alıp, Toskana'ya saldırdığında ve kral kendisini bu girişimden vazgeçmek zorunda bırakınca,

* Orsini ve Colonna, en güçlü ailelerden olan Romalı baronlardı.

kralın ne düşündüğünü öğrendi. Böylece dük, başkalarının askerlerine ve talihine bağımlı olmamak gerektiği kararına vardı. Bundan sonra ilk olarak Roma'daki Orsini ve Colonna yandaşlarını zayıflattı. Bunların soylu yandaşlarına yıllık yüklü paralar bağlamanın yanı sıra, onları maiyetine alarak ve niteliklerine uygun sivil ve askeri görevler vererek onları onurlandırdı. Öyle ki, birkaç ay içinde hepsinin rakip yana duydukları yakınlık ve sempati yok oldu, hepsi dükün yanında yer aldı. Colonnaların ileri gelenlerini dağıttıktan sonra, Orsinilerin ileri gelenlerini yok etmek için fırsat kolladı ve bu fırsat çok geçmeden karşısına çıkınca, o da onu iyi kullandı. Dükün ve Kilise'nin büyümesinin kendi yıkımları demek olduğunu geç de olsa anlayan Orsiniler, Perugia bölgesindeki Magione'de bir toplantı düzenlediler. Bu toplantının ardından çıkan Urbino ayaklanması, Romagna karışıklıkları ve dük için çeşitli tehlikeli durumlar oldu,* ama dük, Fransızların yardımıyla bunların tümünün üstesinden gelmeyi bildi. Saygınlığını yeniden sağladıktan sonra ne Fransa'ya ne de başka yabancı güçlere güvendi ve dara düştüğünde onların oyununa gelmemek için hileye başvurmaktan kaçınmadı; hatta duygularını öyle ustalıkla gizledi ki, Orsiniler Signor Paolo aracılığıyla onunla barıştılar; dük, onun güvenini kazanmak için her fırsatı kullandı; ona paralar, giysiler, atlar verdi. Böylece, saf-

* Cesare Borgia'nın birlikleri 17 Ekim 1502'de Orsini tarafından yenilgiye uğratıldı.

lıkları onları Sinigaglia'da dükün eline düşürdü. İleri gelenleri ortadan kaldıran, onların yandaşlarını kendine dost kılan dük, Urbino Dükalığı ile birlikte Romagna'nın tümünü eline geçirerek egemenliği için sağlam temeller atmış oldu ve özellikle de Romagna'nın ve rahatlığın tadını çıkarmaya başlayan bütün bu halkların dostluğunu kazanmış olduğunu gördü.

Bu konu, üzerinde durulmaya ve başkalarınca da örnek alınmaya değer olduğu için, geçiştirmek istemiyorum. Dük, Romagna'yı ele geçirdikten sonra buranın güçsüz senyörlerce yönetildiğini, bunların halkı yönetmekten çok, soymuş olduklarını, birleştirici olacak yerde ayrıştırıcı olduklarını, bu nedenle ülkede hırsızlığın, haydutluğun, her türlü karışıklığın kol gezdiğini görünce düzeni ve krala itaati sağlamak için buraya iyi bir yönetici getirmek gerektiğini düşündü. Bu amaçla, acımasız ve tuttuğunu koparan biri olan Remirro d'Orca'yı büyük yetkilerle donatarak buraya atadı. Remirro d'Orca kısa sürede düzen ve birliği sağladı ve çok ünlendi. Daha sonra dük, aşırı sertliğin gereksiz olduğunu, tepkilere yol açabileceğini düşündü ve eyaletin merkezinde, her kentin bir avukatının bulunduğu sivil bir mahkeme kurdurdu, başına da çok iyi bir yargıç getirdi. Bu döneme kadarki sertliğin ona karşı her türlü kin ve nefreti beslediğini bildiğinden, hem halkı yatıştırıp kırgınların gönüllerini almak hem de onları yanına çekmek amacıyla şayet vahşet ve gaddarlık yapılmışsa, bunun kendisinden de-

ğil, temsilcisinin sert yapısından kaynaklanmış olduğunu kanıtlamak istedi. Bu nedenle ilk fırsattan yararlanarak onu ikiye biçtirdi; ölüsünü, yanında bir kütük ve kanlı bir bıçakla birlikte bir sabah Cesena'da, pazar meydanında sergiletti. Tüyler ürpertici bu görüntü, halkı hem memnun etti, hem de şaşırttı.*

Ama biz şimdi çıkış noktamıza dönelim yine. Dük yakınında bulunan silahlı güçleri, kendisine zarar verebilecekleri için imha ederken, kendi birliklerini kurarak çok güçlenip, güncel tehlikelerden kısmen kurtuldu; fetihlerini sürdürmek istiyorsa artık sadece Fransa Kralı'nı dikkate alması gerekiyordu; çünkü hatasını geç de olsa anlamış olan kralın, fetihlerine artık izin vermeyeceğini biliyordu. Bu nedenle, Fransızlar Gaeta'yı kuşatmış olan İspanyollara karşı Napoli Krallığı üzerine yürüdükleri sırada yeni dostluklar aradı, Fransa'ya sırt çevirdi. Amacı, onlara karşı kendini güvenceye almaktı; eğer Papa Alexander yaşasaydı kısa sürede başaracaktı bunu.** İşte dükün güncel konular içinde yaşadığı duruma karşı pratik tavrı buydu.

Gelecek konusundaysa Kilise'nin başına

---

* Remigius de Lorqua –asıl adı böyleydi– 1484'te Cesare Borgia ile birlikte Fransa'dan gelmişti. Cesare, onu Romagnalıları şiddete başvurarak denetlemesi için başa geçirmişti; 26 Aralık 1502'de de idam ettirdi.

** Napoli Krallığının bölüşülme savaşında 1503 Nisan'ında Fransızlar ilk kez İspanyollar karşısında kesin yenilgiye uğradılar. Bunun üzerine Papa VI. Alexander, Toskana ve Lombardiya'yı birlikte ele geçirmek için İspanyollar ile ittifak kurdu.

geçecek kişinin kendisine dost olmaması ve Alexander'ın vermiş olduğunu elinden almaya kalkışması olasılığı vardı. Buna karşı dört önlem aldı: İlki, boyun eğdirdiği senyörlerin soyunu kurutarak, Papa'nın saldırı bahanesini ortadan kaldırmaktı; ikincisi, Roma'daki soylu kişileri yanına çekerek, yukarıda belirtildiği gibi, onların yardımıyla Papa'yı dizginlemekti; üçüncüsü Kardinaller Kurulu'nu elverdiğince kendisine bağlamaktı; dördüncüsü ise Papa ölmeden önce yeterince güçlenerek ilk saldırıya kendi başına karşı koyabilecek duruma gelmekti. Bu dört önlemden üçünü Alexander'ın ölümünden önce gerçekleştirmişti; dördüncüsünü ise gerçekleştirmesine az kalmıştı: Çünkü, boyun eğdirdiği senyörlerden eline geçirebildiklerini öldürmüş, bunlardan çok azı canını kurtarabilmişti; Romalı soylu kişileri de yanına çeken dük, Kardinaller Kurulu'nda büyük bir çoğunluk sağlamıştı; yeni fetihler konusuna gelince; Toskana'nın senyörü olmayı tasarlamış, Perugia ile Piombino'yu ele geçirmiş, Pisa'yı ise himayesi altına almıştı.

Ve sanki Fransa'yı da dikkate alması gerekmiyormuş gibi hareket edip, (İspanyolların Fransızları krallıktan etmesi, iki tarafı da onun dostluğunu kazanmak zorunda bıraktığı için, Fransa'yı dikkate alması gerekmiyordu), Pisa'ya saldırmaya hazırdı. Bunun üzerine biraz Floransalıları kıskandıkları, biraz da korktukları için; Lucca ile Siena da hemen boyun eğdiler; Floransalılar ise çaresizdi. Eğer başarılı olursa (Alexander'ın öldüğü yıl erişe-

cekti bu başarıya), öyle güç, öyle saygınlık kazanacaktı ki, kendi başına ayakta durabilecek, başkalarının talihine ya da gücüne değil, kendi gücüne ve yeteneklerine dayanacak kadar kudret ve itibar kazanacaktı. Ne var ki, Alexander, onun kılıcını kınından çekmeye başlamasından beş yıl sonra öldü. Onu terk ettiğinde sağlam temellere oturmuş tek bir Romagna devleti vardı; buna karşılık iktidarının sallantıda olduğu öteki devletler ve birbirine düşman çok güçlü iki ordu ve ölümcül bir hastalıkla baş başa kalmıştı.*

Ama dük öyle korkusuz, öyle yetenekliydi ki, insanların nasıl kazanılıp, nasıl kaybedildiklerini çok iyi biliyordu; kısa sürede attığı temeller öylesine sağlamdı ki, karşısında bu ordular olmasaydı ya da sağlığı yerinde olsaydı her türlü zorluğun üstesinden gelebilirdi. Bu temellerin ne kadar sağlam olduğu ortadaydı. Romagna kenti onu bir aydan fazla bekledi; Roma'da, yarı ölü bir durumda olmasına rağmen güvenlik içindeydi; Baglioni, Vitelli ve Orsiniler Roma'ya geldikleri halde ona karşı bir şey yapamadılar; istediği kişiyi Papa seçtiremediyse de, en azından istemediği kişinin papa olmasını engelleyebildi. Alex-ander öldüğünde dükün sağlığı yerinde olsaydı, her şey kolay olacaktı. II. Julius'un seçildiği günlerde bana, babası öldüğünde neler olabileceğini tasarladığını, her türlü önlemi düşündü-

* 1498 yılında, Papa VI. Alexander'in ölümünden beş yıl önce politik hazırlıklar yapıldıktan sonra C. Borgia, Fransızların desteğiyle Romagna'ya saldırıp, oradaki hâkimiyetini sağlamlaştırdı. Bu arada İspanyol ordusu Gaeta, Fransızlar da Roma yakınlarındaydılar.

ğünü, ama o sırada kendisinin de ölüm döşeğinde olacağını hesaba katmadığını kendisi söylemişti.*

Dükün bütün eylemlerini bir arada gözden geçirince, ona yöneltilecek bir eleştiri görmüyorum; tersine, zaten yaptığım gibi, şansla ya da başkasının silahlarıyla iktidara yükselmiş olanlara onu örnek göstermek istiyorum. Çünkü ruhunun yüceliği, niyet ve hedeflerinin uzun vadeli boyutu, onun başka türlü bir yönetim göstermesine engeldi; amaçlarını yalnızca Alexander'ın ömrünün kısalığı ve kendi hastalığı engelledi. Demek ki, yeni bir prensliğin başına geçen biri düşmanlarını etkisiz kılmak, dostlar edinmek, kendi gücüyle ya da hileyle zafer kazanmak, halka kendini sevdirmek ve halkı korkutmak, askerlerden itaat ve saygı görmek, kendisine zarar verebilecekleri ya da vermesi gerekenleri ortadan kaldırmak, eski düzeni ve kurumları yeni yöntemlerle yenilemek, sert, iyi yürekli, yüce gönüllü ve eli açık olmak, sadık olmayan bir orduyu dağıtıp yenisini kurmak, krallarla, prenslerle dostluklar kurarak onların kendisine yardımcı olmaktan zevk almalarını ya da zarar vermekten çekinmelerini sağlamak isterse, bu adamın eylemlerinden daha iyi bir örnek bulamaz. Ona yalnızca Ju-

* 1503 yılında Floransa Elçisi'yken Roma'da yaptığı konuşma. Papa II. Julius (1503-1513) San Pierro and Vincola Kardinali'ydi. 1563 yılında Cesaer Borgia'ya vaatlerde bulunarak, ona bağlı kardinallerin desteğini kazanmıştı, ama seçilir seçilmez Borgia'yı tutuklattı ve Romagna'daki destek noktalarını Kilise'ye bırakmaya zorladı. Daha sonra Perugia ve Bologna'yı ele geçirip, bir yayılma politikası izledi.

lius'un papa seçimi konusunda yanlış bir tercihte bulunduğu suçlaması getirebilir; çünkü dediğim gibi, kendi kafasına uygun, istediği gibi birini papa seçtiremezdi; ama bir başkasının papa seçilmesini engelleyebilirdi ya da papa olunca ondan çekinmesine neden olan bir kardinalin seçilmesine asla izin vermemesi gerekirdi. Çünkü insanlar ya korku ya da kin ve nefret yüzünden birbirlerine zarar verirler. Dükün zarar verdikleri arasında San Pietro ad Vincula, Colonna, San Giorgio, Ascanio vardı; Fransa Krallığına bağlı olduğu için güçlü olan Rouen ile kan bağı ve yükümlülükleri olan İspanyollar bir yana bırakılırsa, ötekiler papa olunca ondan korkacaklardı. Bu nedenle dükün her şeyden önce bir İspanyol'u papa seçtirmesi, bunu yapamasa bile, San Pietro ad Vincula'yı değil, Rouen'ı seçtirmesi gerekirdi. Yeni iyiliklerin, büyük kişilere eski haksızlıkları unutturacağını sanan aldanır. İşte dük bu seçimde yanılıp, kendi sonunu hazırlamış oldu.

❖VIII❖

ALÇAKÇA VE KIYICILIKLA PRENS OLANLAR HAKKINDA

Özel kişinin ne sadece talihe ne de yetenek ve beceriye bağlanabilecek bir biçimde prens olmasının ve –her ne kadar söz cumhuriyetlere geldiğinde bu konu etraflıca tartışılabilecekse de– sessizce geçiremeyeceğim kadar önemli görünen iki yolu daha vardır. Bu yollar, haksız ve iğrenç bir yoldan prensliğe yükselmek ya da özel bir kişinin, kendi yurttaşlarının desteğiyle ülkesinin prensi olmasıdır. İlk yoldan biri eski çağdan, biri günümüzden iki örnekle gösterilecek, ama bunların avantajları belirtilmeyecek, çünkü bunları uygulamaya heves edecek ve onlara başvurmak zorunda kalacaklar için bu örneklerin yeterli olacağını sanmıyorum. Sicilyalı Agathokles* yalnızca özel kişi değil, üstelik en aşağı, en alt sosyal katmandan geldiği halde Sirakusa Kralı oldu. Bir çömlekçinin oğlu olan bu kişi, hayatının çeşitli evreleri boyunca hep alçakça bir yaşam sürdü, ama alçaklıkları sırasında öylesine akıllı ve fiziksel beceri ortaya koydu ki, asker olup derece dere-

* Sirakusa Tiranı İ.Ö. 317-289 arasında hüküm sürdü.

ce yükseldi ve Sirakusa Başkomutanı olmayı başardı. Bu göreve gelince prens olmayı ve kendisine gönül rızasıyla verilen şeyi kimseye borçlu olmadan zorla elinde tutmayı aklına koydu ve ordularıyla Sicilya'da savaşmakta olan Kartacalı Hamilkan ile bu konuda anlaştıktan sonra, bir sabah sanki cumhuriyete ilişkin sorunları ele alacaklarmış gibi yapıp Sirakusa halkını ve senatosunu topladı; önceden belirlenmiş bir işaretle bütün senatörleri ve halkın en varlıklılarını askerlerine öldürttü. Bunları öldürttükten sonra kentin yönetimini ele geçirdi ve hiçbir direniş ve itaatsizlikle karşılaşmadan hâkimiyetini sürdürdü. İki kez Kartacalılara yenilmesine ve sonunda kuşatmayla karşılaşmasına rağmen, yalnızca kenti etkili bir biçimde savunmakla kalmadı, askerlerinin bir bölümünü kuşatmacılara karşı bırakıp geri kalanlarla Afrika'ya saldırdı ve kısa sürede Sirakusa'yı kuşatmadan kurtarıp Kartacalıları zor duruma soktu: Kartacalılar onunla anlaşmak, Afrika'daki topraklarıyla yetinmek, Sicilya'yı da Agathokles'e bırakmak zorunda kaldılar.*

Agathokles'in hayatını ve eylemlerini dikkatle inceleyen biri, orada şansa bağlanabilecek pek bir şey göremez ya da çok az şey görür; yukarıda da söylediğimiz gibi, o, birinin kayırmasıyla değil, bin bir engele ve tehlikeye rağmen elde ettiği askeri rütbelerle prensliğe erişti ve sonra cesur ve tehlikeli birçok kararla burada tutundu. Ama, yurttaşlarını öldür-

* Sicilya'nın doğu kısmını kastediyor; batısı Kartaca egemenliğinde kalmıştı.

menin, dostlarına ihanet etmenin, inançsız, acımasız, dinsiz olmanın da erdem ve yetenek (belirtisi) olduğu söylenemez; bu yöntemlerle kişi kudret ve güç kazanabilir, ama şan kazanamaz. Agathokles'in tehlikelere düşüp onlardan sıyrılmasındaki beceri ve yeteneklerinin yanı sıra tersliklere göğüs gerip onları alt eden ruh yüceliği dikkate alınırsa, en iyi komutanlardan geri kalır yanı olmadığı görülür; ne var ki, acımasız kıyıcılığı, insanlık dışı davranışları ve sayısız alçaklıkları onun örnek insanlar arasında yer almasını engeller. Demek ki, elde ettiği şey şansa da, beceri, yetenek ve erdeme de bağlanamaz, çünkü elde ettiğini bu ikisi de olmadan elde etmiştir.

Günümüzde, VI. Alexander'ın egemenliği sırasında Oliverotto da Fermo* çocuk yaşta babasız kalınca, Giovanni Fogliani adındaki dayısı tarafından yetiştirildi ve gençliğinin ilk döneminde, askerliği öğrenip yüksek bir rütbeye ulaşsın diye Paolo Vitelli'nin** yanına asker olarak verildi. Paolo ölünce, onun kardeşi Vitellozzo'nun komutası altına girdi; savaşçı yetenek ve sezgilerinin yanı sıra bedeninin sağlamlığıyla kısa süre içinde ordunun en seçkin askeri oldu, ama başka birinin hizmetinde olmayı aşağılayıcı bulduğu için, köleliği vatanlarının özgürlüğüne tercih eden kimi Fermo yurttaşlarının desteği ve Vitelloz-

---

* Oliverotto, 1501'de daha önce cumhuriyetle yönetilen Fermo'da yönetimi ele geçirince, Cesare Borgia, onu 1502'de öldürttü.

** Paolo Vitelli, 1498'de Floransalıların Pisa'ya karşı koyuşları sırasında ordu komutanıydı; ihanet suçlamasıyla idam edildi (1499).

zo'nun onayıyla Fermo'yu işgal etmeyi planladı ve Giovanni Fogliani'ye mektup yazarak, yıllardır evinden uzak kaldığı için gidip onu ve kentini görmek ve bu arada babadan kalma mal varlığının durumunu öğrenmek istediğini belirtti ve saygınlık kazanmaktan başka bir amaç uğruna çaba harcamadığını, yurttaşlarının, zamanı boşa harcamadığını görmeleri için de, dostlarından ve adamlarından oluşan yüz atlının eşliğinde ihtişamlı ve gösterişli bir biçimde kente girmek istediğini yazdı; ondan, Fermo halkının kendisini şanına yaraşır bir biçimde karşılaması için gerekeni yapmasını da rica etti. Bu karşılama (yazdığına göre) yalnızca ona değil, kendisini yetiştirmiş olan dayısına da şan katacaktı. Bunun üzerine Giovanni, yeğeni için gerekenleri eksiksiz olarak yerine getirdi; Fermo halkının onu saygın bir biçimde karşılamasını sağladıktan sonra yeğenini evinde konuk etti; birkaç gün geçtikten sonra Oliverotto, tasarladığı alçaklık için gizlice gerekli hazırlıkları yapıp, büyük bir şölen düzenledi ve Giovanni Fogliani ile Fermo'nun ileri gelenlerinin hepsini davet etti. Yemekler yendikten ve bu tür şölenlerde yer alan eğlenceler sona erdikten sonra Oliverotto, sözü bile bile, kurnazca, belli kimi nazik konulara, Papa Alexander ile oğlu Cesare'nin büyüklüğüne ve yaptıklarına getirdi. Bu görüşe Giovanni ile diğerleri cevap vermeye çalışırlarken, birden yerinden kalkarak, bu konunun gizli bir yerde konuşulması gerektiğini söyledi; bir odaya gitti ve Giovanni ile öteki yurttaşlar da onun

peşinden gittiler. Daha yerlerine oturur oturmaz, gizlendikleri yerlerden çıkan askerler Giovanni ile ötekileri öldürdü. Bu cinayetin ardından Oliverotto atına atladı, atı doğruca kente sürüp, saraydaki yüksek görevlileri kuşatma altına aldı; korkudan herkes ona boyun eğdi, yeni bir hükümet kuruldu, o da kendini prens yaptı. Hoşnut olmadıkları için ona zarar verebilecek herkes öldüğünden, yeni yönetim düzeni ve orduyla iktidarını pekiştirdi; öyle ki, prensliği elinde tuttuğu bir yıl boyunca yalnızca Fermo kentinde güvenlik içinde olmakla kalmadı, komşularının hepsine korku saldı. Yukarıda da belirtildiği gibi, Sinigaglia'da Orsini ve Vitellilerle birlikte Cesare Borgia'nın tuzağına düşmeseydi, tıpkı Agathokles gibi onun da yenilgiye uğraması zor olurdu, ama akraba cinayeti işledikten bir yıl sonra o da, beceri ve alçaklıklarını benimsediği Vitellozzo ile birlikte yakalanarak boğduruldu. Agathokles ile benzerlerinin sayısız ihanetlerine ve acımasızlıklarına rağmen nasıl olup da yurtlarında uzun süre güvenlik içinde yaşayabildikleri, yurttaşları onlara başkaldırmaksızın dış düşmanlara karşı kendilerini koruyabildikleri sorulabilir; çünkü birçok zalim, bunalımla savaş dönemleri bir yana, barış dönemlerinde bile zulüm ve acımasız davranış ve uygulamalarına rağmen hâkimiyetlerini koruyamamıştır. Sanırım bu zulmün ve acımasızlıkların iyi ya da kötü kullanımından kaynaklanmaktadır. Bir kerede ve kendini güvenceye almak amacıyla yapılan ve yinelenmeyip ilk fırsatta halkın yararına

dönüştürülen zulüm ve acımasızlıklara (eğer kötüye iyi denilebilirse) iyi uygulama denebilir; başlangıçta az olup, zamanla azalacak yerde artanlar ise kötü uygulamalardır. İlk yöntemi uygulayanlar Tanrı'nın ve insanların desteğiyle, tıpkı Agathokles gibi durumlarına bir çözüm bulabilirler; ötekilerin ise tutunmaları imkânsızdır.

Bu nedenle, bir devleti ele geçiren işgalcinin her gün şiddete başvurmayarak insanlara güvence vermek ve iyiliklerle onların sevgisini kazanmak için uygulaması gereken şiddet girişimlerinin ve eylemlerinin hepsini enikonu hesaplaması ve bunları bir kerede uygulaması gerektiğini belirtelim. Çekingenlik ya da yanlış hesap nedeniyle başka türlü davrananın elinin hep kılıcında olması gerekir; sürekli yeni haksızlıklarla karşılaşan halk ona güven duymayacağı için, o da halkına güvenemez. Şiddet bir kerede uygulanırsa, acısı az sürer, daha az etkiler; iyilik ise yavaş yavaş yapıldığında tadına daha iyi varılır. Ve her şeyden önce bir prens halkıyla, kötü ya da iyi bir olayın etkileyip değiştiremeyeceği bir biçimde yaşamalıdır; çünkü zor günler gelip de kötülük yapman gerekirse, buna vakit bulamazsın; yaptığın iyilik de bir işe yaramaz, çünkü mecburen yaptığın düşünülür ve kimse gönül borcu duymaz sana.

❖IX❖

"ÖZEL KİŞİ"NİN PRENS OLMASI HAKKINDA

Şimdi de bir "özel kişinin" ve yurttaşın cinayet ve suç işleyerek ya da hoşgörülemez bir başka şiddet yoluyla değil de, yurttaşlarının desteğiyle ülkesinin prensi olması konusuna geliyorum. (Buna sivil prenslik denilebilir ve buraya erişmek için büyük bir yetenek ve beceriden, büyük bir şanstan çok, sonucu şansın yaver gitmesine bağlı bir kurnazlık gerekir.) Bu konuma ya halkın ya da büyüklerin desteğiyle gelinir. Çünkü her kentte birbirinden çok farklı olan şu iki eğilim vardır. Halk büyükler tarafından kendisine hükmedilmesini ve onların kendisini ezmesini istemez, büyüklerse halka hükmetmek ve onu ezmek isterler; bu iki ayrı eğilimden, kentte şu üç sonuçtan biri ortaya çıkar: Prenslik egemenliği, özgürlük ya da kargaşa.

Prenslik, taraflardan kimin eline imkân ve fırsat geçtiğine bağlı olarak halk ya da büyükler tarafından kurulur; çünkü büyükler halka karşı koyamadıklarını gördüklerinde, kendi aralarından birinin gücünü, şanını artırıp, onun gölgesinde iktidar hırslarını gider-

mek için onu prens yaparlar. Halk da büyüklere karşı koyamayacağını gördüğünde, gücüyle kendisini koruması için yurttaşlardan bir kişiyi yetkili kılıp prens yapar. Büyüklerin yardımıyla prens olan, halkın yardımıyla prens olana göre yerinde daha zor tutunur; çünkü çevresindeki prensler kendilerini onunla eşit saydıkları için onlara dediklerini yaptıramaz, emir verip itaat ettiremez.

Ama halkın desteğiyle prens olan kişi itaatsizlerle kuşatılmamıştır; o tek başınadır. Çevresinde ona boyun eğmeye hazır olmayan hemen hiç kimse yoktur. Ayrıca dürüst davranarak ve başkalarına haksızlık etmeden büyükleri memnun etmek olanaksızdır; oysa halk için durum bundan farklıdır. Çünkü halkın isteği ve amaçları, büyüklerinkinden daha dürüst ve adilcedir; büyükler baskı yapmak ister, halk ise bunun altında yaşamak istemez. Öte yandan, bir prens, kendisine karşı düşmanca duygular besleyen bir halkla hiçbir zaman baş edemez, çünkü halk çok kalabalıktır; oysa o, büyüklerle baş edebilir, çünkü bunların sayıları azdır. Bir prensin, kendisine düşman bir halktan bekleyebileceği en büyük kötülük, terk edilmektir; ama kendisine düşman büyüklerden, terk edilmenin ötesinde, ona karşı konuma geçmelerini de beklemelidir; çünkü bunlar daha uzak görüşlü, daha kurnaz oldukları için, hiç tereddüt etmeden çıkarlarını korumayı bilir ve hâkimiyeti ele geçireceğini düşündükleri kişinin gözüne girmeye çalışırlar. Ayrıca prens hep aynı halkla yaşamak zorundadır; oysa aynı

büyüklerle yaşamak zorunda değildir, çünkü her gün onları değiştirebilir, azledip atayabilir; saygınlıklarını keyfince artırıp eksiltebilir.

Bu noktayı daha iyi aydınlatmak için (prensin etrafındaki) büyüklerin başlıca iki özelliğe göre değerlendirilmeleri gerektiğini söylemeliyim; ya davranışlarıyla her şeylerini senin kaderine bağlarlar ya da bağlamazlar. Bağlayanlar eğer açgözlü değillerse sayıp sevmeleri gerekir; bağlamayanları iki biçimde birbirinden ayırt etmelisin. Bunlar ya ödleklikliklerinden ya da doğuştan cesaretten yoksun oldukları için böyle davranıyorlardır. Bunlardan özellikle de aklı başında olanlardan yararlanmalısın, çünkü iyi günlerinde sana onur verirler, kötü günlerindeyse onlardan çekinmen gerekmez, ama hırslı oldukları için bilinçli bir biçimde sana bağlanmamışlarsa, onların bu davranışı, senden çok kendilerini düşündüklerinin belirtisidir. Prensin bunlardan kendini sakınması, bunları düşman bilmesi gerekir, çünkü kötü günlerinde bunlar hep prensin devrilmesine yardımcı olurlar.

Bu nedenle, halkın desteğiyle prens olan biri, halkla dostluğunu sürdürmelidir; bu da onun için çok kolaydır, çünkü halk baskıdan kurtulmuş olmanın ötesinde başka bir şey istemez. Halkın desteği olmadan büyüklerin desteğiyle prens olan biriyse her şeyden önce halkın sevgisini kazanmaya bakmalıdır; bu da kolaydır; halkı koruması altına alması yeter. İnsanlar kötülük bekledikleri birinden iyilik gördüklerinde, bu kişiye nasıl daha çok bağlanırlarsa, halk da bu kişiyi kendi deste-

ğiyle prens yapmış gibi ona bağlanacaktır. Prens, halkın sevgisini çeşitli yollardan kazanabilir, ama bu yollar duruma göre değiştiğinden, bu konuda kesin bir kural verilemez, bu nedenle bu konuya değinmeyeceğim. Bütün bunlardan, bir prensin halkla dost olmasının şart olduğu sonucunu çıkartıyorum; dost olmazsa, zor günlerinde başvuracağı hiçbir çare olmaz.

Spartalıların prensi Nabis* bütün Yunanistan'ın ve zaferler kazanmış bir Roma ordusunun kuşatmasına karşı koydu ve bunlara karşı yurdunu ve iktidarını savundu; tehlike kapısına dayandığında çok az sayıda kişiye karşı önlem alması gerekti; oysa halk, kendisine karşı düşmanca niyetler besleseydi, bu önlemler yeterli olmazdı. Benim bu görüşüme kimse, 'halka dayanan evini kumun üstüne inşa etmiştir gibi' eskimiş bir atasözü ile karşı çıkmaya kalkmasın; çünkü bu atasözü, bir "özel kişi" ya da yurttaş, halka güvenip de, düşmanların ya da yöneticilerin eline düştüğünde kendisine halkın sahip çıkıp, onu halkın kurtarabileceği yanılgısına kapıldığında geçerlidir. Bu durumda Roma'da Gracchiler, Floransa'da Giorgio Scali gibi hayal kırıklığına uğranılır, ama halka güvenen prens, komuta etmesini biliyorsa, korkusuz bir kişiyse, tehlike karşısında telaşa kapılmıyorsa, başka önlemleri gözardı etmiyorsa ve eylemleriyle, önlemleriyle kitleleri yönlendirmeyi biliyorsa, halk hiçbir zaman onu hayal kırıklığına uğratmaz ve o da sağlam ve iyi temeller atmış olduğunu görür.

---

* İ.Ö. 206-192 arası hüküm sürdü.

Bu prenslikler, ılımlı sivil bir egemenlik biçiminden, mutlakiyetçi bir düzene geçerlerse tehlikeye düşerler. Çünkü bu mutlakiyetçi prensler ya doğrudan kendileri ya da yöneticiler aracılığıyla zor ve güç uygularlar; zoru ve gücü hükümet edenlerin uyguladıkları durumda prenslerin konumları daha zayıf, daha tehlike içinde olur; çünkü kaderleri tamamen yöneticiliğe atanmış yurttaşların elinde olur; özellikle zor günlerde yöneticiler ona karşı çıkarak ya da itaatsizlik ederek, çok kolay bir biçimde devletinden edebilirler onu. Ayrıca tehlikeli günler, prensin mutlak iktidarı kendi tekeline alması için uygun değildir; çünkü yöneticilerden buyruk almaya alışmış olan yurttaşlar ve uyruklar bu kritik dönemlerde onun emirlerine uymaya niyetli değildir ve bunalımlı dönemlerde prens hep güvenilecek adam sıkıntısı çeker. Çünkü prens, yurttaşların devlete ihtiyaç duydukları barış döneminde yaptığı gözlem ve deneyimlere (şimdi) güvenemez; çünkü bu dönemde herkes koşarak ona gelir, vaatlerde bulunur, ölüm uzakta iken herkes prens için canını vermek ister, ama kötü günler çatıp da devlet yurttaşlara ihtiyaç duyduğunda, pek az yurttaş bulur yanında; tecrübe, bunu ona gösterir, ama çok tehlikeli bir tecrübedir bu ve ancak bir kez denenebilir. Bu nedenle bilge bir prens, yurttaşlarının her zaman ve her durumda devlete ve kendisine ihtiyaç duymalarını sağlayacak biçimde davranmalıdır; bu durumda halk hep bağlı kalır ona.

❖X❖

HER BİR PRENSLİĞİN GÜCÜNÜN NASIL ÖLÇÜLEBİLECEĞİ HAKKINDA

Bu prensliklerin yapılarını ve niteliklerini incelerken, başka bir nokta üzerinde de durmak gerekir: Demek istediğim, bir prens, gerektiğinde tek başına kendini savunabilecek yeterli güce sahip midir, yoksa korunmak için başkalarına mı muhtaçtır? Bu noktayı daha iyi aydınlatabilmek için, paraları ya da nüfusları yeterli olduğundan bir ordu kurarak kendilerine saldıracak biriyle savaşabilecek olanları, tek başlarına kendilerini savunabilir olarak değerlendirdiğimi söylemek istiyorum; buna karşılık, düşmanla savaş alanında karşılaşmaktan kaçınarak surların arkasına sığınıp savunma yapanların hep başkalarına ihtiyaç duyduklarını düşünüyorum. İlk durumu daha önce tartışmıştım; sırası geldiğinde de neler yapılması gerektiğini söyleyeceğiz. İkinci durumla ilgili olarak, şartları bu olan bir prense kenti sağlamlaştırarak, erzak depo etmesini ve kentin dışında kalan kırsal kesimi dikkate almamasını önermekten başka bir şey söylenemez. Kentinin savunmasını iyice güçlendirip kenti güvence

altına almış bir prensin, uyruklarıyla ilişkilerini yukarıda açıkladığım ve daha sonra açıklayacağım gibi kurmuş birinin karşısında ona saldıran uzun süre durup düşünecektir; çünkü insanlar zor girişimlere hep karşıdır, kenti iyice sağlama almış halkının nefret etmediği bir prense saldırmak kolay değildir.

Almanya'nın kentleri* büyük bir özgürlüğün tadını çıkartmaktadır; toprakları azdır, canları istediğinde imparatorun buyruklarına uyar, ne ondan ne de çevrelerindeki bir başkasından korkarlar; çünkü öyle iyi güçlendirilmişlerdir ki, herkes bunları ele geçirmenin zahmetli ve zor olduğunu düşünür. Çünkü hepsinin uygun surları, hendekleri ve yeterli topu vardır; ambarlarında hep bir yıl yetecek kadar yiyecek, içecek, yakacak odun bulundururlar; bundan başka, kamu hazinesine zarar vermeden alt tabakadaki halkı besleyebilmek için, bu halkı kentin can damarı olan ve onların geçimini sağlayan işlerde bir yıl boyunca çalıştırma imkânı vardır. Ayrıca askeri talimlere de büyük önem verir, halkın bunlara katılımını sağlamak için önlemler alırlar.

Demek ki, sımsıkı kuvvetlendirilmiş sağlam bir kente sahip olan ve kendisinden nefret edilmeyen bir prense saldırılamaz, ama yine de birisi ona saldıracak olursa, utanç ve pişmanlık içinde geri çekilmek zorunda kalır;

---

* Machiavelli, Floransa Cumhuriyetinin elçisi olarak 1507'de Kostanz'a, 1508'de de Innsbruck'a gelip, Maximiliam I ile görüşmüş. Bu görüşmelerden, Alman serbest eyalet devletleri hakkında ideal bir imaj edindiği sonucunu çıkartabiliyoruz.

çünkü dünyanın işleri öyle değişkendir ki, bir prensin eli kolu bağlı olarak bir yıl boyunca bir kenti kuşatıp eylemsiz beklemesi imkânsızdır. Bu söylediklerimize itiraz edecek olan biri, 'kent halkı kent dışındaki mallarının yandığını görünce sabrı taşar, kuşatmanın uzaması ve kendi çıkarları prensi unutmalarına yol açar' diyebilir; ona güçlü ve korkusuz bir prensin halkına kâh zor günlerin uzun sürmeyeceği umudunu vererek, kâh onları düşmanın acımasızlığıyla ürküterek ve aşırı ileri gidenleri ustaca kendi yanına çekerek bütün bu güçlüklerin üstesinden her zaman geleceği cevabını veririm. Bunun yanı sıra, mantık gereği, düşman daha bir ülkeye adımını atar atmaz, o ülke insanlarının heyecanı yüksek, savunma isteğinin henüz üst düzeyde olduğu ilk anda ülkeyi yakıp yıkmak zorundadır. Bu nedenle aradan birkaç gün geçip de, heyecan durulduktan, zararlar atlatıldıktan, kötülükler yaşandıktan ve artık yapacak hiçbir şey kalmadıktan sonra prensin daha az kuşku duyması gerekir; çünkü halk onunla daha fazla bütünleşir, onun uğruna evleri yakıldığı, malları yok edildiği için prensin kendilerine karşı yükümlülüklerinin doğduğunu düşünür. İnsanların yapısı, hem gördükleri, hem de yaptıkları iyilikler nedeniyle bir başkasına bağlanmayı gerektirir. Demek ki, bütün bunlar iyice dikkate alınacak olursa, akıllı bir prensin başta ve kuşatma sırasında, yiyecek ve cephane sıkıntısı çekmiyorsa, yurttaşlarının yüreklerini rahat ettirmesi zor değildir.

❖XI❖

DİNİ KİŞİLERİN PRENSLİĞİ (KİLİSE DEVLETLERİ) HAKKINDA

Artık yalnızca (dini kişilerin) prensliklerini değerlendirmek kalıyor bize; bu prensliklerde bütün zorluklar, bunların ele geçirilmelerinden önce ortaya çıkar; çünkü bunlar ya erdemle ya talihle ele geçirilir, ama sonra her ikisi de olmaksızın korunurlar; çünkü nasıl davranır, nasıl yaşarsa yaşasınlar, prensin yerinde kalmasını sağlayacak özellikte ve kudretteki kadim din kurumlarına dayanırlar. Bir tek bu prensler savunmadıkları bir devlete ve yönetmedikleri kullara (uyruğa) sahiptirler, ama devletleri savunmasız olduğu halde ellerinden alınamaz ve halk yönetilmemesini önemsemez ve prensten kurtulmayı ne aklından geçirir ne de böyle bir imkâna sahiptir. Demek ki, yalnızca bu prenslikler güvenceli ve mutludur.

Ama bunlar insan aklının erişemeyeceği yüce yasalara tabi oldukları için, bu konuda bir şey demeyeceğim; çünkü Tanrı tarafından yaratılıp korundukları için, bunları tartışmak kendini bilmezlik ve düşüncesizlik olur, fakat yine de biri bana Kilise'nin nasıl olup da böy-

lesine bir dünyevi güce kavuşmuş olduğunu, hele Alexander'dan önce İtalya'yı yönetenler, hem de yalnızca yönetici adını alanlar değil, en küçük baronlar ve senyörler bile Kilise'yi pek önemsemezken, şimdi nasıl olup da onun bir Fransa kralını önünde titrettiğini, İtalya'dan kovduğunu, Venediklileri perişan ettiğini soracak olursa, bu olayları herkes iyi bilse de, bunu kısa hatırlatmalarla belleklerde tazelemeyi gereksiz görmüyorum.

Fransa Kralı Charles, İtalya'ya gelmeden önce, bu ülke Papa'nın, Venediklilerin, Napoli Kralının, Milano Dükünün ve Floransalıların egemenliği altındaydı. Bu yöneticilerin dikkat etmeleri gereken başlıca iki nokta vardı: İlki, bir yabancının silahlı olarak İtalya'ya girmemesi, ikincisi de içlerinden hiçbirinin kendi başına topraklarına toprak katmamasıydı. En çok Papa ile Venediklilerden endişe duyuyorlardı. Venediklilere karşı koyabilmek için, Ferrara savunmasında* olduğu gibi geri kalanların hepsinin bir araya gelmesi gerekiyordu; Papa'yı dizginlemek için de Romalı baronlardan yararlanılıyordu; bunlar Orsiniler ve Colonnalar olarak ikiye bölündükleri için, aralarında hep bir çatışma ihtimali vardı; Papa'nın gözleri önünde elleri kılıçlarında dolaştıkları için, Papalığı zayıf ve etkisiz kılıyorlardı. Kimi kez Sixtus gibi gözüpek Papaların gelmesine rağmen, bunların da şansı ya da becerisi bu durumdan kurtulmalarını sağla-

* Venediklileri geri püskürtmek için 1482-83 yılında Napoli, Floransa, Milano ve Papa IV. Sixtus bir ittifak kurdular.

yamadı. Bunun nedeni ömürlerinin kısalığıydı; çünkü ortalama on yıl iktidarda kalan bir papanın, bu baronları etkisiz kılabilmesi olanaksızdı; sözgelimi içlerinden biri Colonnaların işini neredeyse bitiriyor, yerine geçen ise Orsinilere düşman olabiliyor ve Colonnaları canlandırıyor, ama Orsinileri yok edecek zamanı kalmıyordu.

İşte bu nedenle İtalya'da Papa'nın siyasal gücü pek önemsenmiyordu. Sonunda VI. Alexander geldi ve bir papanın para ve silahla nasıl üstünlük sağlayabileceğini göstererek daha önceki hiçbir papanın yapmadığını yapmış oldu ve Valentino Dükünün yardımıyla ve Fransızların ülkeye girmesini sebep göstererek yukarıda dükün eylemlerinden söz ederken anlattığım şeyleri yaptı. Amacı Kilise'yi değil, dükü güçlendirmek olsa da, yaptıkları yine de Kilise'nin itibarını artırdı; çünkü onun ve dükün ölümünden sonra, yaptıklarının mirasçısı Kilise oldu. Onu Papa Julius izledi; önünde kudretli bir Kilise devletini hazır buldu: Romagna'nın hepsine sahip olmuş, Roma baronları etkisiz kılınmış, Alexander'ın darbeleri sonucu hizipleri yok edilmişti; ayrıca Alexander'dan önce âdet olmayan para toplama yolunun kapısını açık buldu.* Julius, bütün bu uygulamaları sürdürmekle yetinmeyip, daha da genişletti; Bologna'yı almayı, Venediklileri çökertmeyi, Fransızları İtalya'dan kovmayı tasarladı ve bütün bu girişimleri başarılı da oldu ve bunları herhangi

* Papa II. Julius, Kilise memuriyetlerini satma yoluna gitti.

bir özel kişinin çıkarını kollamak için değil de, Kilise'nin güç ve kudreti için yaptığından, kazandığı ün ve itibar da büyük oldu. Ayrıca Orsinilerle Colonnaları da, onları bulduğu sınırların içinde tuttu ve bunların arasında karışıklığa yol açabilecek kimi gerilimler olduysa da iki şey harekete geçmelerini engelledi: Bunlardan biri Kilise'nin gücünün gözlerini korkutmasıydı; ikincisi de aralarındaki huzursuzluğun kaynağı olan, dolayısıyla da onlara arka çıkacak hiçbir kardinallerinin bulunmamasıydı. Buna karşılık, bu taraftan kendi kardinallerine sahip oldukça kimsede huzur koymayacaklardır; çünkü kardinaller Roma'da ve Roma dışında tarafları kışkırttıkça, baronlar da onları savunmak zorunda kalacaklardır. Bu yüksek rütbeli din adamlarının hırsı, baronlar arasında uyuşmazlıklara, karışıklıklara yol açıp durur. İşte bu nedenle Papa Leo* hazretleri papalığı çok güçlü durumda buldu; ötekilerin silah gücüyle büyüttükleri papalığı, onun iyiliği ve sayısız başka erdemleriyle daha büyük ve saygın kılması umulur.

* X. Leo (Giovanni Medici), 21 Şubat 1513'te Papa seçildi. Muhteşem Lorenzo'nun oğlu, Machiavelli'nin *Prens*'i ithaf ettiği Lorenzo'nun da amcasıydı.

❖XII❖

MİLİS TÜRLERİ VE PARALI ORDU HAKKINDA

Başlarken bütün değerlendirmeyi tasarladığım prensliklerin bütün niteliklerini ayrıntılarıyla inceledikten ve iyi durumlarının ve çöküşlerinin kimi nedenlerini ele aldıktan ve birçok kişinin bunları nasıl ele geçirip elde tutmaya çalıştığını gösterdikten sonra şimdi bunların her birinin saldırı ve savunma konusunda nelerle karşılaşabileceğini genel olarak değerlendirmek kalıyor geriye. Yukarda, bir prensliğin temellerinin sağlam olması gerektiğini söylemiştik; böyle olmazsa devrilmesi kaçınılmaz olur. İster yeni kurulmuş olanlar, ister eski, ister karma olsun, bütün devletlerin sahip olması gereken başlıca temeller, iyi yasalar ve iyi bir ordudur. İyi orduların olmadığı yerde iyi yasalar da olamaz ve yasaların iyi olduğu yerlerde iyi orduların olması gerekir; bu yüzden yasaları tartışmayı bırakıp, ordulardan söz edeceğim.

O halde diyorum ki, bir prensin devletini savunduğu ordu ya kendi ordusu ya da paralı, yardımcı ve karma ordulardır. Paralı ve yardımcı ordular bir işe yaramaz ve tehlikeli-

dir. Bir prens, devletinin askeri gücünü paralı ordulara dayandırıyorsa hiçbir zaman güven içinde ve huzurlu olamaz; çünkü bu ordularda birlik ve beraberlik yoktur; haşin ve disiplinsiz olup sadık değillerdir. Paralı askerler, dostlarına kabadayılık taslar, düşmanların karşısında da ödlekleşirler; ne Tanrı'dan korkarlar ne de insanlara inanırlar; saldırı ne kadar gecikirse, yıkım da o kadar gecikmiş olur ve prens barış zamanında *paralı askerler*, savaş zamanında ise *düşmanlar* tarafından soyulur. Bunun nedeni şöyle açıklanabilir: Bu askerleri prense bağlı tutan ne sevgi ne de başka bir nedendir; yalnızca aldıkları birkaç kuruş parayı düşünürler. Bu ise onların prensleri uğruna ölmek istemeleri için yeterli değildir. Savaş olmadığı sürece prensin askeri olmak isterler, ama savaş durumunda ya kaçarlar ya da uzaklaşıp giderler. Bu söylediklerimi kanıtlamam hiç de zor olmayacak; çünkü İtalya'nın içinde bulunduğu çöküntünün tek nedeni, uzun yıllar boyunca paralı ordulara bel bağlamasıdır. Bu ordular, bir zamanlar bazı kimselerce yönetilerek birtakım başarılar kazandılar ve birbiriyle savaştıklarında kahramanca savaşıyormuş gibi göründüler, ama yabancı güçler gelince gerçek yüzleri ortaya çıktı. Bu yüzden Fransa kralı Charles İtalya'yı bir parça tebeşir* yardımıyla işgal etmiştir. Bu duruma bizim günahlarımızın neden olduğunu

* VII. Charles'ın ordusu hiç savaşmadan, 1494'te Napoli'ye kadar gelmişti; yolda, barındırma işine bakan subaylar, ellerinde tebeşir, konutlamaya elverişli yerleri işaretlemişlerdi.

söyleyen doğruyu söylemişti;* fakat onun düşündüğü günahlar değildi bunlar. Benim anlattıklarımdı. Bunlar prenslerin günahlarıydı ve bu günahların cezasını da yine prensler çekti. Bu ordulardan kaynaklanan olumsuzlukları daha belirgin olarak göstermek istiyorum. Paralı komutanlar ya kusursuz kimselerdir ya da değildir. Kusursuz kimselerse onlara güvenemezsin, çünkü her zaman kendilerini büyük görmek isterler; bu yüzden ya efendileri olan insanı ya da senin ezmek niyetinde olmadığın birini ezmeyi düşünürler; komutan yetenekli değilse yeteneksizliği senin devrilmene yol açar. Paralı olsun ya da olmasın, ordunun başındaki herhangi birinin benzer biçimde davranacağı söylenecek olursa, ben ordunun bir prens ya da cumhuriyet tarafından yönetilmesi gerektiği yanıtını veririm. Prensin kendisi savaşa gitmeli ve komutanlık görevini üstlenmelidir. Cumhuriyet kendi vatandaşlarını savaşa yollar; şayet gönderdiği kişi başarı gösteremezse yerine başkasını yollamalıdır. O kişi başarılı olursa yetki sınırlarını aşmaması yasalar tarafından sağlanmalıdır. Tecrübeler göstermektedir ki, yalnızca komutayı tekeline almış prensler ve kendi orduları olan cumhuriyetler çok büyük başarılar kazanırlar. Paralı ordular ise zarardan başka bir şey getirmezler. Kendi ordusuna sahip bir cumhuriyetin kendi vatandaşlarından birinin (prens olarak) egemenliğine girmesi yabancı ordulardan yararlanan bir cumhuriyete göre çok daha güçtür.

* Savonarola'nın vaazlarına atıf.

Roma ve Sparta yüzyıllarca kendi ordularıyla özgürce yaşadılar. İsviçrelilerin de orduları çok güçlüydü ve onlar da özgürlük içinde ömür sürdüler. Paralı ordu örneğine ilk çağlarda Kartacalılarda rastlanır. Romalılarla savaş sona erdiğinde, komutanları kendi yurttaşları olmasına rağmen* Kartacalılar neredeyse kendi paralı askerlerinin egemenliği altına giriyorlardı. Epaminondas'ın ölümünden sonra Thebaililer tarafından Makedonyalı Philippos orduların başına komutan olarak getirildi, ama zafer kazandıktan sonra halkın elinden özgürlüğünü aldı.** Milanolular ise Dük Filippo*** ölünce Venediklilere karşı Francesco Sforza'yı parayla tuttular; o ise düşmanlarını Caravaggio'da**** yenilgiye uğrattıktan sonra Milanolu efendilerini ezmek için düşmanlarla birleşti. Babası Sforza, Napoli Kraliçesi Giovanna'nın paralı askeri iken birdenbire ülkeyi askersiz bıraktı; bunun üzerine kraliçe krallığı kaybetmemek için kendini Aragon kralının kucağına atmak zorunda kaldı.

Peki nasıl oldu da bir zamanlar Venedikliler ve Floransalılar devletlerini böyle paralı ordularla genişlettiler; üstelik komutanlar da kendilerini prens ilan etmeyip onları savundular. Bu soruya cevap olarak bu konuda şansın Floransalılara yardımcı olduğunu söy-

---

* Ayaklanma İ.Ö. 241-237 arası sürdü.

** Makedonyalı II. Philippos İ.Ö. 346'da Thebai'yi ele geçirdi. Philippos, isyan etmiş eski bir paralı asker değil, eski bir müttefikti.

*** Philippos Maria Visconti, 13 Ağustos 1447'de öldü.

**** Venedikliler Caravaggio'da 1448 Eylül'ünde yenilgiye uğradılar.

leyebilirim; çünkü korkmaları gereken yetenekli komutanların bazıları başarılı olamadı, bazıları direnç ile karşılaştı; yıprandı, bir kısmı ise hırsını başka hedeflere yöneltti. Zafer kazanamayanlardan biri de Giovanni Aucut* oldu; hiçbir savaşta zafer kazanamadığı için sadakatini kanıtlamak zordur, ama zafer kazansaydı Floransalıları avucunun içine almış olacağı herkes tarafından bilinmektedir. Braccio'nun birlikleri, Sforza'ya** hep karşı çıktılar; birbirlerini durmadan denetliyorlardı. Francesco, Lombardiya'yı ele geçirme hırsına kapıldı. Braccio ise gözlerini Kilise ile Napoli Krallığına dikmişti, ama biz şimdi kısa süre önce olanlara dönelim. Floransalılar, Paolo Vitelli'yi kendilerine komutan seçtiler. Paolo, çok sağduyulu olup sıradan bir vatandaşken büyük bir üne ulaşmıştı. Pisa'yı ele geçirmiş olsaydı hiç kuşkusuz Floransalılar onun egemenliği altına girerlerdi; bunu hiç kimse inkâr edemez. Çünkü o asker olarak düşmanlarına hizmet etseydi Floransalılar çaresiz kalacaklardı; öte yandan kendi taraflarında tutsalar ona itaat etmek kaçınılmaz olacaktı.

Venediklilerdeki gelişmeler incelenecek olursa kendi güçleriyle girdikleri savaşlarda başarılı ve şanlı işler yaptıkları görülecektir.***

---

* Giovanni Aucut (Acuto), İngiliz asıllı bir komutandı; eski adı John Hajkwood olan Aucut, 1361-1393 yılları arasında çeşitli küçük İtalyan kentlerinde ve Fransa'da hizmette bulundu.

** Venedik'in 13. yüzyılda Doğu Akdeniz'de temiz ve kolonial güç olarak izledikleri politikayı kastediyor.

*** Venedik 14. ve 15. yüzyılda paralı ordular aracılığıyla Yukarı İtalya'nın geniş bölgelerini denetim altına aldı.

Kara savaşlarına girişmeden önce durum böyleydi. Deniz savaşlarında soylu kişiler ve silahlanmış bir halkla birlikte kahramanca savaştılar, ama karada savaşmaya başlayınca yiğitliklerini kaybettiler; İtalya'daki savaş geleneklerini izlediler. Başlangıçta topraklarını genişletirlerken hem toprakları az hem de büyük bir üne sahip olduklarından komutanlarından fazla korkmuyorlardı, fakat Carmagnola'nın* idaresi sırasında iyice yayılınca hatalarını anladılar, çünkü halk Milano Düküne karşı onun komutası altında elde edilen zaferde büyük kahramanlık gösterdiğini görmüş, fakat çok geçmeden onun artık savaşa sıcak bakmadığını ve bu konuda isteksiz olduğunu fark etmişti. Dolayısıyla artık bu komutanla zafer kazanamayacaklarını düşündüler, ama bir yandan da sahip oldukları şeyleri kaybetmemek için onu yönetimden almadılar ve kendi güvenliklerini sağlamak için onu öldürdüler. Daha sonra Bartolomeo da Bergamo, Roberto da San Severino, Pitigliano Kontunu ve benzeri kişileri paralı ordunun başına komutan olarak atadılar; fakat bu komutanlar onlara zaferden çok yenilgiler getirdi. Örneğin sekiz yüzyıl boyunca büyük çabalarla elde ettikleri şeyleri bir gün içinde Vailà'da kaybettiler. Çünkü bu ordulardan yalnızca yavaş, geç ve düşük verimler alabilirsiniz; ayrıca çok ani ve büyük kayıplara neden olurlar. Uzun yıllardır paralı ordularla

* Bartalomeo Calleni 1448'de Caravaggio'da Sforza'ya yenildi. Ruberto da San Severino 1484'te Ferrara'ya yenildi. Pitiqliano Kontu 1509'da Viala muharebesini kaybetti.

yönetilen İtalya'ya bu örneklerle geldiğim için bu konuları en başından ve daha planlı şekilde incelemek istiyorum. Çünkü böyle yapılırsa bunların kökeni ve gelişmeleri daha iyi anlaşılır ve hataların düzeltilmesi daha kolay olur.

Demek ki, yakın zamanlarda imparatorun İtalya'daki etkisi azalmaya yüz tutunca ve orada Papa'nın dünyevi gücü büyük itibar kazanmaya başlayınca, İtalya parçalanıp* birçok devlete bölünmekten kurtulamamıştır; çünkü büyük kentlerin çoğu, bir zamanlar imparatordan destek alarak kendilerine baskı yapan soylulara karşı silahlandılar, Kilise de dünyada ün kazanmak için bu kentlere yardım ediyordu; daha birçok başka kentte "özel kişiler" prens oldular. Bunun sonucu İtalya birkaç cumhuriyetin ve Kilise'nin eline düştü; kentlerdeki rahipler ve öteki yurttaşlar silahlara yabancı olduklarından, hâkim olanlar yabancı askerlere yanaşmaya başladılar. Bu askerlere ün kazandıran ilk kişi Romagnalı Alberigo da Conio** idi. Onun yöntemini izleyenler arasında Braccio ile Sforza kendi dönemlerinde İtalya'ya egemen oldular. Bunlardan sonra zamanımıza kadar bu orduları yöneten diğerleri geldi. İtalya'nın VIII. Charles tarafından işgali, XII. Louis tarafından yağmalanması, Ferrando tarafından tecavüze uğraması ve İsviçrelilerce aşağılanma-

* İtalya 13. yüzyıldan itibaren küçük devletlere bölünmeye başlamıştı.

** Conio Kontu (1344-1409), ilk İtalyan paralı askerler ordusunu kurdu. Birliğin adı Compagnia di San Giorgio'ydu.

sı bu komutanların yeteneklerinin ve becerilerinin sonuçlarıdır!

Bu komutanlar kendilerine saygınlık sağlamak için ilk önce piyade sınıfının saygınlığını azalttılar. Bunu yapmalarının nedeni bir yandan devletleri olmaması ve paralı askerlik yaparak geçinmeleri, bir yandan da sayıları az olan piyadelerin onlara ün sağlamaması, ve çok sayıda piyadeyi besleyememeleriydi; bu yüzden süvarilerden yararlandılar; sınırlı sayıda süvariyle hem geçimlerini sağlıyor hem de saygınlık kazanıyorlardı. İşler öyle bir noktaya geldi ki, yirmi bin kişilik bir orduda iki bin piyade bile kalmadı. Bundan başka gerek kendilerini gerekse askerlerinin yorulmalarını önlemek ve onları tehlikelerden korumak için her çareye baş vuruyorlardı; bu paralı askerler çatışmalar sırasında birbirlerini öldürmektense tutsak alıyor ve tekrar serbest bırakırken fidye istemiyorlardı; geceleri kuşattıkları kentlere saldırmıyorlar, kuşatılmışlarsa, dışarı çıkıp huruç hareketinde bulunmuyorlardı; ordugâh çevresinde ne hendek kazıyor ne de duvar çekiyorlardı. Kışın sefere çıkmıyorlardı. Askeri disiplin düzenlerinde bütün bunlara izin vardı; yukarıda söylendiği gibi amaç, askerleri yorgunluk ve tehlikelerden korumaktı. Sonuç olarak bunlar İtalya'yı köleliğe ve aşağılanmaya sürüklediler.

❖XIII❖

YARDIMCI ORDU, KARMA ORDU VE PRENSİN KENDİ ORDULARI HAKKINDA

Yararsız orduların ikincisi de yardımcı ordudur. Bu, yardımına başvurduğun güçlü bir kişi tarafından sana yardımcı olmak ve seni savunmak için gelen bir ordudur; buna bir örnek verelim: Yakın zamanlarda Papa Julius, Ferrara* savaşında paralı askerlerin acınacak halini görerek yardımcı ordulara başvurmuş, İspanya Kralı Ferdinand'dan ordusu ve adamlarıyla kendisine yardımcı olmasını istemiştir. Bu ordular sahiplerine yararlı ve onlar için iyi olabilirler, ama onları davet eden için hemen her zaman zararlıdırlar; çünkü savaşı kaybederlerse senin işin bitmiş demektir; zaferleri ise senin köleliğin demektir.

Eski tarihler bu gibi örneklerle dolu olduğu halde, ben yine henüz çok taze olduğu için Papa II. Julius örneğini biraz daha incelemek istiyorum. Papa'nın Ferrara'yı elde etmek için kendini bir yabancının ellerine bırakması,

---

* Papa II. Julius, 1510'da boş yere Ferrara'yı ele geçirmeye çalışmış, bunu başaramayınca Katolik Ferdinand'la "Kutsal İttifak" kurmuştur.

son derece düşüncesizce alınmış bir karardı. Neyse ki talihin yardımıyla üçüncü bir durum ortaya çıktı da kötü seçiminin cezasını çekmedi; çünkü onun yardımcı ordusu Ravenna'da yenildiğinde İsviçreliler, o ve başkaları böyle bir şeyi hiç beklemezken, imdada yetişip zafer kazananları geri püskürttüler. Sonuç olarak ne kaçıp giderken yenilgiye uğratılan düşmanlara ne de kendi yardımcı ordusuna esir düşmüştü. Çünkü bunlarla değil başka bir orduyla zafer kazanmıştı.* Floransalılar orduya sahip olmadıklarından Pisa'yı almak için 10 bin Fransız askerinden yararlandılar ve tarihlerinde o güne kadar hiç karşılaşmadıkları bir tehlikeyle burun buruna geldiler.

Konstantinopolis** imparatoru komşularına karşı kendini savunmak için Yunanistan'a on bin Türk soktu. Savaş bittikten sonra Türkler oradan ayrılmak istemediler. Bu da, Yunanistan'ın inançsızlara (imansızlara)*** köle oluşunun başlangıcıydı.

Demek yenme imkânına sırt çevirmek isteyen biri bu yardımcı orduları kullanmaya kalksın yeter; çünkü bu ordular paralı ordulardan daha tehlikelidir. Üstelik bunlarla tam bir birlik halinde olup, bir başka kişiye itaat edecek şekilde yetiştirilmişlerdir; oysa paralı

---

* Papa II. Julius, 1512'de Fransızlar karşısında önce yenilgiye uğradı, ancak imdada yetişen 20 bin paralı İsviçre askeri sayesinde Fransızları Lombardiya'dan çıkardı.

** İmparator Jan Kantekuzenos'un talebi üzerine Sultan Orhan, 1353 yılında oğlu Süleyman komutasında bir Osmanlı ordusunu Yunanistan'a yollamış, oradan bir daha çıkmamıştır.

*** Biricik doğru din sayılan Hıristiyanlığa inanmayanlar anlamında.

askerler zafer kazandıklarında sana karşı eyleme geçmek için daha uzun bir zamana ve daha uygun bir fırsata ihtiyaç duyarlar; çünkü paralarını ödediğin ve onları sen bir araya getirdiğin için tek bir vücut oluşturamazlar; onların başına komutan olarak seçtiğin kişi de sana saldıracak kadar güçlü bir otoriteyi hemen kuramaz. Kısacası paralı ordularda korkaklık, onları kullanan için tehlikelidir; yardımcı ordularda ise tehlikenin kaynağı yiğitliktir.

Bu yüzden akıllı bir prens bu ordulardan hep kaçınır ve kendi ordularına yönelir. Yabancı ordularla kazanılan bir zaferi gerçek bir zafer olarak kabul etmeyeceğinden, başkalarının ordularıyla yenmeye, kendi ordularıyla yenilmeyi tercih eder. Burada Cesare Borgia ve eylemlerinden söz etmekte hiç tereddüt etmeyeceğim. Bu dük tamamen Fransızlardan oluşan yabancı ordularla Romagna'ya girdi ve bu ordularla İmola ve Furli'yi ele geçirdi, ama kısa süre sonra bu orduyu pek güven verici bulmayarak daha az tehlikeli gördüğü paralı askerlere yöneldi; Orsini ve Vitellileri kiraladı. Sonra bu ordulardan yararlanırken dönek, kalleş ve tehlikeli olduklarını görerek onları etkisiz kılıp* kendi ordularına güvenmeyi tercih etti. Yalnızca Fransızlardan yararlandığı, Orsini ve Vitellileri kiraladığı ve kendi askerlerine güvendiği üç farklı dönemde dükün ulaştığı itibarın farklı olduğu göz önüne alınacak olursa, bu iki ordu arasındaki fark kolayca göze çarpar; dükün ünü her geçen gün art-

* Komutanları öldürerek.

mış; herkes tarafından ordusunun tek sahibi olarak görüldüğünden o güne kadar hiçbir zaman ulaşmadığı bir saygınlığa erişmiştir.

Yakın zamanlarla ilgili İtalya'dan örnekler vermeye devam etmek istiyorum, ama bir ara kendisinden söz ettiğim Sirakusalı Hieron'u da atlamak istemiyorum. Söylediğim gibi Sirakusalılar tarafından orduların başına geçirilen Hieron, bizim İtalya'dakilere benzeyen paralı askerlerin işe yaramadığını hemen anladı; onları ne görevde tutabileceğini ne de görevden alabileceğini hesaba katıp hepsini parça parça doğrattı* ve sonra savaşlarda yabancı ordulardan değil, kendi ordularından yararlandı. Bununla ilgili olarak Eski Ahit'te yer alan ve buraya uygun bir olayı hatırlatmak istiyorum: Davut, Filistinli kışkırtıcı Golyat'la savaşmak istediğini Saul'e söylediğinde, Saul ona cesaret vermek için onu kendi silahlarıyla donattı. Bunları kuşanan Davut kendisini güven içinde hissetmediğini söyleyerek bu silahları geri çevirdi. Düşmanı kendi bıçağı ve sapanıyla karşılamak istediğini söyledi. Sonuç olarak başkasının silahları vücuduna uymaz, ya sana ağır gelir ya da vücudunu sıkar.

Kral XI. Louis'nin babası VII. Charles talihi ve yeteneği yardımıyla Fransa'yı İngilizlerden kurtardığında** bir ülkenin kendi silah gücüne sahip olması gerektiğini anladı

---

* Büyük bir ihtimalle paralı orduların komutanı.

** Jeanne d'Arc'ın desteğini alan VII. Charles, 1453'te Fransa ve İngiltere arasındaki 100 Yıl Savaşı'na son verdi. 1445'te Fransız soylularından oluşan bir süvari birliği kurup, 1448'de de Fransız piyadesini oluşturdu.

ve kendi krallığı içinde süvari ve piyadelerden oluşan askeri birliklerin düzenlenmesini buyurdu. Daha sonra oğlu Louis piyade gücünü kaldırdı ve parayla İsviçreli askerler kiralamaya başladı. Başkalarının da izlediği bu hatalı tutumun bu krallığı ne kadar büyük tehlikelere soktuğu bugün gayet iyi görülmektedir.* Çünkü Louis, İsviçrelilerin itibarını artırarak, kendi ordularını iyice aşağılamış oldu; bu arada piyadeleri dağıtınca, süvarileri başka ordulara bağımlı kıldı. İsviçrelilerle yan yana savaşmaya alışan süvariler, onlar olmadan zafer kazanamayacaklarına inanıyorlardı. Fransızların İsviçrelilere karşı kendilerini yetersiz hissetmeleri ve İsviçreliler olmadan başkalarıyla savaşı göze alamamaları buradan kaynaklanmaktadır. Bu yüzden, günümüzdeki Fransız orduları karma ordulardır; kısmen paralı, kısmen de Fransızların kendi ordularından oluşur. Böyle ordular yalnızca yardımcı ya da yalnızca paralı ordulardan çok daha iyidir, ama o ülkenin kendi yurttaşlarının oluşturduğu ordulardan çok daha kötüdür. Sözü edilen örnek yeterlidir; çünkü Charles'ın düzeni gelişmiş ya da korunmuş olsaydı Fransa Krallığı hiç yenilmezdi. Gelgelelim sağduyulu olmayan insanlar kendilerine iyi görünen bir şeyin altındaki zehri fark edemezler; bu konuya daha önce ince hastalıktan söz ederken değinmiştim.

---

* Fransızların 1512'de Ravenna muharebesinde geri çekilmelerine ve 1513'te Novara'da yenilgiye uğramalarına atıf.

Bir prenslikte kötülüklerin doğduğunu hemen anında görmeyen biri gerçekten gerektiği kadar akıllı ve bilge değil demektir. Bu, çok az kişide bulunan bir özelliktir. Roma İmparatorluğunun çöküşünün ilk nedenleri göz önüne alındığında, bunun Gotların ücretli asker olarak kiralanmasıyla başladığı görülür; çünkü Roma İmparatorluğunun gücünü yitirmesi bundan sonra başlamış ve onun kaybettiği güç ve beceriler Gotlara geçmiştir.* O halde kendi ordularına sahip olmadan hiçbir prensliğin güven içinde olamayacağı sonucuna varıyorum. Üstelik düşmanlara karşı kendisini koruyacak güce sahip olmadığından, şansa bağımlı kalmak zorundadır. Bilge kişilerin düşünce ve ilkesi şudur: Hiçbir şey gücünü kendinden almayan bir iktidarın saygınlığı kadar değişken ve gelip geçici değildir.**

Öyleyse, bir prensin kendi ordusu uyruklarından, yurttaşlarından ya da maiyetinden oluşur. Ötekilerin hepsi ya paralı ya da yardımcı ordulardır. Yukarıda adlarından söz ettiğim dört kişinin uyguladıkları yöntem dikkate alınacak olursa, bir prens kendi ordularını kolayca kurar.*** Bundan başka Büyük İskender'in babası Philippos ve daha birçok cumhuriyet ve prensliklerin silahlanma ve düzenlenme biçimleri de bütünüyle değer verdiğim önlem ve yöntemlerdir.

---

* İmparator Valens (İ.S. 379) ve Theodosius döneminde Gotların kullanılması, çöküşün sebebi değil, belirtisidir.

** Tacitus'un *XIII, 19, Yıllıklar*, İ.S. 115 kitabından alıntı.

*** Cesare Borgia, Sirakusa'lı Hieron, VIII. Charles ve Davut Peygamber.

❖XIV❖

PRENSİN ORDUYLA İLGİLİ GÖREVLERİ HAKKINDA

O halde bir prensin tek amacı savaş, savaş sanatı, bu sanatın kuralları ve ona özgü disiplin olmalı, bunların dışında başka bir hedefi, düşüncesi ve "sanat" olmamalıdır. Çünkü emir ve komuta kademesindeki bir kişiden beklenen tek sanat ve beceri budur. Bu, öylesine büyük bir etkiye sahiptir ki, yalnızca prens olarak doğanların tahtlarını korumalarını sağlamakla kalmaz, aynı zamanda yurttaşlar arasında "özel kişi"lerin de prensliğe yükselmesine yardımcı olur. Tam tersine; silahları değil de, kendi zevklerini düşünen prenslerin devletlerini kaybetmiş oldukları görülür. Sana devletini kaybettiren ilk neden savaş sanatını küçümsemektir, kazandıran ise bu sanatta usta olmaktır.

Francesco Sforza silahlanması sayesinde "özel kişiyken" Milano Düklüğüne yükseldi; onun çocukları ise askerlik mesleğinin zorluklarından kaçmaya kalkıştıklarında dük iken, tekrar özel kişi durumuna düştüler.*

* Galazzo Maria'nın oğlu Francesco Sforza, 10 yıl zora dayalı bir iktidarın ardından öldürüldü; erkek kardeşi Ladovico il Moro, 1500'de Milano Dukalığını Fransızlara vermek zorunda kaldı. 1510'da Fransızların tutsağıyken öldü.

Çünkü askerlik sanatını küçümsemenin prense vereceği zararlardan biri de onun acınacak hale gelmesi, aşağılanıp horlanmasıdır. Bu, ileride söz edileceği gibi, prensin kaçınması gereken ayıp ve utançlardan biridir. Çünkü silahlı biriyle silahsız birini karşılaştırmak mümkün değildir. Silahlı birinin silahsız birine isteyerek itaat etmesi ve silahsız olanın silahlı askerleri arasında güven içinde olması akla uygun değildir. Çünkü biri ötekini küçümser, öteki ise ondan kuşku duyar, ona güvenmezse, birbirleriyle anlaşamazlar. Bu yüzden askerlikten anlamayan bir prens, sözünü ettiğimiz birçok talihsizliğe ve kazaya uğrayacağı gibi, askerler tarafından onurlandırılmaz ve onlara güven duyamaz.

Bu nedenle bir prens düşüncelerini her zaman savaş mesleği konusunda yoğunlaştırmalı ve barış dönemlerinde savaşı, savaş dönemlerindekinden daha çok düşünmelidir. Bunu iki şekilde yapabilir: Eylemleriyle ve aklıyla. Eylemlerinin söz konusu olduğu yerde önce kendi adamlarına iyice çekidüzen vermeli ve her zaman ava giderek bedenini güç şartlara alıştırmalıdır. Bir yandan da arazinin doğasını öğrenmeli ve dağların nasıl yükseldiğini, vadilerin ne durumda olduklarını, ovaların nasıl yayıldığını bilmeli ve nehirlerle bataklıkların doğasını anlamalı ve bu konulara özen göstermelidir. Bu bilgi iki yönden yararlıdır: Önce ülkesini tanır, öğrenir ve onu nasıl savunması gerektiğini daha iyi kavrar; ayrıca bu bölgeleri yakından görerek, tanıyarak daha sonra ilk kez gittiği ve gözlemlemesi gereken

yerlerin özelliklerini hemen kavrar. Çünkü örneğin Toskana'daki vadiler, ovalar, nehirler, tepeler ve bataklıklar diğer eyaletlerdekilerle belli benzerlikler gösterir; öyle ki, bir eyaletin arazi ve yüzey yapısı bilinirse, buradan diğer eyaletlerinkini de kolayca çıkarmak mümkündür. Bu çok önemli bilgiden yoksun olan prens, bir komutanda bulunması gereken birinci nitelikten ve beceriden yoksun demektir. Çünkü bu bilgi, düşmanı bulmayı, konaklama yerlerini keşfetmeyi, ordulara yer değiştirmeyi ve onları savaş için düzenlemeyi, kentleri uygun şekillerde kuşatmayı öğretir. Bütün bunlar senin yararınadır.

Akhaların Prensi Philopömen'e* yazarların yağdırdıkları övgülerden biri de bu prensin barış zamanlarında savaş sanatından başka bir şey düşünmemiş olmasından ileri gelir; arkadaşlarıyla birlikte kırsal alanlarda bulunurken ikide bir durup onlarla tartışırdı: "Eğer düşmanlar o tepedeyse ve biz ordumuzla buradaysak hangimiz daha avantajlı oluruz? Düzenimizi koruyarak onlara nasıl saldırabiliriz? Geri çekilecek olursak bunu nasıl yapabiliriz? Geri çekilecek olurlarsa onları nasıl izleyebiliriz?" Bu arada hem yürür hem de onlara bir orduda karşılaşılabilecek bütün durumları gösterir, onların düşüncelerini alır, kendi fikirlerini söyler ve bunları nedenleriyle tartışırdı; öyle ki bu sürekli akıl yürütmelerle ordularını yönetirken çözüm bulamadığı hiçbir ters durumla karşılaşmadı.

* Philopömen (İ.Ö 253-183), Akha Birliği Komutanı olarak Spartalıları birkaç kez yenilgiye uğratmıştır.

Zihin eğitimine gelince, prens tarihle ilgili kitaplar okumalı, tarihteki olaylarda ünlü kişilerin eylemlerini göz önüne almalı, savaşlarda nasıl davrandıklarına bakmalı, onların yenilgi ve zaferlerinin nedenlerini inceleyerek yenilgilerden kaçmalı ve onların yaptıklarının aynısını yapmaya çalışmalıdır. Özellikle kendisinden önce yaşamış, büyük övgüler ve itibar kazanmış ünlü kişileri örnek alan ve onların eylem ve davranışlarını her zaman göz önünde tutan büyük adamlar gibi davranmalıdır. Nitekim Büyük İskender'in Akhilleus'u, Sezar'ın İskender'i, Scipione'nin Keyhusrev'i taklit ettiği söylenir. Ksenophones tarafından yazılan Keyhusrev'in hayatını okuyan bir kimse, Ksenophones'in Keyhusrev'in eylemleri hakkında yazdıklarını Scipione'nin nasıl taklit ettiğini ve sonuç olarak Keyhusrev'i kendine örnek almasının ona nasıl bir ün kazandırdığını, bir yandan da dürüstlük, gelenek ve törelere mutlak saygı, sevecenlik, insanlık ve hoşgörü konularında Keyhusrev'i nasıl model aldığını görür.

Akıllı bir prens böyle davranmalı ve barış zamanlarında hiçbir zaman tembellik etmemeli, bu barış zamanını kötü günlerinde şansı ters döndüğünde, güçlüklere karşı koymak için yararlanacağı bir hazine gibi kullanmalıdır.

❖XV❖

İNSANLARIN VE ÖZELLİKLE PRENSLERİN ÖVÜLDÜKLERİ VE SUÇLANDIKLARI ÖZELLİKLER HAKKINDA

Şimdi sıra bir prensin uyruklarına ve dostlarına karşı izlemesi gereken tutum ve davranışları incelemeye geldi. Daha önce pek çok kişinin bu konuda yazdığını biliyorum. Bu yüzden aynı konuları benim de yazmamın ukalalık, haddini bilmezlik olarak düşünülmesinden korkuyorum; çünkü bu tartışmada başkalarının bugüne kadar izledikleri yöntemden ayrılıyorum, fakat niyetim, anlayan için yararlı şeyler yazmak olduğundan, konuyla ilgili birtakım tasarımlar yapmaktansa şu an var olan gerçeği izlemek bana daha uygun geldi. Birçok kişi hiçbir zaman görmedikleri ve varlığı bilinmeyen cumhuriyetler ve prenslikler düşlemişlerdir; yaşanması gereken ile gerçekte yaşanan birbirinden öylesine farklıdır ki yapılanı bırakıp yapılması gerekeni izleyen bir kimse, kısa bir sürede, varlığını korumaktan çok, onun yıkımı ile karşı karşıya kalır; çünkü her konuda iyi olmaya çalışan biri, iyi olmayan pek çok kişi arasında

yok olmaktan kurtulamaz. Bu yüzden gücünü korumak isteyen bir prens iyi olmamayı öğrenmeli ve zorunluluklar karşısında iyiliği ya da kötülüğü denemelidir.

O halde bir prens hakkında hayali, salt tasarımsal şeyleri bir yana bırakıp, gerçekleri ele alarak, diyorum ki, bütün insanlara, özellikle de daha yüksek mevkilerde oldukları için prenslere, övülmelerine ya da yerilmelerine neden olan kimi özellikler yüklenir. Bundan dolayı kimileri cömert, kimileri cimridir (misero); burada Toskana dilinde bir terim kullanıyorum, çünkü bizim dilimizde "avaro" bir şeyi çalarak elde eden kişinin karakteristik özelliğini anlatır; "misero" ise, malını, parasını kullanmaktan kaçınan kimse demektir; bazısı verici, bazısı açgözlü; bazısı zalim, bazısı merhametli; bazısı güvenilmez, bazısı sadık; bazısı kadınsı ve korkak, bazısı gözüpek ve yürekli; bazısı insancıl, bazısı kibirli; bazısı şehvet düşkünü, bazısı namuslu; bazısı açıksözlü, bazısı kurnaz; bazısı sert, bazısı uysal; bazısı ağırbaşlı, bazısı hafiftir; bazısı yumuşaktır, bazısı dinsizdir vb.

Bir prens, yukarıda sayılan niteliklerden sadece iyi olanlara sahip olsaydı, bu şüphesiz çok övgüye değer olurdu; ne var ki insan doğası gereğince bu olanaksız olduğundan, ne bu iyi nitelik ve özelliklerin hepsine birden sahip olunabilir ne de bu iyi nitelikler eksiksiz hayata geçirilebilir; dolayısıyla bir prens en azından devletini kaybetmesine neden olabilecek utanç verici hatalar yapmayacak kadar basiretli olmak zorundadır; öteki hata ve ku-

surlara gelince, ona bunlardan mümkün olduğu kadar kendini sakınmasını tavsiye ederim, ama bu elinden gelmiyorsa, kendini fazla sıkmadan, işi oluruna bırakmasında büyük bir sakınca yoktur. Hatta kendisine yapılan kimi suçlamalar, yüklenen kusurlar, iktidar ve gücünü korumasına yardım eden kusurlarsa ve bunlarsız iktidarını korumakta zorlanacaksa, prens bu suçlama ve kusur bulmalardan hiç çekinmemelidir.

Üstelik onlar olmaksızın devleti kurtarmanın zor olduğu birtakım utanç verici kusurları fazla önemsememesi gerekir; çünkü her şey enine boyuna ele alınacak olursa, erdem gibi görünen bazı davranışları izlemenin onu felakete sürükleyeceği, öte yandan kusur gibi görünen başka bir davranışın da ona güvenlik ve mutluluk sağlayacağı görülür.

❖XVI❖

CİMRİLİK VE TUTUMLULUK HAKKINDA

O halde yukarıda yazılı ilk niteliklerden başlayabilmek için cömert olarak tanınmanın ne kadar iyi bir şey olduğunu söylemek istiyorum. Gelgelelim, cömertlik, senin adını çıkartacak kadar ileri gidecek olursa sana zarar verir; çünkü cömertlik bir erdem olarak ve ölçülü, gerektiği gibi uygulanırsa (ne yazık ki) kimse bunu fark edemez ve prensin adının eli sıkıya çıkmasını kimse önleyemez. Bu yüzden insanlar arasında cömert olarak tanınmak için gösterişin hiçbir türünden kaçınmamak gerekir, ama böyle bir prens de sahip olduğu her şeyi gösteriş uğruna kaybeder ve sonunda cömert tavrını korumak için halka aşırı yüklenerek ağır vergilerle onu ezmek ve para kazanmak için yapılabilecek her şeyi yapmak durumunda kalır. Giderek fakirleşeceği için halk ondan nefret etmeye ve kimse onu saymamaya başlar: Öyle ki bu cömertliği ile pek çok kişiyi gücendirip pek az kişiyi ödüllendirdiği için en küçük bir sıkıntı bile onu etkiler ve daha ilk tehlikede ne yapacağını şaşırır. Durumu fark edip geri dön-

meye başladıktan kısa bir süre sonra cimrilikle suçlanır.

Öyleyse bir prens sağduyulu ise cömertlik erdemini kendisine zarar verecek biçimde kullanamadığı için kendisine cimri denilmesine pek aldırmamalıdır. Çünkü tutumluluğundan dolayı gelirlerinin kendisine yettiği, saldırana karşı kendini koruyabildiği ve halkı ezmeden birtakım girişimlere atılabildiği için, zamanla halk tarafından giderek aslında cömert olduğu bilinecektir. Böylece kendilerinden hiçbir şey almadığı çok sayıda insan tarafından cömert, öte yandan kendilerine bir şey vermediği az sayıda insan tarafından eli sıkı olarak bilinir. Zamanımızda büyük işleri yalnızca cimri olarak bilinen prenslerin yaptığını gördük. Ötekiler ise kaybolup gittiler. Papalığa ulaşmak için kendini cömert biri olarak tanıtan Papa II. Julius savaş yapmak istediğinde bu yanını pekiştirmeyi pek düşünmedi; hedefi sadece Fransa Kralı'na karşı savaşabilecek duruma gelmekti; (sonuçta imkânı olduğu için) bu ve öteki savaşları olağanüstü vergilendirmelere gitmeden yaptı. Bugünkü Fransa Kralı, halkına olağanüstü vergiler koymadan birçok savaş yaptı; bunun nedeni tutumlu davranarak ek masrafları karşılamış olmasıdır. Şimdiki İspanya Kralı cömert olarak tanınmış olsaydı, bu kadar işe kalkıp onları başaramazdı.

O halde kendini savunmak için halkını soymak zorunda kalmaktan ve adı eli sıkıya çıkmasın diye yoksul ve aşağılanacak duruma düşmekten korkan bir prens cimri sıfatıy-

la anılmaktan çekinmemelidir; çünkü bu, onun egemenliğini sürdürmesini sağlayan kusurlardan biridir. Biri şöyle diyebilir: Sezar cömertliği sayesinde imparator oldu ve daha birçok kişi cömert oldukları ve cömert olarak bilindikleri için çok önemli yerlere geldiler. Bunu şöyle yanıtlamak isterim: Sen ya zaten artık bir prenssindir ya da henüz prens olmak yolundasındır. İlk durumda cömertlik tehlikelidir; prenslik yolunda cömert olarak bilinmek için eli açık davranmak yararlıdır. Sezar Roma hükümdarlığını ele geçirmek isteyenlerden biriydi, ama imparator olduktan sonra uzun süre yaşamış olsaydı ve bu arada harcamalarda kısıntıya gitmeseydi o imparatorluğu yıkmış olurdu. Biri buna şu yanıtı verebilir: Son derece cömert olarak tanınan pek çok prens, ordularıyla büyük işler yaptılar. Ona şu karşılığı veririm: Prens harcamalarında ya kendi parasını ya halkının parasını ya da yabancı mal, mülk ve varlığı kullanır. Birinci durumda tutumlu davranmalıdır, ikinci durumda cömertçe davranış göstermelidir. Ordularıyla sefere çıkan, ganimet, yağma, savaş teminatı ve haraçtan yaşayan bir prens, başkalarının maddi varlığına sahip olduğu için cömert davranmak durumundadır; bunun tersi bir durumda askerleri onu izlemez. Ne kendine ne de halkına ait olan şeyleri rahatça verebilirsin; Keyhusrev, Sezar ve İskender böyle yapmışlardı; çünkü başkalarının malını harcamak ünü azaltmaz, tam tersine ününe ün katar; yalnızca kendi malını bol keseden tüketmek sana zarar verir. Cömertlik

kadar kendini çabucak tüketen başka hiçbir şey olamaz. Cömert davrandığın sürece cömertlik yeteneğini kullanmaz, kaybedersin, yoksul düşersin ya da aşağılanırsın; ya da yoksul düşmemek için açgözlü ve nefret uyandıran biri haline gelirsin. Bir prensin kaçınması gereken şeyler arasında en önemlileri nefret edilme ve horgörülüp aşağılanmadır. Cömertlik seni bu iki durumdan birine sürükleyebilir. Bu nedenle nefret kazandıran kötü bir üne neden olan ve beraberinde açgözlülüğü de getiren cömertlik yerine nefrete yol açmayan bir kötü üne neden olan eli sıkılığı seçmek daha sağduyulu bir davranış olur.

❖XVII❖

MERHAMET VE ACIMASIZLIK HAKKINDA; SEVİLMEK Mİ YA DA KORKULMAK MI DAHA İYİDİR

Yukarıda saydığım öteki niteliklere gelince: Bütün prenslerin acımasız olarak değil de, merhametli olarak ünlenmek istemeleri gerekir, ama bir prens bu merhameti kötüye kullanmaktan kaçınmak zorundadır. Cesare Borgia acımasız olarak bilinirdi; fakat Romagna'da düzen, beraberlik, barış ve bütünlük, onun zalimliği sonucu sağlandı. Dikkatle incelenecek olursa, Cesare Borgia'nın, acımasızlıkla suçlanmamak için Pistoia* kentinin yakılıp yıkılmasına ses çıkarmayan Floransa halkından daha merhametli olduğu söylenebilir. Bu yüzden bir prens eğer halkın birliğini sağlayıp, onu itaatkâr kılmak istiyorsa zalimlikle suçlanmaya fazla aldırmamalıdır; çünkü prens birkaç acımasızlık, sertlik örneği ortaya koyarak, aşırı merhametiyle cinayetler ve kargaşalara fırsat veren kimselerden çok daha bağışlayıcı olur, çünkü bu ka-

* Floransa'nın hâkimiyeti altında olan Pistoia'da 1502'de kanlı iç çatışmalar oldu, çünkü Floransalılar başlangıçta onları kışkırtan taraflara gereken sertlikte karşı çıkmakta tereddüt ettiler.

rışıklıklar bütün topluma zarar verir, oysa prensin yaptığı zulüm sadece belli kişileri etkiler. Bütün prensler içinde özellikle iktidara yeni geçmiş bir prensin acımasızlık suçlanmasından kaçınması olanaksızdır; çünkü yeni ele geçirilmiş bir egemenlik tehlikelerle doludur. Vergilius, Dido'nun* ağzından şöyle demektedir:

Ülkenin şartlarının sertliği ve (prensliğin)
yeniliği zorluyor bunları yapmaya
Ve sınırlarımı bu şekilde korumaya

Yine de bir prens söylenenlere inanmakta ve harekete geçmekte acele etmemeli, kendini hayali korkulara kaptırmamalı, sağduyusunu ve insancıllığını kullanarak ölçülü davranmalıdır; yoksa çok fazla güven, insanı vurdumduymaz, çok fazla güvensizlik ise çekilmez, hoşgörüsüz hale getirir.

Buradan, sevilmek mi korkulmaktan daha iyidir, yoksa korkulmak mı sevilmekten daha iyidir tartışması çıkmaktadır. Bunun yanıtı hem sevilmek hem de kendisinden korkulmak gerektiği biçimindedir. Ancak bu ikisini birleştirmek zor olduğundan, öyle ya da böyle, birinin olumsuz sonuçları göze alınacaksa, korkulmak, sevilmekten çok daha güven vericidir, derim. Çünkü insanlar için genelde şöyle söylenebilir: İnsanlar nankör, kaypak, dönek, sinsi, tehlikeler karşısında ödlek ve para düşkünüdür. Yukarıda söylediğim gibi tehlike uzakta olduğu, onlara iyilik yaptığın sürece hepsi senin emrindedir. Senin için kanlarını,

* Kartaca Kraliçesi, Latin şair Vergilius'un *Aeneis* adlı destanında yer almaktadır.

canlarını, mallarını, çocuklarını gözden çıkarırlar, ama tehlike gelip çattı mı, hepsi senden yüz çevirirler. Ve başka hiçbir önlem almadan, güvenini sadece onların vaatleri üzerine kurmuş olan prens, mahvolur. Çünkü ruh yüceliği ve soyluluğuyla değil de parayla satın alınan dostluklar, karşılıkları ödenmiş olsa bile, kazanılmış dostluklar değildir ve gerekli oldukları zaman onlardan yararlanılamaz. Ve insanlar kendisini sevdiren birinden çok, kendisinden korkulan birine zarar vermeyi pek göze alamazlar; çünkü sevgi bir minnet duygusuna bağlıdır; insanlar kötü oldukları için herhangi bir kişisel çıkar yüzünden bu duygusal bağ kopabilir, oysa korku bir ceza ile karşılaşma tehlikesinden kaynaklanır ve insanı hiç terk etmez.

Bununla birlikte, kendinden kurtulmasını isteyen prens, bu yoldan sevgi sağlayamasa bile, üzerine nefret çekmeyecek kadar korku salmalıdır. Çünkü prensten nefret edilmeksizin ondan korkulması mümkündür. Yurttaşların ve uyrukların mallarına ve karılarına el uzatmazsa, böyle bir durum her zaman mümkün olabilir. Ve prensin, birinin kanını dökmesi gerekiyorsa, bunu haklı bir gerekçeye ve gözle görünür bir nedene dayandırması gerekir; ama özellikle başkalarının mallarına göz dikmekten kaçınmalıdır; çünkü insanlar baba ölümünü mal kaybından daha çabuk unuturlar; üstelik mala el uzatmak fırsatı her zaman bulunabilir ve bir prens bir kere yağma ile yaşamaya başladı mı, başkalarının mallarına el koymak için her zaman bir sebep

bulur; buna karşılık infaz nedenleri daha enderdir ve çabucak ortadan kalkarlar, ama prensin, özellikle ordusunun başındayken ve pek çok askere kumanda ederken adının zalime çıkmasından hiç çekinmemesi gerekir; çünkü bu sıfat olmadan ordusunu bir arada tutması ve askeri bir harekâta hazır bulundurması düşünülemez. Annibal'ın hayranlık yaratan eylemleri arasında özellikle bir tanesinden çok sık söz edilir: Bu komutan çok sayıda ırka ait insanlardan oluşan büyük bir orduyla yabancı topraklarda savaşırken gerek şansının yaver gittiği, gerekse de şansının döndüğü durumlarda ne askerler arasında bir anlaşmazlık çıkmış ne de ona bir başkaldıran olmuştur. Bunun tek nedeni, Annibal'ın akıllara durgunluk veren acımasızlığıdır. Bu özelliği çok sayıda başka yetenek ve becerisiyle birlikte, onu askerlerinin gözünde saygıdeğer ve korkunç kılmıştır. Böyle bir niteliğe sahip olmasaydı öteki meziyet ve becerileri, bu etkiyi yapması için yeterli olamazdı. Annibal'ın acımasızlığına fazla önem vermeyen yazarlar hem onun yaptıklarından övgüyle söz eder hem de bunların gerçekleşmesini sağlayan temel nedeni kınarlar.

Annibal'ın öteki beceri ve yeteneklerinin yeterli olamayacağını kanıtlamak için sadece kendi döneminde değil, tarihin bilinen bütün dönemlerinde bir benzeri bulunmayan Scipione'nin başına gelenlerden* söz edilebilir. As-

* Scipione Aficanus Maiör, İ.Ö. 202'de Zama'da Annibal'ı yenmiş, ama ordusunun 206'da İspanya'da ayaklanmasını önleyememiştir.

kerleri İspanya'da ona başkaldırmıştır. Bu durum, onun, askerlerine, askeri disiplinle bağdaşmayacak kadar büyük serbestlik tanımasına yol açan aşırı merhametinden kaynaklanmıştır. Onun bu tutumu senatoda Fabio Massimo* tarafından kınanmış ve o, Roma ordusunun yozlaştırıcısı diye suçlanmıştır. Lokrisliler Scipione'nin alt rütbeli bir komutanı tarafından saldırıya uğradıklarında, Scipione, bunun intikamını almadığı gibi,** komutanın bu küstahlığını da cezalandırmadı. Bunun nedeni çok yumuşak huylu oluşuydu; öyle ki, senatoda onu haklı göstermek isteyen biri, bazı insanların başkalarının kusurlarını cezalandırmamanın dışında bir kusur işlememeyi iyi bildiklerini söylemişti. Komuta yetkisini elinde tutmuş olsaydı, bu yumuşak huyu yüzünden ününü ve itibarını kaybedecekti, ama senatonun egemenliği altında yaşadığı için onun bu zararlı özelliği hem gizli kaldı hem de ona şan kattı.

Korkulmak ve sevilmek konusuna dönecek olursak vardığım sonuç şudur ki, insanların sevgileri kendilerine bağlı bir şeydir; korkuları ise prensin iradesi sonucudur; öyleyse bilge bir prens başkalarına bağlı bir şeye değil de, kendi istek ve iradesine bağlı olan şeye güvenmelidir, ama daha önce söylendiği gibi bir prensin (korkuturken) nefret kazanmaktan uzak durması gerekir.

---

* Ölümü İ.Ö. 203; tereddütlü (cunctator) lakabıyla anılırdı. Annibal karşısındaki başarılarıyla ünlüydü.

** Quintus Pleminius adlı komutan Lokris'i Kartacalılar karşısında savunmak yerine, kentte yağma yapıp, birkaç saygın yurttaşı öldürtmüştü.

❖XVIII❖

PRENSLER, VERDİKLERİ SÖZLERE NEREYE KADAR BAĞLI KALMALIDIR

Herkes, bir prens için verdiği sözü tutmanın ve hileye kaçmadan dürüst olmanın ne kadar övülecek bir şey olduğunu bilir; yine de günümüzün deneyimleri, verdikleri sözlere bağlı kalmayan bazı prenslerin büyük işler yaptıklarını ve başvurdukları hilelerle insanların kafalarını karıştırmayı başararak sonunda dürüstlüğü ilke edinmiş prenslere üstün geldiklerini göstermektedir.

O halde iki çeşit mücadele yönteminin ne olduğunu bilmeniz gerekir; bunlardan biri yasalarla, diğeri ise zor ve şiddetle olur; birincisi insanlar, ikincisi hayvanlar için geçerlidir, ama pek çok kere birinci yöntem yeterli olmaz, ikincisine başvurmak gerekir. Bu yüzden bir prens, yerine göre hayvan doğasını ve insan doğasını iyi kullanmak zorundadır. Antik çağın tarih yazarları bu kuralı prenslere dolaylı yollardan öğretmişlerdir: Bu yazarlar Akhilleus* ve birçok eski prensin Kentauros**

* Yarı insan, yarı at yaratıklar.

** At adamların en ünlüsü.

Kherion'a onun denetimi altında beslenip yetiştirilmeleri için verildiklerinden söz ederler. Bu yazarlar, yarı insan yarı hayvan bir öğretmene sahip olan bir prensin hem insan doğasını hem hayvan doğasını iyi kullanmayı öğrenebileceğini anlatmak istiyorlardı. Bunlardan biri var olmadıkça diğeri sürekliliğini koruyamaz.

O halde, bir prens, hayvan tabiatını doğru kullanmak zorunda olduğundan, tilki ile aslanı örnek alması gerekir. Çünkü, aslan, tuzaklardan korunamaz, tilki ise kendini kurtlardan koruyamaz. Öyleyse tuzakları tanımak için tilki, kurtları korkutmak için aslan olmak gerekir. Demek ki, yalnızca aslan doğasına dayananlar bu işi beceremezler. Bu yüzden akıllı bir prens verdiği sözü tutmakla zarar göreceğini anlarsa ve onu söz vermeye iten nedenler artık ortada yoksa, sözünü tutamaz ve tutmamalıdır. İnsanların hepsi iyi olsaydı, bu iyi bir kural olmazdı, ama kötü oldukları ve sana verdikleri sözlerde durmayacakları için, sen de onlara verdiğin sözleri tutmak zorunda değilsin. Üstelik bir prens vermiş olduğu sözü yerine getirememesini haklı kılacak, niyetini örtbas edecek nedenleri bulabilir. Bu konuda günümüzle ilgili örnekler verilebilir ve prenslerin sözlerini tutmamaları nedeniyle ne kadar çok barışın ve sözün boş ve yararsız hale geldiği gösterilebilir. Tilki tabiatlı olmayı beceren en büyük başarıyı elde eder, ama bir prens bu özelliği iyice gizlemeyi bilmek, olduğundan başka görünmek ve düşüncesini saklamak zorunda-

dır. Ayrıca insanlar öylesine saftırlar ve anlık ihtiyaçlara öylesine çabuk boyun eğerler ki, aldatmayı alışkanlık edinmiş biri, aldatacağı birilerini her zaman bulabilir.

Yepyeni örneklerden birini burada vermek istiyorum. VI. Alexander, insanları aldatmaktan başka hiçbir şey yapmadı ve düşünmedi, ama yine de aldatacağı birini her zaman buldu. Bir şeyi onun kadar ateşli savunan, sözlerini büyük yeminlerle destekleyen ve sonra da bunları unutup giden başka hiç kimse görünmemiştir; bununla birlikte, aldatmacaları ve sahtekârlıkları onu hep hedefe ulaştırmıştır; çünkü aldatma sanatını çok iyi tanıyordu. O halde bir prens için yukarıda belirtilen bütün iyi niteliklere sahip olmak şart değildir, ama bunlara sahipmiş gibi görünmesi gerekir. Üstelik bu niteliklere sahip olmanın ve bunlara sadık kalarak davranmanın zararlı olduğunu söylemeye bile cesaret edebiliyorum, ama bunlara sadece sahipmiş gibi görünmenin faydalı olduğunu söylüyorum. Öyleyse, merhametli, ilkeli, sözüne sadık, insancıl, dürüst, dindar görünmek ve öyle de olmak zorundasın. Ne var ki, bütün bu özellikleri temsil etmemen gerektiği andan itibaren, onları tam tersi özelliklere çevirmeye zihnen ve ruhen hazır olman şarttır. Şunu da ortaya koymak gerekir ki, bir prens, özellikle iktidara yeni geçmiş bir prens, insanın iyi biri olarak görünmesini sağlayacak bütün bu nitelikleri sergileyemez; çünkü egemenliğini kurmak için genellikle verdiği söze, yumuşak yürekliliğe, insanlığa, dine aykırı davranmak zo-

runda kalır. Bu yüzden bir prensin şans rüzgârlarına ve değişen koşullara uyum sağlayabilecek bir zihin yapısına sahip olması gerekir. Yukarıda belirttiğim gibi mümkün oldukça iyilikten ayrılmamalı, ama gerektiğinde kötülüğe sapmayı da bilmelidir.

Öyleyse, bir prens, yukarıda söz edilen beş nitelikle örtüşmeyen bir sözü ağzından kaçırmaktan büyük ölçüde kaçınmalıdır ve kendisini dinleyen ve görenlere son derece merhametli, son derece inançlı, son derece dürüst, son derece insancıl ve son derece dindar görünmelidir. Ve dindarlık kadar sahip olunduğu izleniminin verilmesi şart olan bir başka özellik yoktur. İnsanlar çoğu kez elleri ile dokunarak değil, gözleri ile algıladıklarına dayanarak karşılarındaki hakkında karar verirler; çünkü herkes görebilir, ama pek az kişi temas yoluyla hisseder. Herkes senin neye benzediğini görür, ama senin ne olduğunu pek az kişi bilir ve bu pek az kişi kendilerini koruyan devletin kudretini kendi yanlarında hisseden çoğunluğun fikrine karşı çıkmayı göze alamaz ve insanların hele hele özellikle kararlarına karşı başvurulacak bir mahkemenin bulunmadığı prenslerin eylemlerinde sonuçtaki başarıya bakılır. O halde bir prensin yapacağı şey, zafer kazanmak ve egemenliğini korumaktır. Bu durumda prensin kullanacağı yöntemler herkesçe övülecek ve saygıyla karşılanacaktır, çünkü sıradan halk hep görünüşe ve başarıların cazibesine kaptırır kendisini. Dünya ise sadece sıradan insanlardan ibarettir. (Devlette) dayanacak

bir yeri olan büyük çoğunluğun yanında küçük azınlığın etkisi olamaz. Günümüzde yaşayan ve adından söz etmemin doğru olmayacağı bir prens* durmadan barıştan ve inançtan söz etmektedir. Oysa o, barışa da inanca da son derece düşmandır. Bunlardan birine riayet etmiş olsaydı, ününü ve devletini kaybederdi.

* Argon Kralı Katolik Fernando.

❖XIX❖

AŞAĞILANMAKTAN VE NEFRET EDİLMEKTEN KAÇINMA HAKKINDA

Yukarıda sayılan niteliklerin en önemlilerinden söz ettiğim için ötekilere de genel yorumlar halinde kısaca değinmek istiyorum. Yukarıda belirtildiği gibi prensin, aşağılanmasına ve nefret edilmesine neden olacak durumlardan kaçınması gerekir ve bunlardan kaçınabildiği sürece kendisine düşeni yapmış olur ve ününe, itibarına zarar verebilecek öteki etkilerden çekinmesine gerek kalmaz. Nefret edilmesinin nedeni, özellikle yukarıda değindiğim gibi, uyruklarının karılarına göz dikmesi, mallarına zor ve şiddet yoluyla el koyması ve açgözlü olmasıdır. Bunlardan kaçınmak zorundadır. Çoğu kere insanlar mallarına ve namuslarına dokunulmadıkça hallerinden memnun, yaşayıp giderler; böyle bir durumda az sayıda kişinin hırs ve tutkusu dışında mücadele edilecek bir şey yoktur; bunun da çeşitli yöntemlerle kolayca önüne geçilir. Prense kaypak, hafifmeşrep, sorumsuz, kadınsı, yüreksiz ve kararsız gözüyle bakılması, onu, aşağılanıp, horgörülen biri durumuna düşürür. Bir

prens, bunlardan, kayalıklardan kaçan gemiciler gibi kaçınmalı ve giriştiği eylemlerde büyüklük, cesaret, ağırbaşlılık, ciddiyet ve güçlülük gibi erdemleri ortaya koymalıdır. Uyruklarının kişisel sorunları ve uzlaşmazlıkları hakkında aldığı kararlarda geriye dönüş olmamalıdır; öyle bir itibar kazanmalıdır ki, hiç kimse onu kandırmayı ya da aldatmayı aklının köşesinden bile geçirmemelidir.

Kendi hakkında böyle düşünülmesini sağlayan itibarlı bir prens büyük bir saygı görür. Böylesine ün kazanan bir prense karşı başkaldırmak ve saldırmak çok zordur; çünkü halkı onun kusursuz olduğuna inanır ve ona saygı duyar.

Çünkü bir prens iki şeyden korkmalıdır: Birincisi kendi uyruğunun oluşturduğu tehlikelerden, ikincisi dış, yabancı iktidar sahiplerinin temsil ettikleri tehlikelerden. Yabancı güçlere karşı iyi ordular ve iyi dostlarla kendini savunur; iyi ordulara sahip oldukça zaten iyi dostları da olacaktır. Dışarıdaki işler yolunda gittiği sürece, fesat sokularak ortalık karıştırılmadıkça içerideki işler de yolunda gider. Dış güçler harekete geçse bile prens, yukarıda dediğim gibi yaşamışsa ve kendine iyi bir düzen kurmuşsa, paniğe kapılmadığı sürece daha önce söz ettiğim Spartalı Nabis'in yaptığı gibi her türlü saldırıyı göğüsler, ancak dış ilişkiler yolundayken kendisine boyun eğmiş olanların gizliden gizliye bir komplo (darbe) hazırlığına girişmesinden korkmalıdır. Bu durumda bir prens, halkın kendisinden memnun olmasını sağlayarak, kendini

en iyi şekilde korumuş olur. Bunu sağlamanın, yukarıda uzun uzun açıkladığım gibi zorunlu olduğu ortada. Bir prensin komplolara (darbelere) karşı koyabilmesini sağlayacak en etkin araçlarından biri, kalabalıkların nefretini kazanmamış olmasıdır; çünkü bir komplocu her zaman prensi öldürmekle halkı hep mutlu edeceğini düşünür ve buna inanır; oysa bunu yapmakla halkı manen yaralayacağına ve üzeceğine inanmak zorunda kalırsa, böyle bir karar almaya cesaret edemez, çünkü işin komplocular (darbeciler) tarafında birçok zorluklar görülmektedir. Örneğin hayat deneyimi bize birçok komplo girişimi olduğunu, ama bunların çok azının başarıya ulaştığını göstermektedir, çünkü bir komplo kuran kişi yalnız hareket edemez ve kendine yardakçılar bulması gerekir. Böyle bir tasarıyı bir memnuniyetsize açmak, ona memnuniyetsizliğinden kurtulma fırsatı vermek demektir, çünkü bu kişi komployu (prense) ihbar ederek kendine her türlü avantajı sağlayabilir; demek ki bir yanda kendisi için emin bir kazanç gördüğü, öte yanda ise komploya girişmek belirsizlik, tehlike anlamına geldiği için, komplocuya ihanet etmemek için ya onun çok sadık bir dostu ya da prensten çok nefret eden biri olması gerekir.

Durumu kısaca özetlemek gerekirse, diyorum ki, darbeci sadece korku, güvensizlik ve ceza görme endişesi içindedir. Oysa prensin tarafında prensliğin yüceliği, yasalar, kendisini koruyan bir devletin ve arkadaşlarının silahları ve desteği vardır. Öyle ki, bütün bun-

lara bir de halkın prense sevgisi eklenirse, hiç kimse darbeye kalkışacak cesareti kendinde bulamaz, çünkü zaten darbeden önce ortaya çıkabilecek tersliklerden doğal olarak korkan darbeci, buna bir de halkın düşmanlığı eklenirse, darbe sonrasından daha fazla korkacaktır; şöyle ki, bu sefer halk ona düşman olacağı için kendine hiçbir sığınak bulamayacaktır.

Bu konuda çok sayıda örnek verilebilir, ama ben yalnızca babalarımızın anılarında yaşayan bir örnekle yetineceğim.

Bugünkü Messire Annibale'nin büyükbabası olan Messire Annibale Bentivogli, Bologna'da bir prensti. Kendisine karşı darbe düzenleyen Canneschiler tarafından öldürüldüğünde mirasçı olarak bir tek kundaktaki Messire Giovanni'yi bırakmıştı. Bu cinayetten hemen sonra halk ayaklandı ve bütün Canneschileri öldürdü. Bu olay, o zamanlar halkın Bentivogli ailesine duyduğu sevgiden kaynaklanmıştı. Bu öylesine derin bir sevgiydi ki Annibale'nin ölümünün ardından Bologna'da Bentivogli ailesinden devleti yönetecek biri bulunamayınca Floransa'dan bir çocuğu getirdiler. O güne kadar bir demircinin oğlu olarak tanınan bu çocuğun Annibale'nin soyundan olduğunu öğrendiklerinden kentin yönetimini ona verdiler: Messire Giovanni prens olacak yaşa gelinceye kadar kent bu kişi tarafından yönetildi.

Bu yüzden halkı tarafından sevilen bir prensin, darbelerden fazla çekinmemesi gerektiği sonucuna varıyorum, ama halk tara-

fından düşman gibi görülüyor ve halk ondan nefret ediyorsa her şeyden ve herkesten korkması gerekir. İyi örgütlenmiş devletler ve bilge prensler, soylu kişilerin umudunu kırmamaya çalışmış, halkın arzularını yerine getirerek onu mutlu etmek için her türlü özeni göstermişlerdir; çünkü bu, bir prensin üzerinde durması gereken en önemli konulardan biridir.

Zamanımızın en iyi düzenlenmiş krallıklarından biri de Fransa'dır. Bu ülkede kralın bağımsızlığını ve güvenini korumaya yönelik çok sayıda iyi kurum vardır. Bunların arasında parlamento ve bunun otoritesi ilk sırada yer alır. Gerçekten de Fransa'ya bu düzeni veren kimse bir yandan büyük kişilerin mevki hırsını ve küstahlığa varan kibrini görüp, bunların mutlaka burnunun sürtülmesi gerektiğini anlamış, öbür yandan da bu kişilerin yüreklere saldıkları bu korku yüzünden halk katında kin ve nefret uyandırdıklarını ve dolayısıyla güvenceye alınmaları gerektiğini fark etmiş, ama bu durumların sağlanması işini doğrudan doğruya krala bırakmanın doğru olmayacağını, çünkü bu takdirde kralın halkı kayıracak olsa büyüklerin, büyükleri kayıracak olsa halkın kinini üzerine çekeceğini düşünmüştür. Bu nedenle düzenlemeyi getiren(ler), kral ile büyükler arasında bir üçüncü otorite oluşturan bir mahkeme kurarak, kral için kötü olabilecek bir sonuca yol açmadan büyükleri dizginleme, küçükleri koruma yoluna gitmişlerdir. Böyle bir kurumun oluşturulması, prensin ve kralın güvenliği

bakımından hiç şüphesiz en akıllıca ve en uygun şeydi.

Buradan bir başka uyarı daha çıkartılabilir: Prens, yönetimin nefret ve kine yol açabilecek işlerini başkalarına yüklemeli ve yalnızca minnettarlığa yol açabilecek yanlarını kendi üstüne almalıdır. Kısaca tekrar ediyorum; prens, büyüklerinin hatırını gözetmeli ve halkın kin ve nefretini çekmekten kaçınmalıdır.

Birçok Roma imparatorunun hayatına ve ölümüne bakıldığında şu söylediklerime ters düşen örneklerle karşılaşıldığı sanılabilir belki, çünkü bu imparatorlardan bazısı, her zaman bilgece hareket ettikleri halde, yine de imparatorluklarını kaybetmekten ya da kendilerine karşı düzenlenen suikastlara kurban gitmekten kurtulamamışlardır.

Bu itirazı cevaplandırmak için bu imparatorlardan bazılarının karakterini ve davranış tarzını inceleyerek, yıkılış nedenlerinde benim tespitlerimle uyuşmayan herhangi bir şey bulunmadığını göstereceğim. Ayrıca o zamanlara ait olayların, tarih okuyanlar için dikkate değer olabilecek tarafları hakkında kimi açıklamalar yapacağım. Bunu yaparken Marcus Aurelius'tan Maximinus'a kadar birbirini takip eden imparatorları ele almakla yetineceğim. Bu imparatorlar şunlardır: Marcus Aurelius, onun oğlu Commodus, Pertinax, Didius Julianus, Septimus Severus, Antoninus Caracalla, onun oğlu Macrinus, Elegabalus, Alexander Severus ve Maximinus.

Önce şunu belirtmek gerekir ki, başka

devletlerde prens, sadece büyüklerin mevki hırsı ve halkların başkaldırısı ile mücadele etmek zorunda olduğu halde, Roma imparatorları bir üçüncü güçle daha baş etmek zorundaydılar; kendilerini askerlerin açgözlülüğüne ve zorbalığına karşı korumak zorunda oluşlarından kaynaklanan bir güçlüktü bu. Bu güçlük, bu prenslerin birçoğunun yıkılıp gitmesine neden olmuştur. Gerçekten de hem askerleri hem de halkları memnun etmek son derece güçtür, çünkü halklar huzuru ve dolayısıyla akıllı bir prensi severler, askerler ise tam tersine, prensin savaşçı, sert, hırslı ve gaddar olmasını isterler.

Hatta onun halklara karşı böyle olmasını arzu ederler, çünkü bu sayede kazançlarının bir kat daha artacağını ve açgözlülüklerini ve gaddarlıklarını alabildiğine tatmin edebileceklerini düşünürler. İşte imparatorlar için de doğuştan ya da sonradan edinilmiş nitelikleri dolayısıyla aynı zamanda hem halkları hem de askerleri disiplin altında tutmayı sağlayacak otoriteye sahip olmayanların devrilmelerinin nedeni budur. Keza, bu imparatorlardan çoğunun ve özellikle imparatorluğu ele geçirip, birbirine böylesine zıt iki huy ve özelliğin aynı zamanda tatmin edilmesindeki güçlüğü görerek, halkın ezilmesine aldırmadan askerleri hoşnut etmeye yönelenlerin devrilme nedeni de budur.

Doğrusunu söylemek gerekirse, onlar için zorunlu bir tercihti bu, çünkü birilerinin kinine hedef olmadan edemeyecek prensler, öncelikle kalabalığın kinine hedef olmaktan

kaçınmalı, eğer bunu başaramıyorlarsa, hiç değilse en güçlü sınıfın kinine hedef olmamak için her türlü çabayı göstermeliler. Bunun için iktidarı yeni ele geçirmiş prensler olarak olağanüstü desteğe ihtiyaç duyan imparatorlar halka bağlanmaktan çok, askere güvenme eğilimindeydiler. Buysa ancak asker üzerindeki otoritelerini koruyabildikleri sürece onlara yararlı olabilirdi.

İşte bütün bu söylediklerim dolayısıyla bilgece ve sağduyulu bir hayat süren, adaletin dostu ve zulmün düşmanı, insancıl ve iyiliksever olan ilk üç imparatordan, yani Marcus Aurelius, Pertinax ve Alexander Severus'tan yalnız birincisinin sonu kötü olmuştur, ama o da daima saygı görerek yaşayıp ölmüşse, imparatorluğu veraset hakkına dayanarak devralmış olduğu ve bu konuda ne askerlere ne de halka borçluğu olduğu içindir. Kaldı ki, o sahip olduğu yetenek ve erdem dolayısıyla o kadar saygı görüyordu ki, bu sayede bütün hayatı boyunca devletin iki sınıfını da her zaman kendi görev sınırları içinde tutmayı başardı ve ne nefret edildi ne de horgörüldü.

Pertinax'a gelince; askerler Commodus döneminde yaşadıkları başıbozukluktan sonra arzu etmedikleri halde atanan bu imparatorun yeniden kurmak istediği düzene dayanamadılar. Bu yüzden nefret edilen kişi oldu. Bu nefrete bir de onun ihtiyarlığından kaynaklanan horgörme eklenince, neredeyse iktidara gelmesiyle öldürülmesi bir oldu. Burada belirtilmesi gereken yan şudur: Nefret kö-

tü işlerle kazanılabileceği gibi, iyi işlerle de kazanılabilir. Daha önce de söylediğim gibi, tahtını korumak isteyen bir prens, çoğu kez iyi olmamak zorunda kalır, çünkü yardımına muhtaç olduğuna inandığı tebaa sınıfı –halk ya da askerler ya da büyükler– yozlaşmış, ahlaken çökmüş durumdaysa, onu karşısına almamak için her ne pahasına olursa olsun tatmin etmesi gerekir. Bu durumda iyi davranışlar yararlı olmaktan çok zararlı olur.

Şimdi Alexander'a gelelim. O öylesine iyi biriydi ki on dört yıllık imparatorluk süresince hiç kimsenin yargı karşısına çıkartılmadan öldürülmemiş olması ona yöneltilen haklı övgülerden birinin kaynağıdır. Bununla birlikte kadınsı olduğu ve annesi tarafından yönetilmesine ses çıkarmadığı için aşağılandı ve ordunun çıkardığı isyan sonunda öldürüldü.

Şimdi onun niteliklerinin tam aksine sahip olan Commodus, Severus, Antoninus Caracalla ve Maximinus'u ele alalım. Bunları incelersek, hepsinin de son derece acımasız ve açgözlü olduklarını görürüz; sırf askerleri memnun etmek için halka yapılabilecek her türlü haksızlığı ve gaddarlığı elden bırakmamışlardır ve Severus dışında hepsinin de sonu acı olmuştur.

Severus'un yetenek ve erdemleri öyle üst düzeydeydi ki, askerlere dostça davranmış ve halka baskı yapmamasına rağmen egemenliğini mutlu bir biçimde sürdürebilmiştir. Çünkü erdemli davranışları nedeniyle halkın ve askerlerin gözünde öyle bir saygınlık kazanmıştı ki askerler bir anlamda şaşır-

mış ve sersemleyip kalmışlardı; halk ise ona saygı göstermiş ve ondan hoşnut kalmıştı. Yaptığı işler, daha yeni prens olmasına rağmen çok büyük ve dikkate değer olduğu için onun tilki ve aslan gibi davranmayı nasıl ustalıkla becerdiğini kısaca anlatmak istiyorum.

Yukarıda bir prensin bu (tilki-aslan) özellikleri uygulaması gerektiğini söylemiştim. Severus* (kendini imparator ilan ettiren Julianus'un yaradılışça yumuşak ve korkak olduğunu bildiğinden, o sırada Pannonia'da başında bulunduğu orduyu imparatorluk muhafız gücü tarafından öldürülen Pertinax'ın intikamını almak üzere Roma'ya gitmenin uygun olacağına ikna etti ve bu gerekçe ile imparator olma isteğini gizleyerek ordusunu Roma üzerine sürdü. İtalya'ya vardığında ordusuyla harekete geçtiği haberi daha duyulmamıştı bile. Roma'ya geldiğinde ondan korkan senato tarafından imparator seçildi ve Julianus öldürüldü. Bu iki eylemden sonra bütün devlete sahip olmak isteyen Severus için iki zorluk vardı. Birincisi Asya'da imparatorluğunu ilan etmiş olan, Asya ordularının kumandanı Niger,** ikincisi ise aklı fikri hâlâ imparatorlukta olan Albinus idi. Bunların ikisine birden düşman görülmenin tehlikeli olduğunu düşünerek Niger'e saldırmaya ve Albinus'u kandırmaya karar verdi. Albinus'a yazdığı

* Roma imparatorları; Marcus Aurelius (İ.Ö. 180 - İ.Ö. 161), Pertinax (Ocak-Mart 193), Alexander Severus (İ. Ö. 235 - İ.Ö. 222).

** Pescennius Niger, İ.S. 195'te Anadolu'da (Nikea) yenilgiye uğradı.

mektupta senato tarafından imparator olduğunda bu onuru onunla paylaşmak istediğini, ona Sezar unvanını gönderdiğini ve senato kararı ile onu kendisine ortak yaptığını belirtti. Albinus bütün bunları gerçek olarak kabul etti, ama Severus, Niger'i yenip öldürünce ve doğudaki işler yoluna girince Roma'ya dönerek Albinus'u senatoya şikâyet etti. Onun, yaptığı iyiliklerin değerini bilmediğini ve kendisini kalleşçe öldürmeye çalıştığını ve bundan dolayı bu nankörlüğü cezalandırması gerektiğini ileri sürdü. Sonra onu bulmaya Galya'ya gitti ve hem devletini elinden aldı hem de onu öldürdü.

Severus'un yaptıklarını dikkatle inceleyen biri onda çok yırtıcı bir aslanın ve çok kurnaz bir tilkinin tabiatını fark edecektir; ayrıca herkesin ona saygı duyduğunu, ondan korktuğunu ve askerlerin ondan nefret etmediğini görecektir ve böyle iktidara yeni gelmiş birinin bu kadar güçlü bir imparatorluğu elinde tutabilmesine şaşmayacaktır; çünkü yaptığı onca yağmaya rağmen halkta ona karşı nefret uyanmamışsa bunu sahip olduğu büyük üne borçludur.

Onun oğlu olan Antoninus da halkın saygısını ve askerlerin sevgisini sağlayan üstün niteliklere sahipti. Çünkü doğuştan asker biriydi, her türlü güçlüğe dayanıklıydı, her türlü lezzetli nefis yiyeceğe ve insana gevşeklik veren her şeye karşıydı. Bu nitelikleri askerlerinin saygısını kazandı. Öte yandan o güne kadar duyulmamış derecede korkunç kan dökücülüğü ve acımasızlıkla işlediği sayısız ci-

nayetler yetmiyormuş gibi, Roma halkının büyük bir kısmını ve İskenderiye halkının neredeyse tümünü öldürerek bütün dünyanın nefretini üzerine çekti; çevresindekiler bile ondan korkmaya başladılar; öyle ki sonunda ordusunun gözü önünde bir yüzbaşı tarafından öldürüldü.

Burada belirtmek gerekir ki, inatçı bir insanın kararı sonucu işlenen bu tür bir cinayeti prensler engelleyemez; çünkü ölümden korkmayan herkes prensi öldürmeye kalkabilir, ama prens bu saldırılardan fazla korkmamalıdır, çok az rastlanır bunlara. Ancak prensin, kendi hizmetinde çalışanlara ve çevresinde prenslik için görev yapanlara ağır haksızlık yapmaktan kaçınması gerekir. Nitekim Antoninus, kendisine saldıran o yüzbaşının kardeşini kalleşçe öldürmüş ve yüzbaşıyı da her gün tehdit etmişti. Bununla birlikte yüzbaşıyı kendi muhafızı olarak yanında tutmuştu. Bu ise yukarıda görüldüğü gibi kendi sonunu hazırlayacak olan bir akılsızlıktı.

Ama biz şimdi Commodus'a gelelim. Marcus'un oğlu olması sayesinde veraset yolu ile imparator olduğundan imparatorluğunu elinde tutması son derece kolaydı. Askerleri ve halkı memnun etmek için babasının yöntemlerini izlemesi yeterliydi, ama gaddar ve kaba ruhlu biri olduğu için, halka şiddet ve zor uygulayarak askerleri şımarttı ve onlara serbestlik tanıdı; öte yandan saygınlığını sürdüremediğinden ikide bir gladyatörlerle dövüşmek için arenalara indiğinden ve son derece rezilce ve bir imparatorun ihtişamına yakışmayan

başka işler yaptığından askerlerin gözünde itibarını yitirdi. Bir yandan halkın nefreti, bir yandan da askerler tarafından aşağılanması yüzünden bir komplo sonucu öldürüldü.

Geriye Maximinus'un niteliklerinden söz etmek kalıyor. O, çok savaşçı biriydi. Ordu, Alexander'ın yukarıda değindiğim yumuşaklığından ve kararsızlığından rahatsız olduğu için, o öldükten sonra Maximinus'u imparator seçtiler, ama o imparatorluğunu uzun süre koruyamadı; çünkü iki nedenle aşağılandı ve kendisinden nefret edildi. Birincisi toplumun çok aşağı bir kesiminden gelmiş olması ve vaktiyle Trakya'da koyun çobanlığı yapmış olmasıydı (herkes tarafından çok iyi bilinen bu gerçek onun hor görülmesine neden oluyordu); ikincisi de son derece acımasız olarak bilinmesiydi. İmparator seçildiğinde Roma'ya gidişi ve imparatorluk tahtına sahip çıkışı gecikmiş ve bu arada valilerine Roma'da ve imparatorluğun her bölgesinde birçok acımasızca işler yapturtmıştı. Öyle ki aşağı bir soydan gelmiş olmasına duyulan öfke ve acımasızlığından kaynaklanan korku nedeniyle herkes ona düşman kesilmişti. Önce Afrika'daki eyaletler, sonra da bütün Roma halkıyla birlikte senato ve bütün İtalya ona karşı ayaklandı. Kendi ordusu da bu ayaklanmaya katıldı. O sırada ordu Aquileia'yı kuşatmıştı, ama ele geçirmekte zorlanıyordu. Bu arada ordu, imparatorun zalimliğinden de bıkmıştı. Pek çok düşmanı olduğunu gören ordunun ona karşı korkusu azaldığı için onu öldürdü.

Ne Elegabalos'tan, ne Macrinus'tan ne de

Didius Julianus'tan söz etmek istiyorum; bunlar saygıyı tamamen yitirmiş oldukları için hemen sönüp gittiler, ama artık bu konuyu sonuca bağlamak istiyorum ve diyorum ki günümüzün prensleri yönetimlerinde bulunan askerleri gerektiğinden fazla memnun etmekte daha az zorlukla karşılaşıyorlar; çünkü çağdaş bir prensin askerlerle belli bir ölçüde ilgilenmesi zorunlu olsa da, bu, pek zorlanmadan gerçekleşecek bir iştir. Çünkü bu prenslerden hiçbiri, bir zamanlar Roma imparatorluğunun orduları gibi, eyaletlerin hükümet ve yönetimleriyle bütünleşmiş büyük ordulara sahip değildir. O zamanlar halktan çok askerleri hoşnut etmek mecburiyeti vardı; bunun nedeni askerlerin halktan daha güçlü olmalarıydı.

Krallığının gücünü ve güvenliğini çevresinde hep bulundurduğu on iki bin piyade eri ve on beş bin atlı askere bağlayan Türk'ü (Türk Padişahını) ve Mısır Sultanı'nı* bu zorunluluğun dışında bırakıyorum. Bu yüzden bu senyörün (padişahın) krallığı da bütünüyle askerlerin elinde olduğu için halkı fazla dikkate almadan askerlerle dostluk ilişkisi içinde olması zorunludur; ayrıca Mısır sultanının devletinin de öteki bütün prensliklerden farklı olduğuna dikkat etmeniz gerekir. Çünkü bu devlet ne veraset yoluyla geçen prensliğe ne de yeni prenslik denilebilecek Hıristiyan papalığına benzer. Çünkü yaşlı

* Kastedilen 1517'de Osmanlı hâkimiyetine giren Mısır Sultanı. Sosyal Yayınları çevirisinde "Sudan" diye geçiyor. Özgün metinde *Turco a el Saldono.*

prensin çocukları veraset yolu ile sultan olamazlar; ancak seçme yetkisine sahip olanların seçtiği kişi sultan olur. Bu, eskiden kalma bir kural olduğundan yeni ele geçirilmiş bir iktidardan zaten söz edilemez. Çünkü yeni prensliklerde rastlanan güçlüklerin hiçbirisi burada yoktur. Her ne kadar prens yeni olsa da bu devletin kuralları eski olup prensi veraset yolu ile prens olmuş gibi görmektedir.

Ama biz konuya dönelim. Diyorum ki, yukarıda söylenenlere dikkat eden herkes adları geçen imparatorların devrilmelerine nefretle beraber saygıyı yitirmelerinin neden olduğunu kavrayacaktır; ayrıca dikkat edenler hem burada sözünü ettiğimiz yöntemlerden birine göre hem de tam tersine göre davranmış olanlar bulunduğu halde, sadece birinin mutlu bir sona ulaşmış olduğunu, bütün ötekilerin talihlerinin sonunda ters dönmüş olduğunu fark edecektir. Pertinax ile Alexander'ın yeni prens oldukları için veraset yolu ile prens olan Marcus'u taklit etmeleri yararsız ve hatta zararlı olmuştur; aynı şekilde Caracalla, Commodus ve Maximinus'un Severus'u taklit etmeleri de tehlikeli olmuştur. Çünkü Severus'un yolunu izleyecek kadar yetenekli ve erdemli değillerdi. O halde yeni bir prenslikte iş başına geçen yeni bir prens Marcus'u taklit edemez. Severus'un izinden gitmek zorunda da değildir, ama devletini korumak için sürekli olan şeyleri Severus'tan; belirli bir düzene ve dengeye oturmuş bir devleti korumak için gerekli olan ve itibar, ün sağlayan şeyleri de Marcus'tan almak zorundadır.

❖XX❖

KALELERİN İNŞASI VE PRENSLERİN HER GÜN BAŞVURDUĞU BAŞKA ÖNLEMLER YARARLI MI, YOKSA ZARARLI MIDIR?

Bazı prensler devleti güvenilir biçimde elde tutmak için uyruklarını silahsızlandırmışlardır; bazıları da boyun eğdirdikleri kentlerde tarafların oluşmasını teşvik etmiş, bazıları kendi elleriyle düşmanlar yaratmışlar, bazıları prensliğin ilk zamanlarında güvenilmez gördükleri kişileri kazanmaya çalışmışlar, bazıları kaleler yaptırtmış, kimi de kaleleri yıktırtmıştır. Her ne kadar bu türden karar ve önlemlerin alındığı tek tek devletlerin kendi özelliklerini ele almadan bütün bu konularda belirli bir yargıya varmak imkânsızsa da, ben yine sınırlarını aşmadan konu hakkında geniş bir açıklama yapacağım.

Yeni bir prensin uyruklarını silahsızlandırması görülmüş şey değildir; tam tersine prens, onları silahsız bulduğunda, her zaman silahlandırmıştır; çünkü onları silahlandırmakla bu silahlar senin olur, senden kuşku duyanlar sana sadık hale gelirler, sana sadık olanlar da bağlılıklarını sürdürürler ve uy-

ruklar senden yana olurlar. Elbette bütün uyrukları silahlandırmak mümkün olmadığından, silahlandırdıklarına iyi davranırsan ötekiler karşısında daha fazla güvenlik içinde olursun; ayrıcalıklı davrandığın kişiler yapılan muameledeki farkı görünce sana gönül borcu duyarlar. Ötekiler ise seni hoşgörür ve anlayışla karşılar, çünkü daha çok tehlike ve sorumluluk içinde olanların daha iyi bir ücret, ödül ve yükümlülüğe sahip olmalarının gerekli olduğunu görürler, oysa uyruklarının (sana tabi olanların) silahlarını elinden alırsan onları gücendirmiş olursun, onları korkak ya da inançsız sayarak güvensizliğini belli etmiş, onlara hakaret etmiş olursun. Bu iki suçlama da sana karşı nefret uyandırır. Çünkü sen silahsız kalamayacağından paralı askerlere başvurman gerekir. Bu askerlerin de nitelikleri yukarıda belirtilmiştir. Bunlar iyi de olsalar, güçlü düşmanlara ve şüpheli uyruklara karşı seni koruyamazlar.

İşte bu nedenle, söylediğim gibi yeni bir prenslikte işbaşına geçen yeni bir prens, halkı her zaman silahlandırmıştır; tarih bu gibi örneklerle doludur, ama bir prens yeni bir devleti eski devletine eklediğinde, burayı devletine katarken kendisine yandaş olanların dışında o devleti silahsızlandırması gerekir. Ayrıca sana yandaş olanları zamanla ve her fırsatta yumuşatman, kadınsı kılman ve devletinin bütün ordularının eski devlette senin çevrende yaşamış kendi askerlerinden meydana gelmesini sağlaman gerekir.

Özellikle bilgelikleri ile tanınan atalarımız

Pistoia'ya parti hiziplerini kullanarak, Pisa'ya da kalelerle hâkim olmak gerektiğini öne sürerlerdi.* Bu yüzden kendilerine boyun eğmiş bazı kentlerde buraları daha kolay elde tutmak için bölücülüğe başvururlardı. İtalya'nın belli bir ölçüde dengede olduğu o dönemlerde bu akla uygun bir yöntem olabilirdi, ama günümüzde böyle bir yöntemin iyi olacağını hiç sanmıyorum; çünkü bölücülüğün herhangi bir yarar sağlayacağına inanmıyorum. Üstelik düşman yaklaşırken bölünmüş şehirler hemen elden gider; çünkü zayıf olan taraf, her zaman dış güçlerin yanında yer alır, öteki taraf ise tek başına direnç gösteremez.

Bana kalırsa Venedikliler yukarıda söz edilen nedenlerle egemen oldukları kentlerde Guelfi ve Ghibellini** gruplarını destekliyorlardı; kan dökülmesine hiçbir zaman izin vermeseler de yine de bu iki grup arasındaki görüş farklılıklarının büyümesine gayret edip duruyorlardı; amaç bu iki yanın, aralarındaki uzlaşmazlıklarla meşgulken, Venediklilere karşı birleşmesini engellemekti. Görüldüğü gibi bu onlara bir yarar sağlamadı. Çünkü Venedikliler Vaila'da yenilince bu gruplardan biri hemen cesarete kapılıp devleti onların elinden aldı. Bu gibi yöntemler prensin zayıflığını gösterir; güçlü bir prenslikte benzer bölücülüklere hiçbir zaman sessiz kalınmaz; çünkü bu yöntemler ancak barış zamanında uyrukları daha kolayca yönetmek için uygu-

* Medicilerin iç politika önlemlerine atıf.

** Bu iki taraf ortaçağ boyunca İtalyan kentlerinde Papa'nın ve imparatorun yandaşları olarak karşı karşıya gelip durmuşlardır.

lanır, ama savaş durumunda böyle bir yöntemin çok sakıncalı yanları kendini gösterir.

Hiç kuşkusuz, prensler, yollarına konmuş zorlukları ve direnişleri yendikleri zaman yücelirler. Bu yüzden, talih, veraset yoluyla işbaşına gelmiş bir prense oranla ün kazanmaya daha çok ihtiyaç duyan yeni bir prensi yüceltmek istediğinde karşısına düşmanlar çıkarır ve ona karşı birtakım saldırılar düzenler ve böylece ona düşmanlarını yenme ve düşmanların kurduğu merdiven yardımı ile daha yukarılara tırmanma imkânı verir. Bu nedenle pek çok kişi, bilge bir prensin fırsat bulunca kurnazlıkla düşmanlar kazanmasını ve onları ezerek büyüklüğünü artırması gerektiğini düşünürler.

Özellikle iktidara yeni geçmiş prensler başta olmak üzere bütün prensler ilk kez iş başına geçtiklerinde kuşku duydukları kişilerin, daha sonra güvenilir sandıkları kişilerden çok daha sadık ve yararlı olduklarını görmüşlerdir. Siena Prensi Pandolfo Petrucci devleti güvendiği kişilerle değil, bir ara güvenmediği, şüphe uyandırmış olan kişilerle yönetirdi,* ama bu konuda bir genelleme yapılamaz; çünkü durumlar koşullara göre değişir. Yalnızca şunu söyleyeceğim: Prens iş başına geçtiğinde ona düşman olanlar ayakta kalmak için bir desteğe ihtiyaç duyan kimseler ise prens onları her zaman çok kolayca kazanır ve bunlar prens üzerinde başlangıçta bırakmış oldukları kötü izlenimi yaptıkları iş-

* Pandolfo Petrucci, Siena'da 1500-1512 arasında hüküm sürdü.

lerle silebileceklerinin bilincinde olduklarından prense büyük bir inançla hizmet ederler. Dolayısıyla prens bu insanlardan, aşırı güvende oldukları için prensin çıkarlarını savsaklayanlara göre daha çok yarar sağlar.

Sırası gelmişken; bir devletin sınırları içindeki halkın çoğunluğunun yardımı ile o devleti yeni ele geçiren bir prense, iktidarı ele geçirmesi için halk çoğunluğunu ona yardım etmeye sürükleyen nedenleri iyice gözden geçirmesi gerektiğini hatırlatmadan edemeyeceğim. Aslında bu yardımın nedeni o devletin vatandaşlarının işgalci prense karşı duyduğu sevgi değil de, sadece kendi eski yönetimlerinden memnun olmayışlarıysa, onlarla ancak büyük çabalar ve zahmetler sonunda dost olmak mümkün olabilecektir, çünkü onları memnun etmek kimsenin harcı değildir. Eski ve yeni olaylarla ilgili örnekler iyice gözden geçirilecek olursa, iktidara yeni gelmiş bir prens için eski devletten memnun olup, başlangıçta prense düşman olan kişilerin dostluğunu kazanmanın, eski devletten memnun olmayıp, başlangıçta prense yakınlık gösteren ve ülkenin işgaline yardımcı olanlara göre çok daha kolay olduğu görülecektir.

Egemenliklerini daha güvenle korumak için kaleler yaptırmak prenslerin bir alışkanlığıdır. Kaleler prense karşı girişimler tasarlayanları durdurur; beklenmedik bir düşman saldırısına karşı güvenli bir sığınak oluşturur. Eskiden beri uygulanan bu yöntemi doğru buluyorum; bununla birlikte günümüzde

Niccolò Vitelli'nin* işgal ettiği Città di Castello kentini elde tutmak için orada bulunan iki kaleyi yıktırdığı görülmüştür. Urbino Dükü Guido Ubaldo,** Cesare Borgia tarafından kovulduğu ülkesine geri döndüğünde bölgede bulunan bütün kaleleri temellerine varana kadar yıktırdı. Kaleler olmazsa devleti kaybetmenin daha zor olacağını düşündü. Bentivogliolar*** Bologna'ya döndüklerinde benzer yöntemler kullandılar. O halde kaleler zamana göre yararlı ya da yararsız olur, bir yandan sana katkı sağlar öte yandan da sana zarar verir. Bu konuyu şöyle irdelemek gerekir: Yabancılardan çok halktan korkan prens kaleler yapmalıdır, ama yabancılardan daha çok korkanın bu işten vazgeçmesi gerekir. Francesco Sforza tarafından yaptırılan Milano Kalesi yüzünden Sforza ailesinin uğradığı ve bundan sonra da uğrayacağı zararı ülkedeki başka hiçbir kargaşa onlara veremezdi.**** Bu yüzden halkın nefretini kazanmamak en iyi kaledir; istediğin kadar kalen olsun, halk senden nefret ediyorsa bu kaleler seni kurtaramaz. Çünkü halk bir kere silaha sarıldı mı, halkın yardımına koşacak yaban-

---

* Niccolò Vitelli, Papa IV. Sixtus tarafından Città di Castello'dan çıkartılmıştı; 1484'te Papa'nın ölümünün ardından geri dönüp, onun yaptırmış olduğu iki kaleyi yerle bir etti.

** Guido Ubaldo, Cesare Borgia tarafından Ubina'dan sürülmüş, onun ölümünün ardından, 1503'te geri dönüp, Gubbio ve Pergola kalelerini yıktırmıştı.

*** Giovanni Bentivoglio 1502'de Bologna'dan sürüldü ve 1508'de öldü; varisleri 1511'de geri dönüp, Papa II. Julius'un yaptırdığı kaleyi yıktırdılar.

**** Sforzalar kalelerine güvenip, dışarıdaki ahaliye çok kötü davranınca, Fransızlar kurtarıcı olarak karşılandılar.

cılar her zaman bulunur. Günümüzde Furli Kontesi dışında kalelerden yararlanan hiçbir prens görülmemiştir. Kocası Kont Girolamo'nun ölümü üzerine kontes kaleye sığınarak halkın öfkesinden kaçabildi.* Burada, Milano'dan yardım bekledi ve böylece iktidarı elinde tutabildi. O zamanki koşullarda hiçbir yabancı güç halka yardım edemedi, ama sonra Cesare Borgia, kontese saldırdığında ve ona düşman halk yabancılarla birleştiğinde kaleler fazla işe yaramadı. Görüldüğü gibi, hem bu saldırıda hem de ilk saldırıda kalelere sahip olmak değil de, halkın nefret ettiği biri olmamak kontes için daha büyük bir güvence olurdu. Bütün bunları göz önüne alarak kale yaptıranlara da yaptırmayanlara da, saygı duyuyorum; kalelere güvenerek halkın nefretini önemsemeyenleri de ayıplıyor ve kınıyorum.

* Catarina Sforza'nın kocası Girolamo Riarlo, 14 Nisan 1488'de komplocular tarafından öldürüldü.

❖XXI❖

BİR PRENS, İTİBAR KAZANMAK İÇİN NE YAPMALIDIR?

Büyük işlere girişmek ve çok az görülen örnek davranışlar sunmak kadar hiçbir şey prense itibar kazandıramaz. Günümüzde bunun bir örneği şimdiki İspanya Kralı Aragonlu Ferdinand'dır.* Zayıf bir kralken ün ve itibar kazanarak Hıristiyanların en önde gelen kralı olduğundan, kendisini neredeyse yeni prens olmuş biri olarak kabul edebiliriz ve eylemlerine bakacak olursanız hepsinin çok büyük ve bazılarının da olağanüstü olduğunu göreceksiniz. Krallığının ilk döneminde Granada'ya saldırması egemenliğinin temelini oluşturdu. İlk başta başkaları tarafından engelleneceği korkusu taşımadan bu savaşı rahatça sürdürdü. Zihinleri bu savaşla meşgul Kastilya baronları ayaklanmayı akıllarından geçirmiyorlardı ve böylece kral Ferdinand

* Aragon Kralı Katolik Ferdinand Kastilyalı İzabella ile evlenip (1469) Aragon ile Kastilya'yı tek bir devlet altında birleştirdi; ardından (1479) Moritanya'nın başkenti Granada'yı (1481-92) ele geçirdi ve Kuzey Afrika'da stratejik noktalar oluşturdu. 1501'de egemenliğini Aşağı İtalya'ya doğru yaydı. Fransızları Lombardiya'dan çıkartan Kutsal İttifak'a katıldı; aynı yıl Fransa'nın desteklediği Navarra'yı işgal etti.

kimseye fark ettirmeden ün kazandı ve onları otoritesi altına aldı. Halkın ve Kilise'nin paraları ile orduları besledi ve o uzun savaş boyunca ordusuna sıkı bir askeri disiplin kazandırdı; bu ordu daha sonra ona itibar ve ün sağladı. Bundan başka daha büyük işlere kalkışabilmek için her zaman dinden yararlanarak, gerekçesi dine dayalı bir acımasızlığa başvurdu ve Marranoları* soyarak onları krallığından kovdu. Bu, benzeri az bulunan bir acımasızlık örneğidir. Aynı gerekçeyi öne sürerek Afrika'ya saldırdı; İtalya'ya sefer düzenledi ve sonunda Fransa'ya saldırdı ve böylece hep büyük işler tasarladı ve yaptı. Bu işler halkta sürekli hayranlık ve heyecan uyandırıyor, halk korkunç bir merakla sonuçları bekliyordu. Eylemler öyle birbiri ardına geliyordu ki, iki eylem arasında halka ona karşı baş kaldıracak zaman bırakılmıyordu.

Ayrıca bir prensin iç politika hakkında benzerlerine az rastlanan örnekler vermesi yararlı olur. Bunun bir örneği Milanolu Bernabò** hakkında anlatılanlardır: İyi ya da kötü sivil hayatta olağanüstü işler yapan birinin bulunup ödüllendirilmesi ya da cezalandırılması prensin adından uzun süre söz edilmesine neden olur. Özellikle bir prens yaptığı her işte büyük ve ihtişamlı bir insan görünümü vermelidir.

Bir prens hiç çekinmeden ve çekince koymadan birine karşı başka birinin yanında yer

---

* Din değiştirerek Hıristiyan olan Yahudi ve Müslümanlar ya da inançlarını gizliden gizliye sürdürenler.

** 1354-1385 arası Milano'da hüküm sürdü.

alarak gerçek bir dost ya da gerçek bir düşman gibi davrandığı zaman da saygınlık kazanır. Bu tutum tarafsız davranmaktan her zaman daha yararlıdır; çünkü iki güçlü komşu birbirleri ile savaşa girerse, bunlardan biri, ötekini yendiğinde, sen yenenden belli nedenlerle ya korkarsın ya da korkmazsın. Bu her iki durumda da açıkça ortaya çıkıp taraflardan birinin yanında savaşman çok yararlı olur. Çünkü birinci durumda, yani korkman gereken taraf üstün gelmişse, eğer taraf tutmuşsan hep yenenin avı olursun ve yenilen taraf bundan zevk ve mutluluk duyar ve sen korunup sığınma konusunda artık ne bir istekte bulunabilir ne de hak talep edebilirsin. Çünkü yenen taraf güvenmediği ve savaşta kendisine destek olmayan dostlar istemez; yenilen ise silahı alıp kader arkadaşlığı yapmadığın için seni kabul etmez.

Antiokhos* Etolyalıların isteği üzerine Romalıları kovmak için Yunanistan'a çağrılmıştı. Antiokhos Romalıların dostu olan Akhalara elçiler göndererek onlardan taraf tutmamalarını istedi; öte yandan Romalılar da onları kendi yanlarında savaşmaları için kandırmaya çalışıyorlardı. Bu konu Akhaların meclisinde ele alındı; Akhaların elçisi onları tarafsız kalmaya ikna etmeye çalışıyordu. Buna Roma elçisi şu yanıtı verdi:

"Onlar size savaşa karışmamanızı öğütlüyorlarsa, bu durumda işin bundan daha kötüsü olamaz; hiçbir teşekkür, hiçbir şeref hak etmeden zaferin ganimeti olacaksınız."

* Bkz. III. Bölüm.

Her zaman gerçek şudur: Dostun olmayan, senden taraf tutmamanı; dostun ise onun yanında savaşmanı ister. İyi karar veremeyen prensler o anki tehlikelerden kaçmak için çoğu zaman tarafsız kalma yolunu izlerler ve çoğu kez de bu seçim yüzünden devrilip giderler, ama prens açık bir biçimde taraflardan birini tutarsa, tuttuğu taraf kazandığından, senden güçlü olmasından dolayı ona bağlı olsan bile, sana gönül borcu duyar ve sevgi besler. İnsanlar o kadar büyük bir nankörlük örneği gösterip, seni boyunduruk altına alacak kadar şerefsiz değildir. Hem sonra, zaferler, yenen tarafın bazı şeyleri ve özellikle adaleti dikkate almamasına neden olacak kadar kesin değildir, ama yanında yer aldığın taraf kaybederse seni kabul eder; elinden geldiği kadar sana yardım eder ve belki de yeniden artabilecek şansından sen de payını alacak biri olursun. İkinci durumda, birbirleri ile savaşan taraflardan üstün gelen taraftan korkman gerekmiyorsa, (kimin kazanacağı senin için fark etmiyorsa), taraflardan birinin yanında yer alman daha da akıllıca bir davranış olur; çünkü akıllı olmuş olması halinde onun yanında yer almış, onu kurtarmış olması gereken bir tarafın yardımıyla başka birinin sonunu hazırlamış olursun. Böylece zafer kazanan sana bağımlı olur ve senin yardımın ile zafer kazanmaması imkânsızdır.

Burada belirtmek gerekir ki bir prens başkalarına saldırmak için kendisinden güçlü biriyle hiçbir zaman ittifak yapmamalıdır. Bu ancak yukarıda belirtildiği gibi ortada büyük

bir zorunluluk varsa yapılabilir; çünkü ittifaka girdiğin kişiyle birlikte kazanırsanız, sen onun kölesi olursun. Oysa prensler ellerinden geldiği kadar başkalarına bağlı olmamaya çalışmalıdır. Venedikliler Milano Düküne karşı Fransa ile ortaklık yaptılar; oysa kendi sonlarını hazırlayan böyle bir ortaklığa hiç girmeyebilirlerdi, ama (Papa ve İspanya orduları Lombardiya'ya saldırdıklarında Floransalıların karşılaştıklarına benzer bir durumda) ortaklık zorunlu olursa o zaman yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı prensin işbirliğine girmesi gerekir. Bir devletin hep sağlam kararlar alabileceği düşünülemez; hatta her kararda birtakım kuşkulu yönler bulunduğu unutulmamalıdır. Çünkü nesnelerin tabiatı gereği başka bir kötü duruma düşmeden kötü bir durumdan kurtulmak imkânsızdır, ama sağduyulu olmak, kötü şeylerin ne türden olduğunu bilmek ve en az kötü olanı iyi olarak seçmek gerekir.

Ayrıca bir prens yetenekli, becerikli kişilere karşı yetenek ve becerinin dostu olduğunu göstermeli, bu özelliği olanları teşvik etmeli ve her uzmanlık dalının önde gelenlerini onurlandırmalıdır. Bundan başka bir prens ticaret, tarım ve çalışma alanlarının hepsinde işlerini rahatça yapabilmeleri için vatandaşlarını cesaretlendirmelidir ki, hiç kimse elinden alınır korkusu ile toprağını işleyip verimlileştirmekten çekinmesin, hiç kimse vergiden korktuğu için yeni girişimlerden kaçınmasın; tersine, prens, bu işleri yapmak isteyenlere, kentinin ya da devletinin şu ya da

bu biçimde refahını artırmak isteyenlere ödüller vermelidir. Ayrıca yılın belli zamanlarında halkının şenlikler ve gösteriler ile eğlenmesini sağlamalıdır. Her kent farklı loncalara, etnik gruplara bölünmüş olduğu için, bu toplulukları göz önüne alarak zaman zaman onlarla toplantılar yapmalı, insanlık ve hayırseverlik göstermelidir. Bu arada bir prens konumu ve itibarıyla bağdaşmayacak davranışlardan kaçınmayı unutmamalıdır.

❖XXII❖

PRENSİN BAKANLARI HAKKINDA

Bir prensin bakan seçimi hiç de azımsanacak bir şey değildir. Bakanlar prensin sağduyusuna göre iyi ya da kötüdürler. Bir senyörün zihin yapısı ilk önce çevresindeki insanlara bakılarak değerlendirilir. Bu insanlar yetenekli ve sadık iseler prens de bilge, akıllı biri olarak nitelenir; çünkü onların yeteneklerini görmüş ve kendine bağlı tutmayı başarmıştır, ama insanlar böyle değillerse prens hakkında olumlu bir yargıya varılmaz; çünkü ilk hatayı bu seçimle yapmıştır. Siena Prensi Pandolfo Petrucci'nin bakanı olan Antonio di Venafro'yu* tanıyanlar böyle bir bakana sahip olduğu için Pandolfo'nun çok değerli biri olduğuna karar vermişlerdir.

Çünkü üç çeşit zekâ vardır. Biri kendiliğinden anlar, öteki başkalarının kendisine anlattıklarını anlar, üçüncüsü ne kendiliğinden anlar ne de başkalarının anlattıklarından. Birincisi çok değerli, ikincisi sadece değerlidir, üçüncüsü ise bir işe yaramaz; Pandolfo birinci türden değilse de kesinlikle ikin-

* Antonio Giordani di Venafro (1459-1530) büyük bir hukuk bilgini olarak ünlüydü.

ci türdendi. Çünkü bir insan yaratıcı bir zekâsı olmasa da, bir başkasının yaptığı ve söylediği şeylerin iyi ya da kötü olduğu hakkında bir yargıya varabiliyorsa, bakanının iyi ya da kötü işlerini bilir. İyi olanları över, kötü olanları düzeltir; bakan da onu aldatmayı düşünmez ve iyi olmaya çalışır.

Ancak bir prensin bakanının hakkındaki yargısını oluşturmasında hiç yanılmayan bir yol vardır: Bakanının senden çok kendini düşündüğünü ve yaptığı her işte kendi çıkarını gözettiğini görürsen bu insan hiçbir zaman iyi bir bakan olamaz, ona kesinlikle güvenemezsin. Çünkü devletinin yönetiminde yer alan biri kendisini değil, daima prensini düşünmelidir ve devlet işleri dışında hiçbir şeyle ilgilenmemelidir. Öte yandan prens, bakanının namuslu davranması için onu onurlandırmalı, zengin etmeli, kendine borçlu kılmalı, ona itibar kazandırmalı ve yüksek görevler vermelidir. Böylece bakan, prenssiz yapamayacağını görmelidir; çok onurlandırma daha fazla onuru, çok zenginlik daha fazla zenginliği istemesini engeller; sahip olduğu görevlerin çokluğu nedeniyle bunları kaybetmemek için devlette değişiklik olmasını istemez. O halde bakanlar ve prensler birbirlerine karşı böyle davranırlarsa birbirlerine güvenebilirler. Bunun tersi bir durumda sonuç iki taraf için hep zararlı olur.

❖XXIII❖

DALKAVUKLARDAN NASIL KAÇINILACAĞI HAKKINDA

Önemli bir konudan, prenslerin çok akıllı değillerse ya da iyi bir seçim yapmamışlarsa zorlukla kaçınabilecekleri bir hatadan söz etmeden geçemeyeceğim.

Bu önemli konu saraylarda kendilerinden geçilmeyen dalkavuklardır. Çünkü insanlar onların yaptıklarından öyle bir zevk alır ve öyle bir aldanırlar ki, bu vebadan kendilerini çok zor korurlar ve kendilerini korumak istediklerinde küçük görülme tehlikesi ortaya çıkar; çünkü dalkavuklardan korunmanın tek çaresi insanların sana doğruyu söylediklerinde senin alınmadığını bilmeleridir, ama sana herkes gerçeği söyleme hakkına sahip olunca, bu sefer de (doğru olduğunu sandıkları her şeyi sana söyleyebilecekleri için) senin saygınlığın ortadan kalkar.

Bu yüzden, akıllı bir prens üçüncü bir yöntem izlemeli, devletine bilge kişiler seçerek gerçeği söyleme konusunda yalnızca onlara yetki vermelidir, ama bu yetki her zaman değil sadece kendilerine sorduğu sorular için geçerli olmalıdır. Prens, onlara her konuda

akıl danışmalı ve fikirlerini dinlemelidir; ama sonra kendi düşüncelerine göre kendisi karar vermelidir. Bu danışmanlara hem teker teker hem de toplu olarak öyle davranmalıdır ki bunların her biri açık konuştukları ölçüde prensi mutlu ettiklerini bilsinler, ama bunların dışında, prens, hiç kimseye kulak asmamalı, verdiği karardan caymamalı ve verdiği kararlarda ısrar etmelidir. Böyle davranmayan ya dalkavukların kuklası olur ya da farklı görüşler nedeniyle ikide bir fikir değiştirir ve sonuç olarak saygınlığını kaybeder.

Bu konu ile ilgili günümüze ait bir örnek vermek istiyorum. Şimdiki İmparator Maximilian'ın adamı Pre* Luca, efendisinden söz ederken, onun kimseye danışmadığını, ama hiçbir zaman da kendi başına karar almadığını söyledi. Bu durum, onun yukarıda söylenenlere bütünüyle aykırı davranmasından kaynaklanmaktadır; çünkü imparator sır vermeyen biridir, tasarılarından kimseye söz etmez, kimsenin fikrini almaz, dolayısıyla tasarladıkları ancak eyleme geçmeye başlayınca öğrenilir ve anlaşılır. Bu kez çevresindekiler ona karşı çıkmaya başlar; çabuk etkilendiğinden kararına bağlı kalamaz. İşte bu yüzden bir gün yaptığını başka bir gün bozar, ne yapmak istediği, ne tasarladığı anlaşılamaz ve aldığı kararlara güven duyulmaz.

Bu nedenle bir prens her zaman kendi dışındakilere fikir danışmalıdır, ama bunu sadece kendisi istediği zaman yapmalıdır; baş-

* Luci Rinaldi, İmparator I. Maximilian'ın elçisiydi; Innsbruck'ta 1508 yılında Machiavelli ile tanıştı.

kaları istediğinde değil. Tersine, kendi istemedikçe, hiç kimse ona öğüt verme cesaretini kendinde bulamamalıdır, ama prens durmadan sorular sormalı ve sorulara verilen cevaplarda hakikati, doğruyu sabırla dinlemelidir. Üstelik saygıda kusur etmemek için herhangi birinin gerçekleri söylemekten çekindiğini fark ederse buna kızmalıdır. Bir prensin kendi doğal akıl yeteneğiyle değil de, çevresindeki iyi danışmanların sayesinde akıllı olarak ün salabileceğini sananlar hiç kuşkusuz yanılmaktadırlar. Çünkü hiç şaşmayan genel bir kural vardır: Akıllı olmayan bir prense –bir tesadüf eseri çok akıllı bir danışmanın eline düşmemiş ve bu kişi onu çekip çevirmiyorsa– iyi öğütler verilemez. İyi bir danışman ona doğru yol gösterebilir, ama bu durum fazla uzun sürmez. Çünkü o danışman yönetici kısa sürede o devleti prensin elinden alır; öte yandan, akıllı olmayan bir prens birden çok kişiye danışır ise birlik içinde olmayan fikirlerle karşılaşır ve bunları birleştiremez; her bir danışman kendi çıkarını düşünür, prens ise bunları ne fark edebilir ne de düzeltebilir. Bu durumun önüne geçilemez ve o daima kötü danışmanların eline kalmaya mahkûmdur, çünkü insanlar iyi olmalarını gerektirecek bir durum olmadıkça sana kötü davranırlar. Buradan, kimden gelirse gelsin iyi öğütlerin zorunlu olarak prensin akıllılığından kaynaklandığı, yoksa, prensin akıllılığının iyi öğütlerden kaynaklanmadığı sonucu çıkar.

❖XXIV❖

İTALYA'DAKİ PRENSLER NEDEN DEVLETLERİNİ KAYBETTİLER?

Yukarıda belirtilen kurallar akıllıca izlenecek olursa, bu kurallar yeni bir prensi eski bir prensmiş gibi gösterir ve daha baştan, o sanki uzun süredir prensliğin başındaymış gibi iktidarını devlet içinde daha güvenli ve sağlam kılar. Çünkü yeni bir prensin yaptığı işler veraset yoluyla iş başına geçen bir prensin yaptığı işlerden daha dikkatle izlenir ve bu işler başarılı bulunursa insanları daha çok etkiler; sonuç olarak ona veraset yoluyla iktidara geçen prense göre daha çok bağlanırlar. Çünkü insanlar içinde yaşadıkları dönemden, geçmiştekinden çok daha fazla etkilenirler ve içinde yaşadıkları an onlara yarar ve avantaj sağlıyorsa, bunun tadını çıkartırlar ve başka bir şey aramazlar. Üstelik prens, kendisiyle ters düşüp kusurlu davranmadıkça prensi savunmak için her şeyi yaparlar. Böylece yeni bir prenslik kuran ve onu iyi yasalarla, iyi bir orduyla ve iyi örneklerle donatıp güçlendiren prens şanına şan katmış olur. Oysa prens olarak doğmuş olmasına rağmen sağduyusu, aklı kıt olduğundan

prensliğini kaybeden kişinin utancı iki kat artar.

Günümüzde, İtalya'da, Napoli Kralı, Milano Dükü ve diğerleri gibi devletlerini kaybeden senyörlere bakılacak olursa bunların hepsinin de öncelikle ordu konusunda nedenlerini ayrıntılı açıklayageldiğimiz türden ortak bir hata yaptıkları görülür. Sonra bunlardan bazıları halkı kendilerine düşman etmiş ya da tersine halkın dostluğunu kazanmış olsalar bile büyüklerin güvenini kazanamamışlardır. Çünkü bu hatalar olmasa bir orduyu savaşa hazır tutacak kadar güçlü olan devletler öyle kolayca kaybedilmezler. İskender'in babası değil de, Titus Quintus tarafından yenilgiye uğratılan Makedonya Kralı Philippos'un kendisine saldıran Romalılara ve Yunanlılara oranla çok büyük bir devleti yoktu; bununla birlikte iyi bir asker olduğu, halka iyi davranmayı, büyüklerin güvenini kazanmayı bildiği için, onlara karşı uzun yıllar savaştı; sonunda birkaç kentte egemenliği kaybetmiş olsa da krallığını elinde tuttu.

Bu yüzden bizim uzun yıllar iktidarda kalmış olan prenslerimiz onları kaybettikleri için talihi değil de, kendi korkaklıklarını suçlasınlar; çünkü barış ve huzur dönemlerinde durumun değişebileceğini hiç akıl etmediler (hava sakinken fırtınayı hesaba katmamak insanların ortak bir kusurudur). Sonra kötü günler geldiğinde savunmayı değil kaçmayı düşündüler ve halkın, yenenlerin küstahlığından ve keyfi idaresinden bıkarak, kendilerini geri çağıracağını umut ettiler. Bu tutum

başka bir seçenek yoksa iyidir, ama bu tutum yüzünden başka çözümleri önemsememek ise sonuçları bakımından çok kötüdür. Nasıl olsa kaldıran biri çıkar diye yere düşmeyi kimse istemez; çünkü kimse seni kaldırmaz ya da kaldırsa bile bu sana bir güvence vermez, çünkü bu aşağılatıcı ve sana bağlı olmayan bir savunmadır. Yalnız kendine ve kendi erdemlerine, beceri ve yeteneklerine dayanan savunmalar iyi, kesin ve kalıcıdır.

❖XXV❖

İNSANLA İLGİLİ İŞLERDE "FORTUNA"NIN* ROLÜ NEDİR VE BUNA NASIL KARŞI ÇIKILABİLİR?

Pek çok kişinin, dünya işlerinin Fortuna ve Tanrı tarafından yönetildiğini, insanların bunları sağduyu ile düzeltemeyeceğini, dahası bu konuda hiçbir çareleri olmadığını düşündüğünü ve böyle düşünmeye devam ettiğini biliyorum. Bu yüzden dünya işlerini, fazla kurcalamadan kaderin yönetimine bırakmayı düşünebilirler. Bugüne kadar olayların akışında çok sık görülen ve kimsenin önceden ummadığı büyük değişikliklere bakarak bu görüşe günümüzde daha çok inanılmaktadır. Zaman zaman ben de bazı yönleri ile bu düşünceye katıldım. Yine de özgür irademizin

---

* Fortuna, Roma dilinde talih ya da kısmet tanrıçasıdır. İtalya'da en eski çağlardan beri yaygın olarak tapınılıyordu. Ayrıca, insanın alınyazısının belirleyicisi olarak da kabul edilirdi. Metnin içinde buraya kadar talih, şans, kısmet anlamında kullanıldığı için "şans, talih" olarak karşıladık, ancak şimdi "kader, gelecek, alınyazısı" anlamında ve doğrudan tanrıça *fortuna* söz konusu. Bu nedenle de özgün adı korumamız gerekiyor. Aksi halde "talih dişidir", "talih kadın gibidir" benzeri ifadelere yer vermek zorunda kalabiliriz. Oysa dilimizde "iyi" ya da "kör" sıfatlarıyla yan yana gelir bu kavram. "Talihi yaver gider", "talihe küsülür" vb.

bütünü ile yok olmaması için Fortuna'nın eylemlerimizin yarısına hükmeden güç olduğuna, ama geri kalan yarısını ya da ona yakın bir kısmının yönetimini bizim karar ve tercihlerimize bıraktığına inanıyorum. Fortuna'yı coşkun bir ırmağa benzetirim. Azdığı zaman ovaları sular altında bırakan, ağaçları ve evleri yerle bir eden, toprağı bir taraftan kaldırıp başka bir tarafa sürükleyen coşkun bir ırmağa. Herkes en ufak bir direnç göstermeksizin bu ırmağın önünden, Fortuna'nın gücünden kaçar. Bununla birlikte ırmağın durgun aktığı zamanlarda insanlar bentler ve setler yaparlar ve böylece daha sonra ırmak taştığında kanallardan akmasını ve bentlerle hızının kesilmesini sağlayıp kendilerine daha az zarar vermesi için birtakım önlemler alırlar. Benzer durum Fortuna için de geçerlidir; bu tanrıça kendisine karşı direnecek bir gücün ortaya konamadığı yerde kudretini gösterir; kendisini durdurabilecek setlerin ve bentlerin olmadığı yerlere yöneltir. Şayet bu durmadan değişen olayların sahnesi ve bu olaylara vesile ve bahane sunmuş olan İtalya'yı düşünecek olursanız, setsiz, bentsiz ya da hiçbir savunması olmayan, alabildiğine geniş bir kırsal alana benzediğini görürsünüz; eğer İtalya da, Almanya, Fransa ve İspanya gibi gereken önlemlerle korunmuş olsaydı, bu ırmak taşması ya hiç meydana gelmez ya da böylesine büyük değişikliklere neden olmazdı.

Fortuna'ya karşı koyma konusunda genel olarak bu söylediklerimden başka bir şey eklemek istemiyorum. Ancak ayrıntılara daha

çok girmek istersek, bugün başarılı olan bir prensin kişiliğinde ve niteliklerinde herhangi bir değişme olmadığı halde ertesi gün nasıl devrilip gittiğinden söz edebilirim. Sanırım ki bu, yukarıda ayrıntıları ile söz edilen nedenlerden kaynaklanmaktadır. Başka bir deyişle her şeyi şansa bırakan bir prens şansı değiştiği zaman devrilir. Davranışlarını zamanın niteliklerine göre düzenleyen bir prensin mutlu olacağına inanıyorum; davranışları, eylem tarzı zamana uymayan ise mutsuz olur, çünkü insanların seçtikleri hedefe, yani ün ve zenginliklere ulaşmak için farklı yollar izledikleri görülür. Biri sağduyuyla davranır, öteki gözüpek olup her yola başvurur; kimi sabırla, kimi de sabırsızca hareket eder. Bunların her biri farklı yollarla hedefine varabilir. Sağduyulu davranan, enikonu düşünerek eyleme kalkanlardan birinin hedefe vardığı, ötekinin varmadığı da görülür, ama öte yandan iki farklı yol izleyen biri sağduyulu öteki gözüpek iki kişinin amaçlarına ulaşması mümkündür. Bu durum yalnızca onların izledikleri yolun zamanın koşulları ile uyuşup uyuşmamasından kaynaklanmaktadır. Buradan yukarıda söz ettiğim şeye geliyoruz: Farklı biçimlerde davranan iki kişi aynı sonuçla karşılaşabilir; öte yandan, benzer biçimde davranan iki kişiden biri hedefine ulaşırken öteki bunu başaramayabilir.

Başarının ortaya çıkması ya da çıkmaması da buna bağlıdır, çünkü sağduyu ve sabırla davranan biri için zaman ve koşullar onun davranışına uygunsa başarı söz konusu olur,

ama zaman ve koşullar değiştiğinde davranış biçimini değiştirmezse yıkılıp gider. Bu duruma uyum sağlamayı bilecek kadar aklı başında hiç kimse yoktur, çünkü hiç kimse doğanın kendisine yüklediği eğilimlerden sapamayacağı gibi, o güne kadar kendine başarı sağlamış bir yolu hiç kimse terk etmek istemez. Bu yüzden ihtiyatlı bir kişi gözüpek, atılgan, sert olması gereken bir zamanda bunu yapamaz ve bu da onun sonu olur. Oysa zaman ve koşullara göre doğasını değiştirebilse, talihi de ters dönmeyecektir.

Papa II. Julius yaptığı her işte gözü kara, sert, atılgan hareket etmiştir. Zaman ve koşullar davranış biçimiyle çok bağdaştığından her zaman mutlu sona ulaşmıştır. Giovanni Bentivogli henüz sağken Bologna'ya karşı ilk girişimini ele alalım. Venediklilerin pek hoşuna gitmemişti bu. İspanya Kralı da memnun değildi; Fransa ile bu konuda pazarlıklar yapılıyordu. Yine de şiddet ve öfke ile ordusunun başına geçip sefere çıktı. Bu hareket karşısında İspanya ve Venedikliler sessiz kalıp beklediler; İspanyollar korkmuşlardı. Venedikliler ise bütün Napoli krallığını yeniden ele geçirmeyi arzuluyorlardı. Diğer taraftan Fransa Kralı XII. Louis de Papa Julius'un saldırıya geçtiğini görerek onun yanında yer aldı; Venediklileri aşağılamak için Papa'nın dostluğunu kazanmak istiyordu; bu yüzden askerleri ile onu desteklememenin onu güçendirmek anlamına geleceğini anlamıştı. Böylece Papa Julius o kendine özgü atılganlığı ve gözüpekliğiyle hareket ederek, bütün

aklını kullanıp, o güne kadar hiçbir papanın yapamayacağı işi başardı; Roma'dan ayrılmadan önce öteki papalar gibi bütün koşulların belli olmasını ve her şeyin düzenlenmesini bekleseydi, kesinlikle başarılı olamazdı, çünkü Fransa Kralı bir sürü bahane bulacak, ötekiler ise bir yığın korkulacak neden öne süreceklerdi. Papa Julius'un hepsi birbirine benzeyen, hepsi de başarı ile sonuçlanmış öteki işlerinden söz etmek istemiyorum. Kısa ömrü başarısız işler yapması için ona zaman bırakmadı, çünkü aklı ile düşünüp taşınıp hareket etmesini gerektiren bir zamana ve duruma rast gelseydi yıkılıp giderdi; dolayısıyla tabiatı gereği eğilimli olduğu eylem ve davranışları hiçbir zaman bir yana bırakamazdı.

Buradan, şans durmadan değişebileceği için yöntemlerinden hiç ödün vermeyen kişilerin bu yöntemler şartlara uygun düştüğü sürece başarılı, aksi halde başarısız olacakları sonucunu çıkartıyorum. Ben, gözü kara olmak, sağduyu ve akılla hareket eden biri olmaktan daha iyidir diye düşünüyorum, çünkü Fortuna bir kadındır; ona egemen olman için onu dövmek ve dürtmek şarttır; soğukkanlı davrananlara değil de sert davrananlara kendini teslim eder o. Bu yüzden, Fortuna dişi olduğu için, her zaman gençlere boyun eğer. Çünkü gençler daha az sağduyulu olup daha gözü karadırlar, daha korkusuzca onu yönetirler.

❖XXVI❖

İTALYA'YI ALMAYA VE BARBARLARIN ELİNDEN KURTARMAYA DAVET

Yukarıda söylenen her şeyi göz önüne alarak bugünün İtalyası'nda yeni bir prensi onurlandıracak zamanların gelip gelmediğini; akıllı, erdemli ve yetenekli bir kişiye kendisine şeref verecek ve ülkede yaşayan insanların hepsine yarar sağlayacak yeni bir düzenin oluşturulmasına fırsat yaratacak malzemenin bulunup bulunmadığını kendi kendime düşünüyorum. Sonuç olarak şu sıralarda yeni bir prensin yararlanabileceği o kadar çok şey var ki. Bu nedenle de bu iş için bundan daha uygun bir zamanın olabileceğini hiç sanmıyorum. Daha önce dediğim gibi, Musa'nın yetenek ve becerilerinin ortaya çıkabilmesi için İsrail halkının Mısır'da esir olması, Keyhusrev'in inanç ve basiretini kavramak için Perslerin Medler tarafından ezilmesi, Theseus'un büyüklüğünü anlamak için Atinalıların darmadağın olmaları nasıl gerekmişse, bugün de ünlü bir İtalyan'ın yetenek, beceri ve erdemlerini gösterebilmesi için İtalya'nın bugünkü acıklı duruma düşmesi ve Yahudilerden daha köle, Perslerden daha

esir, Atinalılardan daha dağınık, başsız, düzensiz, yıkılmış, soyulmuş, tükenmiş ve her türlü biçimde ezilmiş olması gerekmekteydi.

Şimdiye kadar İtalya'nın kurtuluşu için Tanrı tarafından gönderilmiş olduğu düşünülebilecek kimi umut ışığı ortaya çıktıysa da, sonradan başarılarının tepe noktasında Fortuna'nın ona nasıl ihanet ettiği görüldü.* Öyle ki bugün İtalya nerdeyse cansız hale gelmiş gibi yaralarını iyileştirecek, Lombardiya'nın yağmalanmasına, Napoli Krallığı ile Toskana'dan haraç alınmasına "dur" diyecek ve uzun zamandır iltihaplanmış yaralarını tedavi edecek kişiyi bekliyor. Kendisini barbarca zulüm ve küstahlıklardan kurtaracak birini yollaması için Tanrı'ya nasıl dua ettiği görülüyor. Bayrağı eline alacak biri ortaya çıksa, İtalya'nın onu izlemeye hazır ve kararlı olduğu görülecektir.

Bugün İtalya'nın sizin şanlı ailenizden başka umut besleyebileceği başka hiçbir şey ortalıkta görünmüyor. Bu şanlı aile** prensi olduğu kilisenin ve Tanrı'nın yardımlarıyla bir yandan da kendi talihi ve erdemleriyle bu kurtuluşa önder olabilir. Yukarıda kendilerinden söz edilenlerin*** hayatlarını ve yaptıkları işleri dikkate alırsanız, bu iş hiç de zor olmayacaktır. Bu insanlar ender rastlanan ve olağanüstü kişiler olsalar da sonuçta birer

---

* Cesare Borgia'yı kastediyor.

** Medici Hanedanlığı 1512'de Floransa'da tekrar iktidara geçtiler ve 1513'te, kendilerinden olan Papa X. Leo'yu göreve getirdiler.

*** Musa'nın ve İsrailoğullarının Mısır'dan çıkışına ve Medicilerin geri dönüşüne benzetme yoluyla yollama yapıyor.

insandılar ve hiçbirinin elinde bugünkü imkânlar ve fırsatlar yoktu; çünkü onların yaptıkları işler, bu işten ne daha haklı ne de daha kolaydı. Üstelik, Tanrı da onlara karşı, size olduğundan daha fazla dost davranmış değildi. Burada büyük ve haklı bir dava söz konusudur. "Çünkü savaş, onu yapmak zorunda kalan için kutsaldır ve silahlar da, umut sadece onlara kalmışsa kutsaldır." (Livius IX, 10). Mevcut şartlar özellikle elverişli durumdalar; böylesine uygun bir durumda büyük bir zorluk olamaz, yeter ki örnek gösterdiğim kişilerin aldıkları önlemlerden yararlanılsın. Ayrıca Tanrı'nın mucize ellerini görüyoruz: Deniz yarıldı, bir bulut yolu gösterdi, taşlar su fışkırttı, gökten ekmek yağdı. Her şey sizin büyüklüğünüze yardımcı oluyor. Geri kalanını siz yapmak zorundasınız. Tanrı özgür irademizi ve payımıza düşen ün ve itibarı elimizden almamak için her şeyi kendisi yapmak istemez.*

Daha önce adlarından söz edilen İtalyanlardan hiçbirinin sizin şanlı aileniz tarafından ümit edilen şeyleri yapmaması ve birçok darbe ve savaşlar sonucu İtalya'nın askeri yeteneğinin sönmüş gibi görünmesi şaşırtıcı görülmemelidir. Bu durum, ülkede eksikliği hissedilen ordu kurumunun hiçbir değer taşımayışından ve iyi kurumlar oluşturacak

* Buraya kadar aklın yol göstericiliğinden pek ayrılmamış olan yazarın, dinin mucizeler mitosuna atıf yapması çok ilginç. Gerçek tarih ile mitosu ve inanç öğelerini (Davut örneği) bir arada kullanma tutarsızlığından çok, prensin halkı etkilemesi için eline malzeme veriyor diye düşünerek, bir "taktik"le karşı karşıya olduğumuzu varsayabiliriz.

kimsenin bulunmamasından kaynaklanmıştır. Gelgelelim prensliğe yeni yükselen bir kişiye yeni yasalar getirmesi ve kendi tasarladığı yepyeni bir ordu düzenini hayata geçirmesi kadar hiçbir şey şeref veremez. Bu işler iyi bir biçimde gerçekleştirilirse ve kendilerine özgü bir büyüklük taşıyorlarsa prense saygınlık ve hayranlık kazandırırlar. İtalya'da yeniden biçimlendirilmeye elverişli malzeme yeterince mevcut; bu ülkede fazlasıyla beceri ve yetenek var, ama beyinlerde de eksik olmasa keşke. Az kişinin girdiği düellolarda ve çarpışmalarda İtalyanların kuvvet, beceri ve zekâ bakımından ne kadar üstün olduklarını bir düşünün; ama sıra ordu kurmaya gelince bu özellikler görülmüyor. Her şey liderlerin zayıflığından kaynaklanıyor; çünkü bilgisi olanların, bir şeylerden anlayanın sözlerine itaat edilmiyor, herkes bir şeyler bildiğine inanıyor. Bugüne kadar şansının yaver gitmesi ve erdemleri sayesinde başkalarına sözünü geçiren, kendini göstermeyi beceren kimse görülmedi. İşte bu yüzden son yirmi yılda yapılan bunca savaşta ordu yalnızca İtalyanlardan oluştuğunda hiçbir başarı sağlanamadı.* Bunun ilk örnekleri Taro, sonra Alessandria, Cenova, Capua, Vaila, Bologna ve Mestre'dir.**

---

* 1494'te Fransa Kralı VIII. Charles'ın İtalya'ya girdiği günden beri.

** VIII. Charles, 1495'te Taro'da, Foruovo yakınlarında Venedik Birliği ordularını yendi. XII. Louis'nin ordusu 1499'da Alessandria'yı ele geçirip yağmaladı. Capua, 1501'de Fransızların eline geçti. 1507'de Cenova XII. Louis'ye teslim oldu. Papa birliklerinin savunduğu Bologna 1511'de Fransızların eline geçti. Venedik'e bağlı Mestre 1513'te İspanyol ordusu tarafından işgal edildi.

O halde sizin şanlı aileniz ülkelerini kurtaran o ünlü kişilerin izinden gitmek istiyorsa her şeyden önce kendi ulusal ordusunu tüm girişimlerin gerçek temeli olarak görmeli ve böyle bir orduya sahip olmalıdır, çünkü onlar kadar sadık, onlar kadar gerçek, onlar kadar iyi asker olamaz. Her biri iyi olan bu askerler prensleri tarafından komuta edildiklerini, onun tarafından onurlandırılıp gözetildiklerini görünce bir bütün olarak daha iyi olurlar. Bu yüzden yabancılara karşı İtalyan yetenekleri ve becerisiyle savunma yapabilmek için bu orduları hazırlamak gerekir. Her ne kadar İsviçre ve İspanyol piyadesi korku verici olarak bilinse de her ikisinde de zayıf yanlar vardır. Bu yüzden üçüncü bir ordu sadece onlara karşı koymakla kalmaz, onları bozguna da uğratabilir; çünkü İspanyollar süvarilere karşı koyamaz, İsviçreliler de kendileri gibi savaşmaya kararlı piyadelerle karşılaşınca korkuya kapılırlar. Bu yüzden deneyler göstermiş ve daha sonra da gösterecektir ki İspanyollar Fransız süvarileriyle başa çıkamazlar. İsviçreliler de İspanyol piyadelerine yenilmişlerdir. Gerçi bu son örnek ile ilgili tam bir deney yoksa da Ravenna savaşının olduğu gün bunun bir denemesi yaşandı.* İspanyol piyadeleri İsviçrelilerle aynı savaş düzenini uygulayan Alman birlikleriyle karşılaştıklarında çevik vücutları ve kalkanlarının yardımıyla Almanların mızraklarının altından geçerek savunma çaresi bulamayan Almanlara karşı saldırıya geçmek üzereydiler.

* Ravenna savaşında paralı Alman askerleri, Fransız ordusunda İspanyollara karşı savaşmıştı.

Fransız süvarilerin saldırısı olmamış olsaydı, İspanyollar, Almanların hepsini öldüreceklerdi. O halde bu iki piyadenin de kusurları bilinince süvarilere karşı koyabilen ve piyadelerden korkmayan yeni bir piyade birliği düzenlenebilir. Bu da ordunun yeniden örgütlenmesi ve savaş düzenlerinde yapılacak değişikliklerle gerçekleşebilir. Bu düzenlemeleri yapan yeni prens ün kazanır ve halkın gözünde büyür.

Öyleyse İtalya'nın bu kadar zaman sonra kurtarıcısını görebilmesi için bu fırsatın kaçmasına göz yumulmamalıdır. Böyle bir kurtarıcının yabancıların saldırıları altında acı çekmiş bütün eyaletlerde ne büyük bir sevgiyle, ne büyük bir intikam isteğiyle, nasıl sarsılmaz bir inançla, ne derin bir sevecenlikle, ne çok gözyaşıyla karşılanacağını anlatmam mümkün değil. Hangi kapılar ona kapanabilir? Halktan kim ona itaatsizlik edebilir? Karşısına hangi kıskançlık dikilebilir? Hangi İtalyan ona saygıda kusur edebilir? Bu barbar egemenliği herkesi tiksindiriyor. O halde şanlı aileniz haklı girişimlerde bulunurken hissedilen o umut ve cesaretle bu göreve sahip çıksın ki; onun sancağı altında bu vatan saygınlığına kavuşsun ve onun koruyuculuğu altında Petrarca'nın şu söyledikleri gerçek olsun:

Erdem öfkeye karşı silahlanacak
ve savaş kısa sürecek
çünkü İtalyanların kalplerindeki
o eski cesaret henüz ölmedi.

NICCOLÒ MACHIAVELLI'NİN ROMA'DAKİ FRANCESCO VETTORI'YE YAZDIĞI MEKTUP

Floransa'nın Papalık Elçisi Francesco Vettori'ye;

Sayın elçi, ilahi lütuflar hiçbir zaman geç kalmaz. Bunları söylememin sebebi uzun zamandır bana yazmadığınızdan dolayı dostluğunuzu kaybettiğimi düşünmemdir. Bu gecikmenin nereden kaynaklandığını kendime soruyordum. Aklıma gelen nedenler, bir tanesi dışında, çok önemli değil. Bu da, size yazmakta gecikmiş olmam olasılığı. Çünkü size, bana gönderdiğiniz mektupları dikkatli ve iyi bir biçimde korumadığımı bildirmişlerdi. Oysa Filippo ve Pagolo dışında hiç kimsenin mektuplarınızı görmediğini çok iyi biliyorum. Öte yandan geçen ayın 23'ünde almış olduğum son mektubunuzda üstlenmiş olduğunuz kamu görevini ne kadar düzenli ve rahatça yaptığınızı öğrenmekten son derece mutlu oldum. Hep bu şekilde devam etmenizi dilerim. Çünkü başkalarının çıkarları için kendi çıkarlarını bir yana bırakan kişi yalnızca kendi çıkarlarına ve kendi düzeyinde olmayanların çıkarlarına zarar verir. Fortuna her şeyi yapmayı istediğinden, yapmasına ses çıkarmadan sakince beklemek, onu dürtmemek ve öteki insanlara da bir şeyler yaptırtacağı zamanı beklemek gerekir. İşte o zaman sizin için çaba göstermek, olayları daha

iyi gözlemlemek daha yararlı olacaktır. Benim için şehirden ayrılmak, işte buradayım demektir. Bu yüzden yine de size teşekkür ederek bu mektubumda hayatımın nasıl geçtiğini size söyleyeceğim. Eğer yaşamınızı benimkiyle değiştirmeniz gerektiğini düşünüyorsanız ben buna razıyım.

Kendi evimde kalıyorum. Yaşadığım o son olaylardan sonra Floransa'da topu topu yirmi gün kaldım. Bugüne kadar burada ardıç kuşlarına kendi ellerimle tuzaklar hazırladım; şafak sökerken kalkıyor, geziniyor, elimde bir sürü kafesle yola çıkıyordum. En az iki, en çok altı ardıç kuşu yakalıyordum. Bütün eylül ayını böyle geçirdim. Bu garip ve akıl almaz bir zaman öldürme biçimi olsa bile, yine de hoşuma gidiyordu. İşte size hayatımın nasıl geçtiğini anlatıyorum. Sabah güneş doğarken kalkıp bana ait olan ve budattığım bir koruya gidiyorum. Burada iki saat kalıp bir gün önceki işleri gözden geçiriyorum ve kendi aralarında ya da komşularla durmadan kavga eden oduncularla vakit öldürüyorum. Bu koru ile ilgili yaşadığım binlerce güzel şeyi size anlatabilirim. Özellikle kesilmiş odunları isteyen Frosino da Panzano ve diğerleriyle yaşadığım olayları. Ormandan çıkınca çeşmelerden birine ve kuşluğuma giderim. Yanımda her zaman bir kitap vardır. Dante'ye Petrarca'ya ya da Tibullus, Ovidius ve benzerleri gibi küçük şairlere ait bir kitap. Onların ihtiraslı aşklarını okurum; bu aşklar bana yaşadığım aşkları anımsatır. Böylece düşüncelere dalarak bunların keyfini çıkartırım. Sonra sokağa çıkıp hana giderim. Oraya gelenlerle konuşur, ülkelerinde olup bitenleri sorarım. Bu arada insanların çeşitli zevklerini, farklı fantezilerini izlemeye çalışırım. Derken öğle yemeği saati gelir. Evdekilerle birlikte bu yoksul evin ve sınırlı imkânlarının bize sunduğu yemekleri ye-

riz. Yemekten sonra hana geri dönerim. Handa çoğu kere hancı, kasap, değirmenci ve iki de madenci vardır. Bunlarla çeşitli oyunlar oynayarak zaman geçiririm. Oyun sırasında bir sürü tartışma ve hakaret birbirini kovalar. Çoğu kere üç-beş kuruş için millet birbirine girer. Böylece sırf beynim küflenmesin diye bütün bu pisliklerin arasına karışıyor ve kaderimin bana yaptığı kötülükler karşısında kendimi oyalıyorum. Bir yandan da kaderim beni bu yola itip ezdiği için tuhaf bir sevinç duyuyor ve sonunda bütün bu başıma açtığı işlerden sonra utanç duyup duymayacağını doğrusu çok merak ediyorum.

Karanlık çökerken eve dönüyor ve hemen çalışma odama dönüyorum. Kapının eşiğinde çamurlu ve kirli günlük elbiselerimi çıkarıp saraylarda ve ibadet yerlerinde giydiğim elbiselerimi giyiyorum. Böylece saygı uyandıran bir kılıkla eski insanların eski saraylarına giriyor ve orada o insanların sevgi dolu davranışlarıyla karşılanıyor, sırf bana ait olan ve onlar için doğmuş olduğum yiyecekleri yiyorum. Orada o insanlarla konuşmaktan ve onlara yaptıkları işlerin nedenlerini sormaktan utanmıyorum; onlar da insanlıklarının gerektirdiği biçimde beni cevaplıyorlar; orada geçirdiğim dört saat boyunca hiç sıkılmıyorum; her türlü üzüntüyü unutuyorum, yoksulluktan korkmuyorum. Ölümden bile çekinmiyorum. Kendimi bütünüyle onlara bırakıyorum. Dante'ye* göre insan öğrendiği şeyleri belleğinde saklayamazsa bilim olamaz. İşte bu yüzden onların konuşmalarından önemli olduklarına inandığım birtakım bölümleri not alıp bunları *De Principatus*** adlı küçük bir kitap halinde düzenledim. Bu kitapta prenslik konusundaki düşüncelerimi

* Ünlü İtalyan şairi Dante Alighieri.

** Prenslik.

olabildiğince derinleştirerek prensliğin ne demek olduğunu, türlerini, nasıl elde edildiğini, nasıl korunduğunu, nasıl kaybedildiğini tartıştım. Eğer benim sıradan kitaplarımdan birini okuyup hoşlandıysanız bundan da hoşlanacağınızı sanıyorum. Bir prens, özellikle yeni bir prens için bu kitap çok yararlı olacaktır. Bundan dolayı onu yüce Giuliano'ya* sunuyorum. Filippo Casavecchia bu kitabı gördü. O, size birlikte yaptığımız tartışmalar ve konunun bazı bölümleri hakkında bilgi verebilir, ama ben yine de kitabı yeniden inceliyor ve yeni bölümler ekliyorum.

Saygıdeğer elçi, siz benim burada yaşamaktan vazgeçip orada sizin yanınızda yaşamamın tadını çıkarmamı arzu ediyorsunuz. Ben bunu kesinlikle gerçekleştireceğim; ancak bugünlerde birtakım işler bu isteğimi engelliyor, ama altı haftaya kadar bu işleri bitirmiş olacağım. Kaygılandığım bir konu da, Soderinilerin** Roma'da olmalarından dolayı oraya gelince onları ziyaret etmek ve konuşmak gibi bir zorunlulukla karşılaşacak olmamdır. Floransa'ya dönüşümde evde kalacağımı hiç sanmıyorum, büyük olasılıkla Bargiello'ya*** yerleşirim; çünkü her ne kadar bu devlet çok güçlü temellere sahip ve büyük bir güvenlik içinde olsa da yeni bir devlet olduğundan her şeye kuşkuyla bakıyor. Ayrıca Roma'da Pagola Martini gibi çok ukala kişiler var. Bunlar daha şimdiden başıma dert açmaya hazır bekliyorlar. Beni bu korkudan kurtarmanızı rica ediyorum. Bu arada ben de size söylediğim tarihte mutlaka yanınıza geleceğim. Bu kitap konusunda kitabı ona****

---

* Medici ailesinden Giuliano de Medici.

** Soderini kardeşlerden Francesco Roma'da kardinaldir. Machiavelli'nin eski arkadaşı Piero Soderini ise Roma'da yaşamaktadır.

*** Floransa adliye sarayı (cezaevi anlamında).

**** Giuliano de Medici.

sunmanın doğru mu, yanlış mı olacağını, doğru olacaksa benim bizzat götürmemin mi ya da ona göndermemin mi daha doğru olacağını Filippo ile tartıştık. Kitabı ona sunmamak beni korkutuyordu; çünkü o zaman Giuliano kitabı okuyamayacak ve bu son çabamın onuruna Ardinghelli* sahip çıkacaktı. Beni kitabı sunmaya iten bir neden de para sıkıntısıdır; çünkü giderek sıfırı tüketiyorum. Uzun süre böyle yaşarsam sonunda yoksulluk içine düşeceğimi sanıyorum; ayrıca Medicilerin de artık benden faydalanmalarını istiyorum. Bana verecekleri ilk görev bir kayayı yuvarlatmak bile olabilir. Hem sonra kendimi onlara sevdiremezsem yalnız kendimi suçlayacağım. Bu kitaba gelince, eğer okunacak olursa devlette görev yaptığım on beş yıl boyunca ne uyumuş olduğum ne de oyun oynadığım** görülecektir. Başkalarının yaşadıkları şeyler sayesinde deneyim sahibi olan birinden herkesin yararlanmak istemesi gerekir. Üstelik bağlılığından da şüphe edilmemelidir; çünkü sadakatten hiçbir zaman ayrılmadım, şimdi bu ilkeden vazgeçmeyi öğrenmek zorunda değilim. Benim gibi kırk üç yıl iyi ve sadık olarak yaşamış biri –kırk üç yaşındayım– doğasını değiştiremez. Benim iyilik ile sadakatimin tanığı yoksulluğumdur. Sizden yukarıda söz ettiğim konuyla ilgili*** düşüncelerinizi bana yazmanızı dilerim. Her zaman sizin emrinizdeyim.

---

* Medici taraftarı Floransalı bir soylu.

** Boşuna vakit geçirmek.

*** Kitabı Giuliano'ya sunmak.

16. yüzyılda Kilise devletinin haritası

NOTLAR